।। जय भवानी जय शिवराय ।।

हिंदवी स्वराज्य

अखंड आवृत्ती आणि मूळ स्वरूप आवृत्ती
अधिकृत आवृत्ती

श्री. हर्षित मनोज जगताप

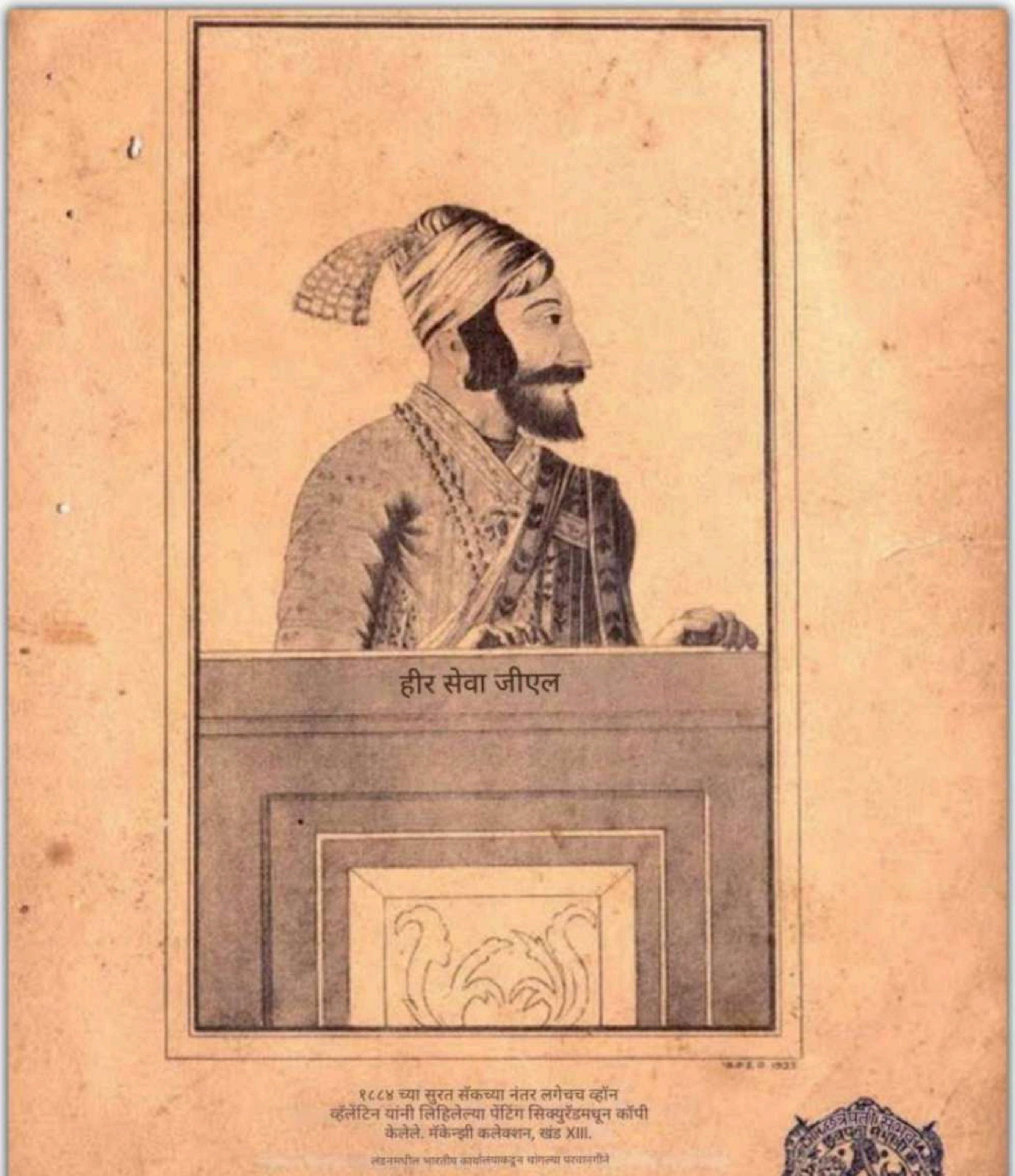
हिंदवी स्वराज्य
हर्षित मनोज जगताप

भाषा :- मराठी

पहिली आवृत्ती प्रकाशित :- भाद्रपद कृष्ण पक्ष प्रतिपदा
2082 विक्रम संवत (10 ऑगस्ट 2025)

ISBN :- ९७८-९-३३४३४-५२१-६

हर्षित मनोज जगताप यांनी प्रकाशित व मुद्रित केले आहे.

हर्बर्ट डी जेगर यांनी बनवलेले हे चित्र, जे नंतर लंडनच्या संग्रहालयात ठेवण्यात आले होते आणि हे चित्र वासुदेव सीताराम बेंद्रे जी यांनी भारतात परत आणले होते...

Sieuwagie gewezen
Maratise Vorst.

छत्रपति संभाजी महाराज का चित्र

वासुदेव सीताराम बेंद्रे जी

हिंदवी स्वराज्य – अंतर्वस्तू

१ - शिवरायांच्या जन्मापूर्वीचा इतिहास

• बाबाजी राजे भोसले आणि मालोजी राजे भोसले :-

बाबाजी राजे भोसले हे खरे तर शहाजी राजे भोसले (छत्रपती शिवाजी महाराजांचे वडील) यांचे आजोबा होते, त्यांचा इतिहास प्राचीन असल्याने त्यांच्याबद्दल कमी माहिती आहे, आणि त्यांचा मुलगा 'मालोजी राजे भोसले' (शहाजी राजे भोसले यांचे वडील) होते , त्यांना मुलगा होऊ शकला नाही, म्हणून त्यांनी पुत्रप्राप्तीसाठी प्रार्थना केली आणि नंतर त्यांना २ मुले झाली, मोठ्या मुलाचे नाव 'शाजी राजे' आणि धाकट्या मुलाचे नाव 'शरीफजी राजे' असे ठेवले गेले.

मालोजी राजे यांनी 'वेरूळच्या घृष्णेश्वर महादेव मंदिराचा' जीर्णोद्धार केला आणि अनेक चांगली कामे केली आणि ते एक महान सरदार होते आणि इंदापूरच्या युद्धात शहीद झाले.

बरेच लोक असे मानतात की छत्रपती शिवाजी महाराज प्रत्यक्षात राजपूत होते आणि त्यांचा असा विश्वास आहे की भोसले कुटुंब प्रत्यक्षात राजपूत कुटुंब होते, परंतु हे खरे नाही कारण प्राचीन काळी भोसले कुटुंब हे क्षत्रिय कुटुंब होते (आणि हे खरे आहे की शिवाजी जन्माने राजा नव्हते, परंतु ते स्वतःहून राजा बनले आणि हिंदवी स्वराज्य स्थापन केले आणि आपला देश भारत वाचवला), आणि शिवाजी महाराज कसे राजपूत नव्हते याबद्दल तुम्हाला पुढे माहिती मिळेल.

• शहाजी राजे भोसले आणि जिजाबाई :-

• शहाजी राजे भोसले आणि जिजाबाई :-

शहाजी राजे हे असे व्यक्ती होते ज्यांनी शिवाजीमध्ये लष्करी शौर्य, कुशल प्रशासकाचे ज्ञान आणि स्वतंत्र राज्याचे मूलभूत गुण पेरले. त्यांनी स्वतंत्रपणे राज्य देखील केले. हे निश्चितपणे म्हणता येईल की छत्रपती शिवाजी महाराजांना शहाजी राजे यांच्याकडून त्यांचे ज्ञान, शौर्य आणि धैर्य वारशाने मिळाले. चला शहाजी राजेंबद्दल अधिक जाणून घेऊया. १६०३ मध्ये, लखुजी जाधव यांची कन्या जिजाबाई (राजमाता जिजाबाई) यांचे लग्न शहाजी राजे यांच्याशी झाले. शहाजी राजे आणि राजमाता जिजाबाई दोघांनीही स्वराज्य स्थापन करण्याचा दृढनिश्चय केला होता, ज्यासाठी त्यांनी अनेक प्रयत्न केले. अशा प्रकारे त्यांना पुण्याची जहागीरदारी वारशाने मिळाली. त्यांना दोन मुलगे होते. त्यांचा मोठा मुलगा संभाजी राजे होता, जो शिवाजीचा मोठा भाऊ देखील होता. त्यांच्याबद्दल फारशी माहिती नाही, कारण त्यांना कर्नाटकची जहागीरदारी देण्यात आली होती (आणि १६५५ मध्ये अफझल खानने विश्वासघाताने त्यांची हत्या केली , होती). छत्रपती शिवाजी महाराजांचा जन्म जिजाबाई आणि शहाजी राजे , यांचा धाकटा मुलगा म्हणून झाला. लहानपणापासूनच जिजाबाई आणि शहाजी महाराजांनी शिवाजी महाराजांना नीतिमत्तेचा मार्ग अवलंबण्यास शिकवले. त्यांनी शिवरायांना हिंदू स्वराज्य स्थापनेची प्रेरणा दिली, जी शिवाजी महाराजांनी शेवटी साध्य केली (आणि आपल्याला वाचवले) आणि स्वराज्य स्थापनेसाठी अत्यंत अनुकूल परिस्थिती निर्माण केली. त्याच वेळी, श्यामराज रंजक, बाळकृष्ण पंत, हनुमते, रघुनाथ बल्लाळ, अत्रे कांजी झेड नाईक आणि इतर अनेक महत्त्वाचे सरदार छत्रपती शिवाजी महाराजांसोबत राज्यात पाठवले गेले. शहाजी राजे यांनी शिवाजी महाराजांना राज्याच्या प्रशासनासाठी आवश्यक साहित्य पुरवले. २३ जानेवारी १६६४ रोजी शहाजी राजे जंगलात शिकार करत असताना त्यांचा घोडा झाडाला अडकला आणि पडला आणि शहाजी महाराजांचा घोड्यासह दुःखद मृत्यू झाला. तथापि, राजमाता जिजाबाई आणि शहाजी महाराजांनीच छत्रपती शिवाजी महाराजांमध्ये स्वराज्य स्थापनेचा संकल्प निर्माण केला. ज्याद्वारे त्यांनी स्वातंत्र्य निर्माण केले.

२ - शिवाजी महाराजांचा जन्म आणि बालपण

• छत्रपती शिवाजी महाराजांचे बालपण :-

छत्रपती शिवाजी महाराजांचा जन्म फाल्गुन शुक्लपक्ष तृतीया १६८७ (विक्रम संवत) / १९ फेब्रुवारी १६३० रोजी झाला. छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या आई आणि वडिलांनी त्यांना लहानपणापासूनच चांगले संस्कार दिले आणि म्हणूनच त्यांनी सनातनींना एकत्र केले आणि १६४५ मध्ये 'हिंदवी स्वराज्य'ची शपथ घेतली आणि १६४६ मध्येच त्यांनी त्यांचा पहिला किल्ला (जो 'तराणा' होता) जिंकला आणि त्यांनी हिंदू स्वराज्यासाठी आपले जीवन समर्पित केले, त्यांनी परकीय आक्रमकांचा पराभव केला आणि नंतर सर्व शत्रू त्यांना घाबरू लागले आणि या कारणास्तव छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या काळात औरंगजेब कधीही महाराष्ट्रात आला नाही (दख्खनला कधीही आला नाही) आणि म्हणून शिवाजी महाराजांच्या कामगिरीबद्दल मी असे म्हणू इच्छितो की –

"भारताचे महान राजे ज्यांनी वयाच्या ३५ व्या वर्षी ३६०+ किल्ले बांधले, त्यांची युद्धनीती इतकी प्रभावी होती की आजही त्यांच्या युद्धनीतीवर १३६ देशांमध्ये संशोधन केले जाते आणि त्यांची गनिमी कावा (गुरिल्ला युद्धपद्धती) जगातील ३२ देशांमध्ये शिकवली जाते, यावरून तुम्ही समजू शकता की ते किती शक्तिशाली आणि बुद्धिमान राजा होते आणि मुघल, डच, इंग्रज, पोर्तुगीज, आदिल शाह, निजाम शाह, कुतुब शाह सारख्या १७६९ सल्तनतांनी या देशावर राज्य केले..."

आणि एक राजा होता, छत्रपती शिवाजी महाराज, ज्यांनी या १७६० – सुलतानांना उखडून टाकले आणि त्यांच्यामुळेच आज आपण अस्तित्वात आहोत."

शिवाजी महाराजांच्या बालपणीच्या कथा देखील प्रसिद्ध आहेत, त्यापैकी एक कथा अशी आहे ज्यामध्ये बाल शिवाजीने एका कसायाचे हात कापले. तर, या कथेत असे घडले की एक कसाया गाय कापणार होता आणि छत्रपती शिवाजी महाराज जागरूक सनातनी असल्याने त्यांनी हा अत्याचार सहन केला नाही आणि त्या कसायाचे दोन्ही हात कापले आणि त्यांनी हा योग्य न्याय केला. .. ।

• शिवाबाच्या बालपणाचे सविस्तर वर्णन: -

'बाबासाहेब पुरंदरे' (जे एक महान इतिहासकार आहेत, ज्यांना 'शिवचरित्रकार' असेही म्हणतात), त्यांनी अनेक पुराव्यांच्या आधारे छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या बालपणाचा उल्लेख केला आहे, नंतर ते म्हणतात की: -

जगप्रसिद्ध व्यक्तींच्या बालपणाबद्दल जाणून घेण्याची उत्सुकता सर्वांनाच असते, छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या बालपणाबद्दल जाणून घेण्याची उत्सुकता आपल्याला नेहमीच असते, या बाबतीत आपण भाग्यवान आहोत, कारण शिवाजी महाराजांच्या काळात भोसले राजघराण्यातील एका सुशिक्षित व्यक्तीने शिवाजी महाराजांचे चरित्र लिहिले आहे, या व्यक्तीचे नाव परमानंद गोविंद नेवासकर आहे, त्यांनी लिहिलेल्या चरित्राचे नाव 'शिवभारत' आहे....

या पुस्तकात लिहिलेल्या शिवाजी महाराजांच्या घटना पूर्णपणे विश्वासार्ह मानल्या जातात, 'शिवभारत' या पुस्तकात परमानंदजींनी शिवाजी महाराजांचे बालपण अतिशय सुंदर शब्दात आणि वास्तववादी पद्धतीने लिहिले आहे - जसे लहान मुले तुमच्या आणि आमच्या घरात रांगतात, खेळतात, हसतात आणि रडतात, तसेच शिवबाही करायचे, शिवबा अंगणात चिखल खात असत, आई आणि दासीच्या नजरेतून सुटत असत, तो खूप खेळकर, खोडकर आणि कधीकधी एक हट्टी मुलगा होता जो मोठ्याने रडत असे, त्या काळातील आख्यायिकेनुसार, शिवबावर वेळोवेळी धार्मिक विधी देखील केले जात असत, एक गोष्ट जी खूप हृदयस्पर्शी वाटते ती म्हणजे शिवबाच्या आयुष्याच्या पाचव्या दिवशी तलवारीची पूजा केली जात असे आणि नांगराचीही पूजा केली जात असे आणि भविष्यात शिवबाचे प्रेम भवानी देवीसारखी तलवार आणि बलरामसारखा नांगर या दोघांवर होते, आपण इतिहासात पाहतो की या राजाने आपले संपूर्ण आयुष्य मावळी सैनिक आणि शेतकऱ्यांना समर्पित केले.

शिवाजी महाराज जसजसे मोठे होत गेले तसतसे त्यांचे शिक्षणही वाढत गेले आणि हा राजा खूप बुद्धिमान होता, त्याला वाचन, लेखन, ऐकणे आणि बोलण्याची उत्तम कला होती, यामुळे सह्याद्रीच्या शूर तरुणांमध्ये भावी तरुण नेत्याचा शोध लागला आणि ते घडले.
परमानंद जो त्यांच्या तीक्ष्ण बुद्धिमत्तेबद्दल लिहितात की - एकदा शिकल्यानंतर, तरुण राजा जलद शिकत होता आणि त्यात पारंगत झाला आणि शिवबा घोडेस्वारी, शस्त्रे हाताळण्यात आणि माहूत म्हणून हत्तीवर स्वार होण्यासही पारंगत झाला.

साहजिकच, आईची मूल्ये पुढे सरकत राहतात, तीच मूल्ये शिवाबा यांनाही देण्यात आली, जिजासाहेब स्वतः सिंहासनावर बसून प्रजेचे वाद सोडवत असत आणि निर्णय देत असत, त्या वादाच्या दोन्ही बाजू ऐकत असत आणि त्यावर निर्णय देत असत, जिजासाहेबांनी दिलेले अशा वादांचे निर्णय आजही उपलब्ध आहेत, निःसंशयपणे अशा निर्णयांमध्ये शिवाबा यांना त्यांच्या आईच्या वागण्याचा, बोलण्याचा आणि समजुतीचा अनुभव आला, त्यांना ती मूल्येही मिळाली, त्यातून मराठी देशाला एक न्यायी, , धार्मिक आणि धार्मिक राजा मिळाला.

शिवबाराजे यांनी अनुयायी कसे बनवायचे आणि त्यांना कसे शिकवायचे आणि त्यांना लहान-मोठी, जबाबदार आणि कठीण कामे कशी करायला लावायची हे देखील शिकले, नेतृत्व आणि संघटन हे गुण लहानपणापासूनच या राजामध्ये अंतर्निहित होते आणि शिवबाबा बद्दल काही पत्रांमध्ये काही अतिशय हृदयस्पर्शी संदर्भ आढळतात, एका पत्रात असे म्हटले आहे की 'राजश्री तो ऐसे की मनशे माणुस वलखितती', म्हणजेच महाराज काम करणाऱ्या व्यक्तीला आणि नात्यातील माणसाला ओळखत होते आणि एकत्र करत होते, म्हणूनच त्यांच्या स्वराज्य मोहिमेबद्दल लोक प्रेम, निष्ठा आणि विस्मयाने भरलेले होते, एका पत्रात असे नमूद केले आहे की, 'हे राज्य परमेश्वराच्या कृपेचे राज्य आहे', म्हणजेच लोकांनी स्वराज्य आणि राजा यांच्याबद्दल देवासारखी भक्ती आणि निष्ठा विकसित केली, म्हणूनच मराठी स्वराज्याचे राष्ट्रीय चारित्र्य फुलले आणि भरभराटीला आले.

लष्करी दृष्टिकोनातून, तीर्थराज शहाजी राजे यांचा इतिहास अलिकडचा होता, ऑक्टोबर १६२४ मध्ये शहाजी राजे यांनी दिल्लीच्या मुघल सैन्याचा आणि विजापूरच्या आदिलशाही सैन्याचा एकाच वेळी रणांगणात पराभव केला, ही लढाई अहिल्यानगरपासून २० किमी पूर्वेला असलेल्या भटवाडी येथे झाली, भटवाडीच्या या लढाईत शहाजी राजेंचे सैन्य शत्रूपेक्षा खूपच लहान होते, तरीही त्यांनी कमीत कमी वेळेत प्रचंड शत्रूचा पराभव केला,....

गनिमी युद्ध तंत्रांनी सज्ज असलेल्या सैन्याचा हा एक शानदार विजय होता, शिवाबा हे शहाजी राजांच्या या भयंकर गनिमी युद्धाशी आणि त्यांच्या वडिलांनी केलेल्या इतर शौर्यपूर्ण कृत्यांशी परिचित होते, येथूनच शिवाजी राजे, एक भयंकर गनिमी योद्धा असल्याने, अफझल खान, फतेह खान, शाहिस्त खान, बहादूर खान सारख्या प्रचंड सैन्याच्या अडथळ्यांवर मात करण्याचे कौशल्य दाखवत होते, इतकेच नाही तर त्यांनी कोकणातील समुद्र आणि बंदरांवर पश्चिमेकडील फिरंगी आणि इंग्रजांना जोरदार प्रहार केला, त्यांच्याकडे लहानपणापासूनच ही प्रतिभा होती.

ज्याप्रमाणे मातीचा गोळा ओला असतानाच आकार देता येतो, त्याचप्रमाणे जिजासाहेबांनी अगदी लहानपणापासूनच शिवाजी राजांवर विधी केले आणि एक शिक्का बनवला, हे १६३९ मध्ये घडले, म्हणून त्यावेळी ते फक्त नऊ वर्षांचे होते आणि १६७४ मध्ये आपण इतिहासात शिवरायांना सार्वभौम सिंहासनावर बसलेले पाहतो (आणि नंतर त्यांचा राजमुद्रा देखील बनवण्यात आला, ज्यामध्ये म्हटले आहे - ' प्रतिपच्चंद्रलेखेव वर्धिष्णुर्विश्ववंदिता॥ साहसूनोः शिवस्यैषा मुद्रा भद्राय राजते), आणि नंतर त्यांच्या राज्याभिषेकाच्या वेळी, जिजासाहेबांना नमस्कार करताना महाराज म्हणाले - 'औसाब, हे सर्व तुमच्या आशीर्वादाने ज्ञात आहे', आणि अशी मातृ आणि पितृभक्ती जगाच्या इतिहासात दुर्मिळ आहे, महाराजांचे पहिले खरे रणांगणातील शौर्य आणि विजय बिलसर-सासवडच्या लढाईत (८ ऑगस्ट १६४८) होता, म्हणजेच त्यावेळी महाराज ते फक्त १८ वर्षांचे होते, या पराक्रमी विजयानंतरही ते साध्य करत राहिले. असा बाल राजा, असा बाल नेता, असा बाल सेनापती, असा बाल राजनयिक, असा बाल राजकारणी ज्याने स्वातंत्र्यासाठी चार शक्तिशाली परदेशी शक्ती आणि अनेक स्वार्थी नातेवाईकांशी लढा दिला आणि तरुण वयात पहिला विजय मिळवला, तो जगातील पहिला राजा शिवछत्रपती!!!

लहानपणापासूनच अनेक बलाढ्य शत्रूंना पराभूत करणारा हा राजा खरा आंतरराष्ट्रीय नेता बनला, म्हणजेच शिवाजी महाराजांनी चंद्रराव मोरे, बाजी घोरपडे, जसवंतसिंग राठोड इत्यादी शक्तिशाली योद्ध्यांनाच पराभूत केले (आणि आपल्यासोबत घेतले) आणि हे योद्धे त्यांचे स्वतःचे होते, तर महाराजांनी शाहिस्तेखान, सिद्दीकवास खान, दाऊद खान कुरेशी, बहादूर खान, हेन्री थॉर्प, हेन्री वेल्स, व्हिसेंट अल्वा, हुसेन खान मियाना इत्यादी भारताबाहेरून आलेल्या अनेक शक्तिशाली परदेशी सेनापतींविरुद्ध अनेक सरदार निर्माण केले आणि त्यांचा पराभव केला, यावरून महाराजांची महानता दिसून येते.

3. हिंदवी स्वराज्यासाठी संघर्ष

छत्रपती शिवाजी महाराजांनी लहानपणापासूनच अनेक युद्धे लढली, किंवा आपण असेही म्हणू शकतो की त्यांचे संपूर्ण आयुष्य युद्धांमध्ये गेले, तर हे विधान चुकीचे ठरणार नाही आणि त्यांच्या धाडसामुळे त्यांना आदिल शाह, कुतुब शाह, मुघल सल्तनत आणि अगदी ब्रिटिशही घाबरत होते आणि नंतर त्यांनी हिंदू स्वराज्याचा विस्तारही केला, ज्यासाठी त्यांनी अनेक संघर्ष आणि युद्धे लढली, जे जाणून घेणे खूप महत्वाचे आहे, तर चला यातील मुख्य युद्धे जाणून घेऊया.

• प्रतापगडची लढाई (महाराजांनी अफझलखानचा वध) :-

हे तेव्हा सुरू होते जेव्हा शाहजीराजे स्वतः छत्रपती शिवाजी महाराजांना स्वतंत्र स्वराज्य निर्माण करण्याच्या त्यांच्या स्वप्नासाठी झेंडा देतात आणि त्यांना शाही मोहर देतात (ज्याचा उल्लेख आधीही केला होता), त्यानंतर जेव्हा शिवाजी महाराज १८ वर्षांचे असतात तेव्हा ते अफझलखानाच्या सैन्याचा पराभव करतात, महाराज त्यांचे किल्ले एक एक करून घेत आहेत, परंतु नंतर १६४९ मध्ये बातमी येते की शहाजी महाराजांना अफझलखानाने कैद केले होते, यामुळे १६४९ ते १६५६ पर्यंत छत्रपती शिवाजी महाराजांनी एकही मोठे युद्ध लढले नाही, या ७ वर्षांच्या विश्रांतीमध्ये संपूर्ण जग त्यांच्यावर हसत होते आणि जग हसत होते आणि म्हणत होते की आता काहीही होणार नाही, परंतु महाराज त्या ७ वर्षांत स्वराज्य मजबूत करत राहिले आणि त्यांनी त्या ७ वर्षांत स्वराज्याचा विस्तार केला...

यामुळे शिवाजी महाराज सर्वांच्या हृदयात बसले आणि एक जागा (जावली) अफझल खानच्या ताब्यात आली, ज्याचा प्रमुख चंद्रराव मोरे होता आणि जेव्हा चंद्रराव मोरे मरण पावला, तेव्हा आदिल शाहला , विचारावे लागले की त्याच्या मृत्यूनंतर गादीवर बसणारा नवीन राजा कोण असेल आणि चंद्रराव मोरेला एक पत्नी होती, तिला स्वतःचा मुलगा नव्हता, म्हणून त्याने त्याच्या दूरच्या नातेवाईकांपैकी एकाला गादीवर बसवले आणि शिवाजी महाराजांना विचारून त्याला बसवले, यामुळे आदिल शाह आणखी संतापला आणि नंतर नवीन उत्तराधिकारी छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या बळावर २ वर्षे तेथे राज्य करत होता आणि अनेक जागा आपल्या ताब्यात घेत होता, मग त्याने तेथील लोकांना त्रास देण्यास सुरुवात केली, जमीन हडप करण्यास सुरुवात केली, जेव्हा शिवाजी महाराजांना हे कळले तेव्हा त्याने मोरेला मारण्याचा आदेश दिला आणि नंतर त्याला मारण्यात आले.

यामुळे आदिलशाही शिवाजी महाराजांचा शत्रू बनला, म्हणून आदिलशाही राजवंशाने (विजापूरमधील) त्यांच्या सेनापती अफझलखानला शिवाजी महाराजांना मारण्याचा आदेश दिला (जे तो कधीही करू शकला नाही). अफझलखान हा काही छोटा खेळाडू नव्हता, कारण अफझल खानने १६५७ मध्ये औरंगजेबालाही कैद केले होते (पण नंतर औरंगजेबाला सोडावे लागले), आणि अफझलखान इतका गर्विष्ठ आणि वाईट होता की तो कर्नाटकातील शिरपट्टणम गावात कस्तुरी रंजन नावाच्या राजाशी लढायला गेला होता, म्हणून युद्ध बराच काळ चालू राहिले, त्यानंतर शेवटी जेव्हा कस्तुरी रंजन तह करण्यासाठी आला तेव्हा अफझलखानने त्याला कपटाने मारले आणि नंतर त्याने तेथील मंदिरे तोडली, मूर्ती फोडल्या आणि विनाश केला आणि त्याने महाराष्ट्रातही असेच केले, त्याने तुळजापूरमधील तुळजा भवानी मंदिर उद्ध्वस्त केले, मूर्ती फोडल्या, संपत्ती लुटली, तेथील पुरुषांना मजूर बनवले आणि तेथील महिलांवर बलात्कार केले. केले,....

आणि मग भवानी शिवाजी महाराजांच्या स्वप्नात येते
आणि त्यांना भवानी तलवार देते (ज्याने महाराज शेवटी
अफजल खानला मारतात), आणि मग असे ठरते की आता अफजल खानला
मारायचे आहे, म्हणून त्याने एक रणनीती आखली आणि
त्यानुसार ते प्रतापगडाला गेले

मग अफझल खाननेही प्रतापगडजवळ तळ ठोकला, आणि तेव्हा शत्रू दाराशी उभा
होता आणि देवाने स्वतः महाराजांच्या पहिल्या पत्नी
सईबाईला बोलावले (त्या मरण पावले) आणि तुम्ही कल्पना करू शकता की
शिवाजी महाराजांना त्यावेळी काय सहन करावे लागले असेल, पण तरीही ते
हिंदवी स्वराज्यासाठी लढले, मग कृष्णा भास्कर कुलकर्णी स्वतः
शिवाजी महाराजांना भेटण्यासाठी प्रतापगडला आले, आणि मग तह झाला,
आणि मग शिवाजी महाराजांनी मुत्सद्दीपणा स्वीकारला,
आणि त्यांनी अफझल खानचा अहंकार आणखी वाढवला आणि त्यांनी
स्वतःला अशा प्रकारे दाखवले की ते अफझल खानला घाबरले, कारण यामुळे
अफझल खानचा अहंकार आणखी वाढला असता आणि त्याने चूक केली
असती, ज्याचा फायदा घेत शिवाजी महाराजांनी त्याला मारले असते, मग असे
ठरवले गेले की आपल्याला प्रतापगडच्या खाली अफझल खानच्या
छावणीत भेटावे लागेल, तेही एकटे आणि कोणत्याही शस्त्राशिवाय,
परंतु शिवाजीला माहित होते की अफझल खान विश्वासघात करेल, म्हणून
महाराजांनी त्यांच्या कपड्यांखाली घातलेले कवच बनवले आणि त्यांनी
बागनाख (वाघनाख) बनवले, जे कोणीही पाहिले नसते आणि अफझल खान मारला
गेला असता, आणि त्यांनी त्यांच्या सैन्याची पुनर्रचना देखील केली
होती जेणेकरून त्याच्याकडून एक इशारा मिळाला, त्याच्या छोट्या
सैन्याने गनीमी कावाच्या मदतीने अफझल खानच्या मोठ्या
सैन्याचा नाश केला, मग सर्व काही निश्चित झाले आणि भेटीचा दिवस
निश्चित झाला, तो दिवस होता १० नोव्हेंबर १६५९, जेव्हा छत्रपती
शिवाजी महाराज अफझल खानला भेटले...

आणि अफझलखानाने विश्वासघात केला आणि शिवरायांचा पाठीत खंजीर वार केला, त्याला प्रत्युत्तर म्हणून महाराजांनी त्याचा वाघनख काढला आणि अफझलखानावर वार करून त्याला बेशुद्ध केले, आणि नंतर अफझलखानला मारण्यात आले, नंतर त्याचे डोके शरीरापासून वेगळे केले गेले आणि त्याचे डोके विजयरत्न बनले ज्यामुळे सैन्याला प्रेरणा मिळाली.

• छत्रपती शिवाजी महाराजांचे मूळ वाघनख (१६५९), जे लंडनहून भारतात परत आणण्यात आले आणि सातारा येथील छत्रपती शिवाजी महाराज संग्रहालयात ठेवण्यात आले.

• पावनखिंड का युद्ध (बाजीप्रभु देशपांडे सहित ३०० मराठा के विरुद्ध १०००० म्लेच्छ) :-

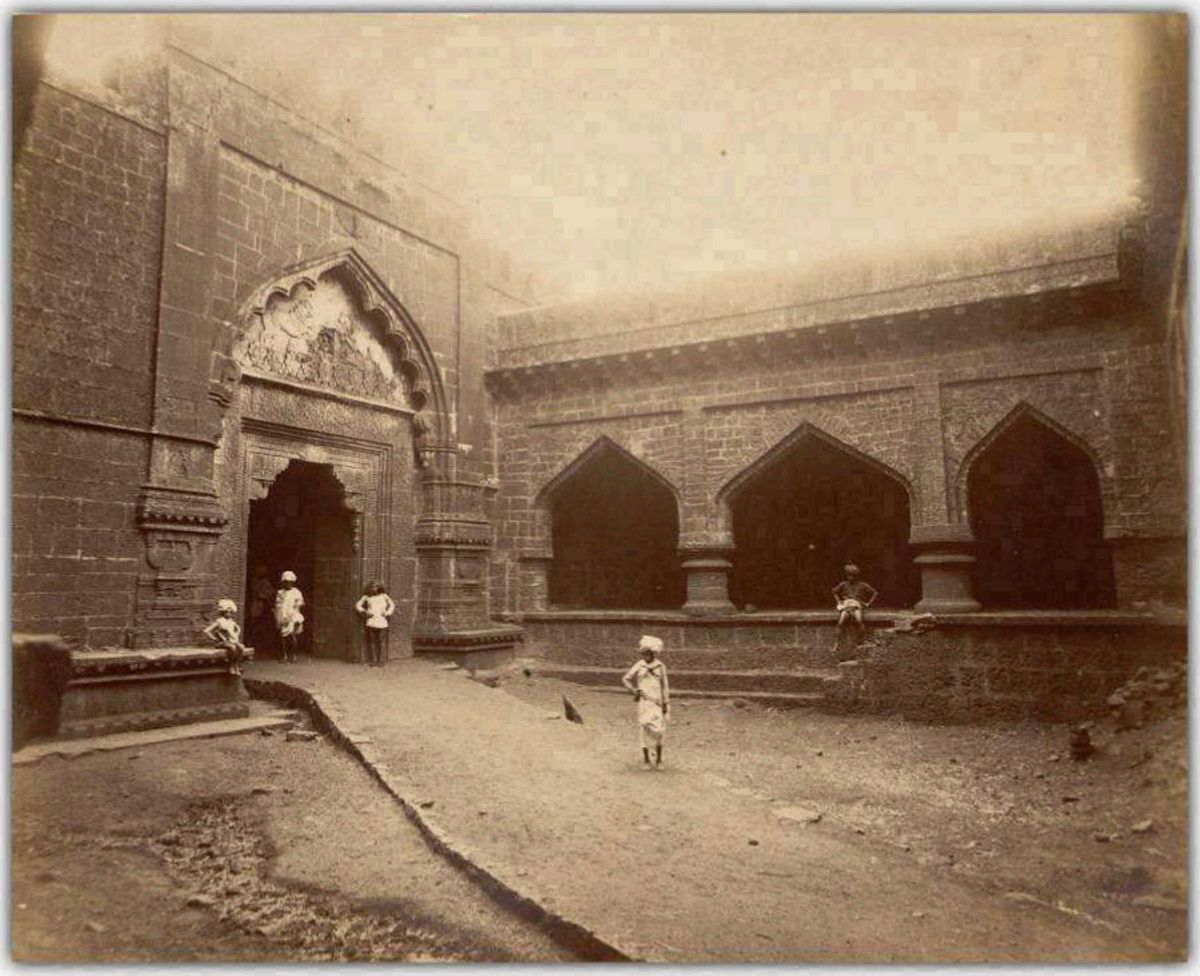
प्रतापगडच्या लढाईत आपल्या महाराजांनी अफझलखानाचा अतिशय धोकादायक पद्धतीने पराभव केला आणि ही बातमी मिळण्यापूर्वी सर्वांना वाटत होते की महाराजांचा मृत्यू झाला असेल, पण महाराजांनी अफझलला मारले हे ऐकून ते थक्क झाले आणि त्यासाठी त्यांनी मुत्सद्देगिरीचा वापर केला आणि त्यासोबत त्यांनी आपल्या कुशाग्र बुद्धिमत्तेचाही वापर केला आणि मग हे सर्व घडले, पण त्यात अफझलखानाचा मुलगा फजलखान महाबळेश्वर पर्वत ओलांडून पळून गेला आणि मग तो ही बातमी विजापुरी सल्तनतीला देतो, त्यांना धक्का बसतो, त्यानंतर शिवाजी महाराजांनी दुसऱ्या दिवशी मोहिमेसाठी आपला घोडा तयार केला आणि नंतर त्यांनी १८ दिवसांत २१ किल्ले जिंकले आणि नंतर हिंदवी स्वराज्य कोल्हापूरला पोहोचले (विजापूर कोल्हापूरच्या जवळ आहे), त्यानंतर शिवाजी महाराजांनी बाजीप्रभू देशपांडे यांना पन्हाळा (कोल्हापूर) किल्ला जिंकण्यास सांगितले आणि पन्हाळा किल्ल्याच्या सरदाराचे नाव 'मानाजी नाईक' होते (तुम्ही पाहू शकता की आमचे लोक आमचे आहेत, ते आमच्याविरुद्ध उभे राहायचे, म्हणून सनातनींनी लक्षात ठेवा), तो आदिल शाहचा सरदार होता, पण बडी बेगमचा एक नातेवाईकही तिथे राहत होता, त्याचे नाव सय्यद खान होते, तोही पन्हाळा किल्ल्यात होता, मग त्याला सांगण्यात आले की "मराठे आले आहेत", मग बाजीप्रभूंनी आबाजी प्रभूंना शांततेचा प्रस्ताव देऊन पाठवले की त्यांनी शांतपणे किल्ला रिकामा करावा, नाहीतर आपण सर्वांना मारून टाकू, यामुळे किल्ल्यातील सर्वजण घाबरले, आणि मग किल्ल्याच्या सरदाराला बाजीप्रभूंशी चर्चा करण्यास सांगण्यात आले, मग ते भेटले, बाजीप्रभू म्हणाले - "शांततेने किल्ला द्या, नाहीतर आपण सर्वांना मारू आणि लक्षात ठेवा की एकाही व्यक्तीला सोडले जाणार नाही, आणि किल्ल्यात राहणाऱ्या सर्व महिला विधवा होतील, लक्षात ठेवा आम्ही तुम्हाला मारू, पण मुलांना आणि महिलांना हात लावू नका, पण तुम्हाला मारले जाईल."

बाजीप्रभू देशपांडे कोण होते हे लोकांना माहिती नाही. बाजीप्रभू देशपांडे हे छत्रपती शिवाजी महाराजांचे बालपणीचे मित्र होते. त्यांनी आपले जीवन हिंदू स्वराज्यासाठी समर्पित केले आणि स्वराज्यासाठी लढले. त्यांची शेवटची लढाई (पावनखिंडची लढाई) सर्वोच्च ठिकाणी होईल कारण महाराजांना सुरक्षितपणे घेऊन जावे लागले आणि त्यासाठी शत्रूला घोराखिंड (पावनखंड) मध्ये थांबवावे लागले. बाजीप्रभू देशपांडे यांनी याची जबाबदारी स्वीकारली आणि तेथे सैन्याचे नेतृत्व केले. यामुळे, ३०० मराठ्यांनी १०,००० शत्रूंविरुद्ध लढा दिला आणि विजय मिळवला. तर, या लढाईबद्दल अधिक जाणून घेऊया. –

बाजीप्रभू देशपांडे यांनी सुरुवातीला छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या सैन्याचा अविभाज्य भाग म्हणून काम केले आणि हिंदू स्वराज्यासाठी त्यांनी अपवादात्मक कामगिरी केली. बाजीप्रभूंचे धाडस आणि विवेक ओळखून शिवाजी महाराजांनी त्यांना हिंदू स्वराज्याची दक्षिण कमान सोपवली. अफझल खानच्या हत्येतही बाजीप्रभूंनी महत्त्वाची भूमिका बजावली. २८ सप्टेंबर १६५९ रोजी छत्रपती शिवाजी महाराजांनी कोल्हापूरच्या लढाईत आदिल शाह आणि त्याच्या सैन्याचा पराभव केला आणि त्यांच्या अनेक प्रदेशांवर ताबा मिळवला. या पराभवामुळे संतप्त झालेल्या आदिल शाहने बदला घेतला. या पराभवाचा बदला घेण्यासाठी त्यांनी सिद्धी जौहरच्या नेतृत्वाखाली १०,००० सैनिक शिवाजी महाराजांना पराभूत करण्यासाठी पाठवले. २ मार्च १६६० रोजी सिद्धी जौहरच्या सैनिकांनी पन्हाळा किल्ल्यात शिवाजी महाराजांना वेढा घातला आणि आवश्यक साहित्याचा पुरवठा खंडित केला. यामुळे पन्हाळा किल्ल्याला वेढा घालण्यात आला. आधीच उपलब्ध असलेल्या रेशनच्या मदतीने चार महिने गेले, त्या दरम्यान दोन्ही बाजूंनी सतत गोळीबार सुरू होता.

पन्हाळा किल्ला इतका मोठा होता की आदिल शाहच्या सैन्याला तो पूर्णपणे वेढा घालता आला नाही. यानंतर सिद्धी जौहरने पवनगड किल्ला काबीज करण्याचा निर्णय घेतला, परंतु हा किल्ला पन्हाळा जवळ असल्याने पवनगडचा पराभव करता आला नाही. या प्रतिकूल परिस्थिती असूनही, शिवाजी महाराजांनी आदिल शाहच्या सैन्यासमोर शरण जाण्यास नकार दिला. त्यानंतर त्यांनी पन्हाळ्यापासून ५० ते ७० किलोमीटर अंतरावर असलेल्या विशालगडकडे कूच करण्याची योजना आखली. त्यांना माहित होते की पावसाळा संपण्यापूर्वी त्यांना विशालगड गाठावे लागेल जेणेकरून पावसाळ्यात लढाई होऊ नये. १३ जुलै १६६० च्या रात्री ते त्यांचे सुरक्षा अधिकारी बाजीप्रभू देशपांडे आणि ७०० सैनिकांसह विशालगडला निघाले. आदिल शाहच्या सैन्याचे लक्ष विचलित करण्यासाठी, बाजीप्रभूंनी त्यांचा सेनापती शिव काशिद याला शिवाजी महाराजांच्या वेशात लढण्यासाठी पाठवले. बाजीप्रभूंना वाटले की सिद्धी महाराजांना कळेपर्यंत ते खूप दूर असतील. त्यांना पकडले गेले असावे आणि अशा प्रकारे त्यांना विशालगडावर पोहोचण्यासाठी अतिरिक्त वेळ मिळाला असता कारण शिवा काशिदचा चेहरा शिवाजी महाराजांसारखाच होता, त्यामुळे आदिल शाही सैनिक त्याच्याशी लढत राहिले आणि जेव्हा शिवा काशिद पकडला गेला तेव्हा त्यांना समजले की ते चुकीच्या व्यक्तीशी लढत आहेत, तेव्हा आदिल शाहचे सैनिक शिवाजी महाराजांना पकडण्यासाठी विशालगडाकडे निघाले आणि जेव्हा बाजीप्रभूंना हे कळले तेव्हा त्यांना समजले की वाटेत त्यांना आदिल शाही सैनिकांशी लढावे लागू शकते आणि त्यासाठी ते सुमारे ३०० सैनिकांसह घोराखिंड येथे थांबले आणि शिवाजी उर्वरित सैन्यासह विशालगडकडे निघाले, तेव्हा घोराखिंडमध्ये ३०० मराठे आणि १०००० म्लेच्छ होते आणि मग युद्ध निश्चित होते...

आणि मग ३०० मराठे १०००० मुस्लिमांविरुद्ध लढले, सर्व मराठे आपले प्राण पणाला लावून लढत होते, आणि हे युद्ध तासनतास चालले, या युद्धात बाजीप्रभू गंभीर जखमी झाले, पण ते लढत राहिले आणि ३०० मराठा सैनिक जखमी होऊनही त्यांच्यासोबत लढत राहिले, आणि मराठा सैन्याने काही तासांत ३००० हून अधिक मुस्लिमांना ठार मारले तर बरेच सैनिक गंभीर जखमी झाले, दुसरीकडे, विशालगड किल्ल्यावर जाताना, शिवाजी महाराजांनी २ सरदारांना पराभूत केले आणि नंतर ते विशालगडला पोहोचले, म्हणून १४ जुलै १६६० रोजी, विशालगड किल्ल्यावर पोहोचल्यानंतर, शिवाजी महाराजांनी तीन तोफांमधून गोळीबार केला, ज्यामुळे घोराखिंडमध्ये लढणाऱ्या मराठा सैनिकांना सिग्नल मिळाला की शिवाजी महाराज सुरक्षितपणे विशालगडला पोहोचले आहेत, तोफांचा गोळीबार झाला तेव्हा, बाजीप्रभू जखमी अवस्थेत जमिनीवर पडले होते आणि त्यांचे सैनिक आदिलशहाच्या सैन्याशी सतत लढत होते, आणि शिवाजी महाराजांकडून सिग्नल मिळाल्यावर, युद्धाचा शेवट झाला. शूर बाजी प्रभू देशपांडे आनंदाने या युद्धात फक्त काही मोजकेच मराठा सैनिक हौतात्म्य पत्करले, मराठा सैनिक त्यांच्या सरदार बाजी प्रभूंचा मृतदेह घेऊन किल्ल्याकडे निघाले तर आदिल शाहच्या सैन्याने विशालगडाला वेढा घालण्याचा इरादा सोडून दिला, त्यानंतर जेव्हा शिवाजी महाराज आणि त्यांच्या आई जिजाबाईंना बाजी प्रभूंच्या मृत्युची बातमी कळली तेव्हा ते खूप दुःखी झाले आणि शिवाजी महाराजांनी , बाजीप्रभू देशपांडे यांच्या सन्मानार्थ युद्धाच्या त्या भागाचे नाव पवन खिंड ठेवले, पवन खिंड म्हणजे पवित्र मार्ग, त्यानंतर ते युद्ध पवन खंडाचे युद्ध म्हणून ओळखले जाऊ लागले आणि शिवाजी महाराजांनी स्वतः बाजीप्रभूंच्या मुलांची जबाबदारी घेतली ज्यांनी त्यांच्या भूमीसाठी बलिदान दिले आणि या युद्धानंतर पन्हाळ्याच्या किल्ल्यात शिव काशिद आणि बाजीप्रभूंचा एक मोठा पुतळा बांधण्यात आला जेणेकरून प्रत्येक पिढीला त्यांची गौरवशाली गाथा आठवेल आणि ज्यांनी इतके शौर्य दाखवले ते खरोखरच महान होते, त्यांना सलाम.

• पन्हाळा किल्ला

• बाजीप्रभू देशपांडे

* लाल महालाची लढाई:-

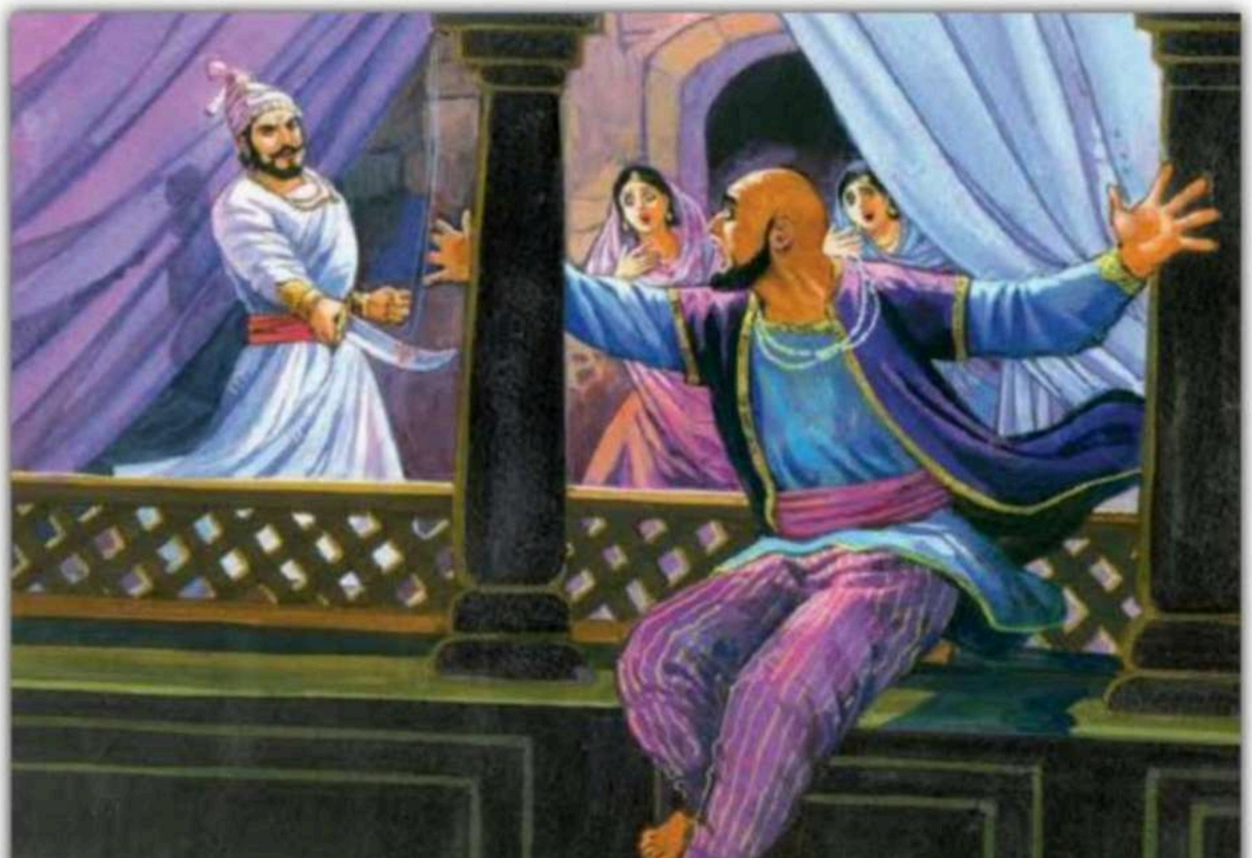
हा शाहिस्तेखान औरंगजेबाचा मामा होता आणि जेव्हा छत्रपती शिवाजी महाराजांनी अफझलखानला मारले तेव्हा औरंगजेबला वाटू लागले की शिवाजी महाराज हे लहान व्यक्ती नाहीत, त्यांनी अफझलखान (औरंगजेबला कैद करणारा अफझलखान) यांना मारले, म्हणून औरंगजेबाने त्यांचे मामा शाहिस्तेखान यांना काहीतरी करायला सांगितले, त्यानंतर १६६० मध्ये सिद्धी जौहर घडला (ज्याबद्दल मी सांगितले होते), म्हणून जौहर घडल्यानंतर, त्याच वेळी शाहिस्तेखानानेही हल्ला केला, त्यावेळी छत्रपती संभाजी महाराज नगर मुघलांच्या ताब्यात होते, म्हणून १६६० मध्ये, जेव्हा छत्रपती शिवाजी महाराज पन्हाळा येथे होते, तेव्हा त्यांनी विचार केला की हिंदू स्वराज्यात प्रवेश का करू नये, चाकण किल्ला पुण्यापासून ३५ किमी अंतरावर आहे, शाहिस्तेखानाने तो चाकण किल्ला काबीज करण्याचा विचार केला आणि चाकण किल्ला फार मोठा नव्हता तर छोटा होता. एक किल्ला आहे, त्या किल्ल्यावर ४०० मावळे होते, जेव्हा चाकण किल्ल्याची लढाई सुरू होती, तेव्हा शिवाजी महाराज पन्हाळा येथे अडकले होते, तेव्हा राजे जुलैमध्ये पन्हाळा सोडून गेले, त्यापूर्वी राजे निघाले नाहीत, आणि ते सुमारे ५१००० सैन्यासह चाकण किल्ल्याबाहेर बसले होते, ते म्हणत होते की ते आत घुसतील आणि सर्वांना मारतील, त्यानंतर ५६ दिवस ४०० मावळ्यांनी संपूर्ण चाकण किल्ला ताब्यात ठेवला, ते आत घुसू शकले नाहीत, त्यानंतर १३ ऑगस्ट १६६० रोजी, म्हणजे ५४ व्या दिवशी, शाहिस्तेखानाने एक योजना आखली, त्यांनी चाकण किल्ल्याच्या पश्चिम तीरावर एक बोगदा खोदला, नंतर तो भाग तुटला, नंतर हे लोक आत घुसले, मग त्या रात्रीपासून सकाळपर्यंत लढाई चालू राहिली, बरेच मावळे मारले गेले आणि सुमारे ५० मावळे मागे राहिले आणि निघून गेले, म्हणून शाहिस्तेखानला येथे पहिला विजय मिळाला...

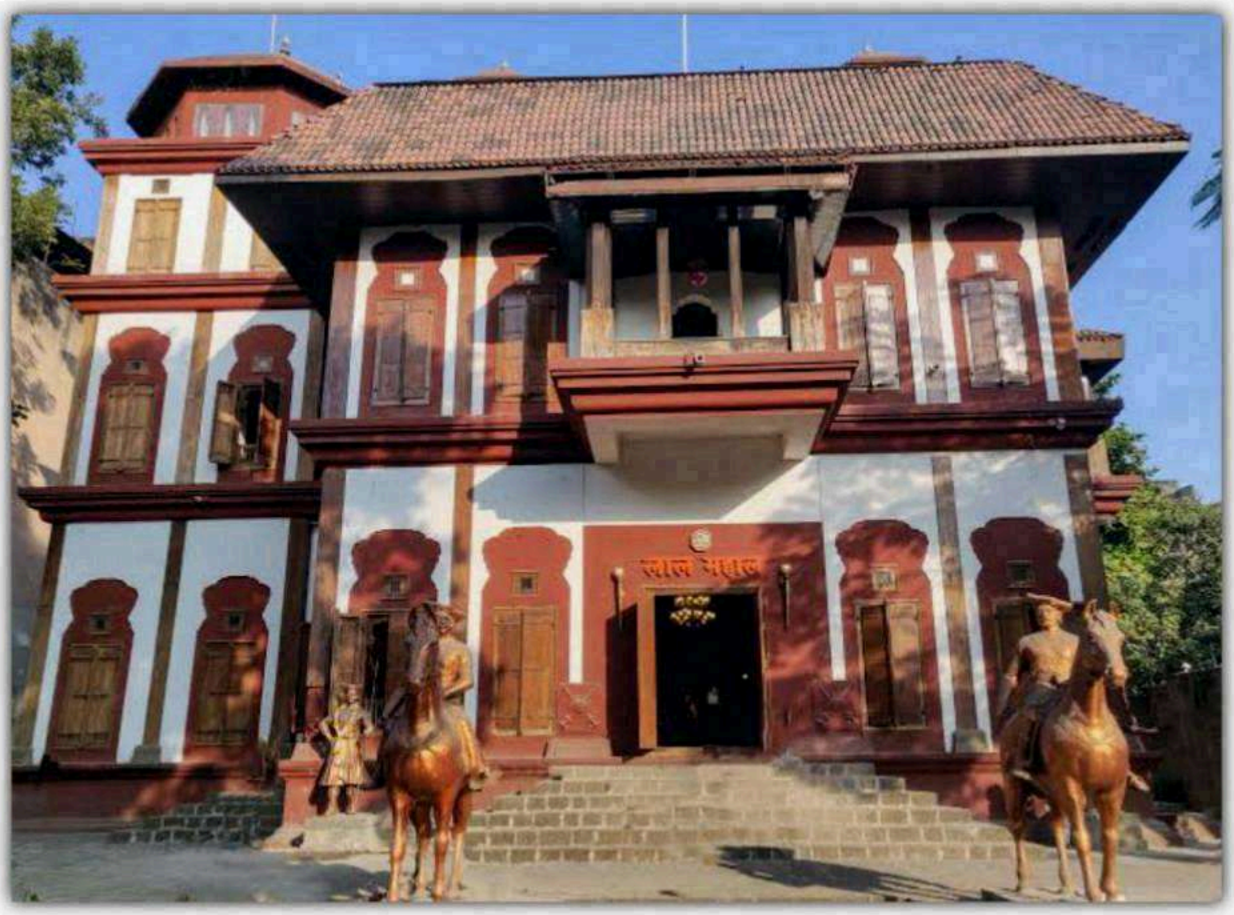
आणि जेव्हा त्याने चाकणचा किल्ला जिंकला तेव्हा त्या किल्ल्याला संग्राम दुर्ग असे नाव देण्यात आले. त्याच्या विजयानंतर, तो काही महिने राहिला, कारण १६६० मध्ये ऑगस्ट महिना होता आणि तो नोव्हेंबरपर्यंत तिथेच राहिला. या विजयानंतर, त्याने लहान किल्ले काबीज करण्याचा प्रयत्न केला, परंतु त्याला एकही किल्ला जिंकता आला नाही. १६६१ मध्ये, तो पुण्यातील लाल महालात थांबला. लाल महालात शिवाजी महाराजांनी त्याला एक पत्र लिहिले आणि हिंदू स्वराज्याविरुद्ध जाऊ नये म्हणून त्याला पटवून देण्याचा प्रयत्न केला, परंतु शाहिस्तेखानाने त्या पत्राकडे दुर्लक्ष केले. त्यानंतर, दरम्यान, कारतलाब खान नावाचा एक उझबेक सैनिक शाहिस्तेखानाचा सेनापती बनला. मग या लोकांनी किल्ले काबीज करण्यासाठी छावण्या उभारायला सुरुवात केली. आणि जिथे जिथे त्यांनी छावण्या उभारल्या तिथे नेतोजी त्यांच्यावर हल्ला करत असत. आणि मग त्यांची छोटी छोटी युद्धे चालूच राहायची. ही छोटी छोटी युद्धे चालूच राहिली, पण त्यांना संपूर्ण प्रदेश हवा होता आणि शिवाजी महाराजांना याची माहिती झाली. शाहिस्तेखान कोकणात उतरला आहे, म्हणून शिवाजी महाराजांचे सर्व हेर खूप सतर्क होते, म्हणून त्यांना माहित होते की शाहिस्ते काहीतरी ना काही करेल, आणि मग जानेवारी महिना होता, त्यावेळी कोकणात पाऊस पडत नव्हता, म्हणून शाहिस्तेखान कोकण काबीज करू इच्छित होता, म्हणून शाहिस्तेखानाने कारतलाब खानला सैन्यासह पाठवले, तेही उंबरखिंड मार्गे, आणि महाराजांना माहित होते की जर तो आला तर तो फक्त उंबरखिंडवरून येईल, म्हणून उंबरखिंडची जंगले लोहगडजवळ आहेत, म्हणून महाराजांनी लोहगडवरून हल्ला केला नाही, तर त्यांना त्या जंगलात येऊ दिले, जिथे मावळे लपले होते, नंतर कारतलाब खान जंगलात घुसला आणि नंतर बारूद वापरून महाराजांनी कारतलाब खानचा खूप वाईट पराभव केला, आणि नंतर २०००० च्या मुघल सैन्याचा १००० च्या मराठा सैन्याने पराभव केला आणि सर्वत्र हर हर महादेवचे नारे लावले गेले.

आपण त्यांचा इतका पराभव केला की त्यांच्या सैन्यात आणि लोकांमध्ये अफवा पसरली की शिवाजी महाराजांना जादू माहित आहे, आणि मग लोक शिवाजी महाराजांना खूप घाबरू लागले आणि मग १६६३ मध्ये शिवाजी महाराजांनी राजगड येथे निर्णय घेतला की आता ते शाहिस्तेखानाचा नाश करतील आणि पुणे हिंदू स्वराज्यात परत घेतील आणि मग त्यांनी लाल महालावर 'सर्जिकल स्ट्राईक' करण्याचा निर्णय घेतला.

लाल महालाची लढाई ५ एप्रिल १६६३ रोजी झाली आणि मराठा सैन्य मुघल सैन्याच्या प्रचंड सैन्यापेक्षा (अंदाजे १००,००० सैनिक) खूपच लहान (४०० सैनिक) होते. असे असूनही, शिवाजी महाराजांनी त्यांच्या हुशारीचा, वेळेचा आणि शत्रूच्या स्थानाचे सखोल ज्ञानाचा फायदा घेतला आणि त्यांच्या पद्धतशीर दृष्टिकोनामुळे त्यांनी त्यांच्या सैन्याला लहान गटांमध्ये विभागले आणि वेगवेगळ्या दिशांनी घुसखोरी करण्यास सुरुवात केली, मित्र किंवा शत्रू ओळखण्याचे कठोर आदेश दिले आणि हल्ला करण्यासाठी अंधाराचा फायदा घेतला. मराठे युद्धात भयंकर होते, परंतु त्यांनी महिलांना इजा केली नाही आणि शत्रू कुटुंबातील सदस्यांचेही रक्षण केले, जे त्यांच्या जटिल व्यक्तिमत्त्वाचे प्रतिबिंब आहे, ज्याने युद्ध पराक्रम आणि नैतिक नियम यांच्यात संतुलन राखले. या द्वैताने त्यांच्या अनुयायांमध्ये त्यांची निष्ठा वाढवली आणि त्यांच्या शत्रूंमध्ये त्यांनी निर्माण केलेला भीती आणि आदर वाढवला. शिवाय, हे वृत्तांत औरंगजेबाच्या कारकिर्दीत मुघल-मराठा शत्रुत्वाच्या व्यापक राजकीय संदर्भाकडे निर्देश करतो, ज्यामध्ये मराठे विजयी झाले होते.

छत्रपती शिवाजी महाराजांनी स्वतः लाल महालाच्या युद्धात शाहिस्तेखानाशी लढाई केली आणि त्यांनी शाहिस्तेखानाची बोटे कापली, आणि नंतर शाहिस्ते पळून गेले (आणि नंतर त्यांना बंगालमध्ये पाठवण्यात आले), आणि नंतर अशा सर्जिकल स्ट्राईक करून शिवरायांनी पुणे पुन्हा हिंदवी स्वराज्याच्या ताब्यात आणले आणि त्यांनी आपला किल्ला वाढवला आणि यामुळे ते खूप शक्तिशाली झाले.

- लाल महाल

४ - पुरंदरचा तह (मिर्झा राजे जयसिंग)

पुरंदरची लढाई ही हिंदू स्वराज्याच्या इतिहासातील एक भयंकर लढाई होती, जी हिंदू स्वराज्याचे भविष्य घडवणारी लढाई होती. हे युद्ध छत्रपती शिवाजी महाराज आणि मिर्झा राजे जयसिंग यांच्यात झाले होते, जे हिंदू स्वराज्याचे रक्षण करण्यासाठी लढले गेले होते. म्हणून हे युद्ध १० जानेवारी १६६४ रोजी सुरू झाले, जेव्हा शिवाजी महाराजांनी सुरतवर हल्ला केला आणि हिंदू स्वराज्यासाठी पैसे घेतले (आणि कारण ते लोकांचे पैसे होते जे मुघलांनी त्यांच्या फायद्यासाठी वापरले परंतु शिवाजी महाराजांनी ते पैसे लुटले आणि लोकांच्या फायद्यासाठी वापरले), त्यानंतर शिवाजी महाराजांचे वडील शहाजी राजे मरण पावले आणि यामुळे हिंदू स्वराज्याच्या भविष्याबाबत संकट निर्माण झाले. दरम्यान, आऊ साहेबांनी (राजमाता जिजाबाई) सती जाण्याचा निर्णय घेतला होता. शहाजी राजेंच्या मृत्युनंतर, तिने सती जाण्याचा निर्णय घेतला, ज्यामुळे कुटुंबात तणाव निर्माण झाला. शिवाजी महाराजांनी तिला पटवून देण्याचा प्रयत्न केला, परंतु आऊ साहेबांनी त्यांच्या निर्णयावर विश्वास ठेवला नाही. त्याने आपला निर्णय पक्का ठेवला, पण जेव्हा शंभूराजेंनी जिजामातेला समजावून सांगितले तेव्हा तिने ते समजून घेतले आणि सती गेली नाही, आणि त्यानंतरच्या परिस्थितीमुळे शिवाजी महाराजांना आणखी बलवान होण्यास प्रेरित केले, कारण त्यांना त्यांच्या राज्याचे भविष्य हाताळायचे होते, शिवाजी महाराजांनी त्यांच्या शत्रूंविरुद्ध कारवाई सुरू केली आणि आदिल शाहच्या मित्रांना संपवण्याचा निर्णय घेतला, त्यांनी त्याचा बदला घेण्याची योजना आखली आणि लहान शत्रूंना पराभूत करण्यासाठी त्यांची सेना तयार केली, या काळात औरंगजेबला शिवाजीच्या कारवायांची माहिती मिळाली आणि त्यांनी मिर्झा राजे जयसिंगला पाठवण्याचा निर्णय घेतला.

मिर्झा राजे जयसिंग, जे एक अनुभवी आणि शूर योद्धा होते, त्यांनी औरंगजेबाच्या सैन्यात महत्त्वाची भूमिका बजावली. त्यावेळी त्यांचे वय सुमारे ५५ वर्ष होते आणि त्यांना ४७ वर्षांचा युद्धाचा अनुभव होता. मिर्झा राजे नेहमीच विजय मिळवत असत, पण तुम्हाला असा प्रश्न पडला असेल की मिर्झा राजे जयसिंग औरंगजेबासोबत का होते??? - तर उत्तर असे आहे की तो औरंगजेबासोबत त्याचे राज्य वाचवण्यासाठी, त्याची मंदिरे वाचवण्यासाठी, (पण काही राजा तर स्वतः स्वार्थ साठी मुघलांशी मिळाले) म्हणून मिर्झा राजे जयसिंग यांनी औरंगजेबाच्या आदेशानुसार हिंदवी स्वराज्यावर हल्ला करण्याची योजना आखली आणि मोठ्या सैन्यासह निघाले. या हल्ल्यादरम्यान, त्यांच्यासोबत मोठ्या संख्येने तोफा आणि तोफा होत्या, जे त्या काळातील नवीनतम तंत्रज्ञान होते. या युद्धाची तयारी करण्यासाठी मिर्झा राजे यांनी इटालियन तोफखाना निकोलो मनुचीचाही समावेश केला.

तर ही लढाई पुण्याजवळील पुरंदर किल्ल्यावर लढली गेली. हे युद्धाचे एक महत्त्वाचे ठिकाण होते जिथे दोन किल्ले होते. परंतु हे युद्ध जिंकण्यासाठी हा किल्ला जिंकणे आवश्यक होते, कारण त्याच्या नियंत्रणामुळे संपूर्ण प्रदेशातील शक्ती संतुलन बदलू शकते. मिर्झा राजे यांनी पुरंदर किल्ल्यावर हल्ला करण्यासाठी आपले सैन्य तयार केले आणि किल्ल्याला वेढा घातला.

या युद्धादरम्यान मुरार बाजी देशपांडे यांनी शिवाजी महाराजांप्रती आपली निष्ठा दाखवली आणि पुरंदर किल्ल्याचे रक्षण केले, मुरार बाजींच्या शौर्याने मराठ्यांना प्रेरणा दिली आणि त्यांनी शत्रूंविरुद्ध कठोर लढा दिला, युद्धादरम्यान मुरार बाजींना शहीद व्हावे लागले आणि यामुळे सर्वांना दुःख झाले आणि नंतर मिर्झा राजे जयसिंग यांच्या सैन्याने पुरंदर किल्ल्याला सर्व बाजूंनी वेढा घातला आणि महाराज स्वतः किल्ल्याचे रक्षणकर्ते होते, म्हणून शेवटी तह करणे योग्य मानले गेले,...

आणि मग १६६५ मध्ये एक करार झाला आणि या युद्धाच्या शेवटी मिर्झा राजे जयसिंग यांनी पुरंदर किल्ला जिंकला आणि या युद्धाचा स्वराज्याच्या भविष्यावर परिणाम झाला आणि मराठ्यांची रणनीती बदलली, या करारामुळे शिवाजी महाराजांना त्यांचे २३ किल्ले मुघलांना द्यावे लागले (त्यापैकी एक सिंहगड होता, जिथे वीर तान्हाजींनी आपले बलिदान दिले आणि या युद्धाच्या परिणामी शिवाजी महाराजांनी आपल्या सैन्याची पुनर्रचना केली आणि भविष्यातील संघर्षांसाठी तयार राहण्याचा निर्णय घेतला आणि नंतर त्यांनी आपले सर्व किल्ले परत घेतले आणि मुघलांना योग्य उत्तर दिले आणि नंतर या करारानंतर छत्रपती शिवाजी महाराजांनी स्वराज्याचे 'पुनरुत्थान' करण्यासाठी ३६०+ किल्ले जिंकले आणि त्याचा बराच विस्तार केला) आणि या करारामुळे स्वतः शिवाजी महाराजांना आणि बाळ संभाजी महाराज आणि त्यांच्या सैन्यासह आग्र्याला जावे लागले.

जेव्हा छत्रपती शिवाजी महाराज आणि शंभूराजे आग्रा येथे गेले तेव्हा त्यांना दरबारात पद देण्याची चर्चा झाली, परंतु त्यांनी ते पद स्वीकारले नाही, उलट, त्यांनी त्यांच्यासमोर औरंगजेबाविरुद्ध बोलले आणि यामुळे औरंगजेब स्तब्ध झाला, महाराजांनी त्यांच्या दरबारात गर्जना केली, – ते म्हणाले "काहीही झाले तरी मी या औरंगजेबाच्या नोकरशाहीत कधीही काम करणार नाही", आणि मग शिवाजी दरबारातून निघून गेले.

• आग्रा वरून प्रस्थान :–

शिवाजी महाराजांनी औरंगजेबाच्या दरबारात आपल्या ओळखीसाठी गर्जना केली होती, मुघलांच्या जुलमी धोरणाला न जुमानता ते आपल्या विचारांपासून मागे हटले नाहीत, हे धाडस आणि स्वाभिमान हे त्यांच्या नेतृत्वाचे सर्वात मोठे वैशिष्ट्य होते, त्यानंतर त्यांना आणि संभाजी महाराजांना आग्रा येथे कैद करण्यात आले, तिथे त्यांनी त्यांच्या विश्वासू लोकांद्वारे माहिती आणि संसाधने गोळा केली आणि त्यांच्या सुटकेची योजना आखली....

यावरून असे दिसून येते की ते केवळ एक योद्धा नव्हते तर एक कुशल राजकारणी देखील होते, राम सिंह होते जे आपल्या वडिलांच्या शब्दाशी एकनिष्ठ राहिले आणि शिवाजी महाराजांचे रक्षण करण्यासाठी आपले जीवन धोक्यात घातले, हे समर्पण त्या काळातील राजपूत आणि मराठा आदर्शांचे प्रतिबिंब आहे, जिथे शब्द आणि सन्मान सर्वोपरि होते.

त्यावेळी शिवाजी आणि संभाजी महाराजांना तुरुंगात टाकण्यात आले होते, म्हणून शिवाजी महाराजांनी त्यांच्या आजाराचे नाटक करून वेळ विकत घेतला आणि त्यांच्या कैदेतून सुटण्यासाठी एक धोरणात्मक पाऊल उचलले, हे त्यांच्या शहाणपणाचे आणि संयमाचे प्रतीक आहे, ज्यामुळे त्यांचे प्राण वाचले आणि हिंदू स्वराज्याचा पाया मजबूत झाला.

कैदेतून सुटण्यासाठी महाराजांनी राजनैतिकतेचा अवलंब केला. असे म्हटले जाते की त्यांनी मिठाईच्या टोपल्या मागवल्या आणि शिवाजी महाराज आणि संभाजी महाराज त्यात बसून निघून गेले. हिरोजी फर्जंद त्यांच्या जागी आग्र्यात राहिले. महाराजा शंभू राजे १७ ऑगस्ट १६६६ रोजी एका लहान सैन्यासह आणि साधूच्या वेशात आग्रा सोडून मथुरा येथे पोहोचले. मथुरा येथे त्यांनी शंभू राजेंना सुरक्षित ठेवले कारण जर ते त्यांना परत घेऊन गेले असते तर त्यांच्या जीवाला धोका निर्माण झाला असता. म्हणून शंभू राजे मथुरा येथेच राहिले. परतल्यानंतर, महाराजांनी शंभू राजे यांचे अंतिम संस्कार केले जेणेकरून मुघलांना वाटेल की संभाजी महाराज आता राहिले नाहीत आणि याचा फायदा घेऊन शंभू राजे सहजपणे परत येऊ शकतील. आणि त्यांनी तेच केले, कृष्णाजी मथुरा (ज्यांनी मथुरा येथे संभाजी महाराजांना खूप मदत केली होती) सोबत परतले. यानंतर, महाराजांनी औरंगजेबाच्या चेहऱ्यावर काळा रंग लावला आणि त्यांची हत्या केली. तो परत आला, शंभूराजेही परत आले आणि मग इराणच्या राजाने औरंगजेबाला एक पत्र लिहिले ज्यामध्ये त्याने औरंगजेबला शिवाजी महाराजांच्या कैदेतून सुटल्यावर औरंगजेबाने काय साध्य केले ते सांगितले.

आणि शिवाजी महाराज अशा प्रकारे पुन्हा आले, ते तत्कालीन 'लंडन गॅझेट' मध्ये देखील प्रकाशित झाले होते, म्हणूनच महाराज महान होते, आणि म्हणूनच आजही आमच्या घरात पहिला दिवा महाराजांसाठी पेटवला जातो, आणि यामुळे अनेक लोक त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाने प्रभावित झाले होते, उदाहरणार्थ 'कवी भूषण', ते पूर्वी औरंगजेबाचे कवी होते पण ते ती नोकरी सोडून महाराष्ट्रात आले कारण नंतर त्यांना कळले की महाराष्ट्रात एक सिंह आहे जो हिंदू स्वराज्य स्थापन करत आहे, म्हणूनच कवी भूषण महाराष्ट्रात राहिले आणि त्यांनी महाराजांसाठी अनेक अद्भुत कविता लिहिल्या, त्यापैकी सर्वात अर्थपूर्ण कविता म्हणजे –

"जसा जांभावर इंद्र, सुंभावर वदव.
सधंभावर रावण, रघुकुळ नियम. ॥१॥
बारीबावर पौण, रतिनाहावर संभू.
सहसबाह्य, राम हा ब्राह्मणांचा राजा ॥२॥
द्रुमदंडावर दावा, मृगाच्या कळपावर
चित्ता. सारखे कान, विठकुंडावरचे
अलंकार, सारखे कान ॥३॥ भाग, कंस
त्याचप्रमाणे म्लेच्छ कुळातला सिंह आहे ॥४॥

तसे, महाराजा परतल्यानंतर फक्त एक वर्षानंतर मिर्झा राजे जयसिंग यांचे निधन झाले, म्हणजे २८ ऑगस्ट १६६७ रोजी त्यांना औरंगजेबाने मारले आणि यावरून असे दिसून येते की हे लोक कोणाचेही नाहीत, म्हणून परत आल्यानंतर महाराजांनी किल्ले पुन्हा बांधण्यास सुरुवात केली आणि त्यांनी 'पुनरुत्थान' केले.

• शिवरायांचे आग्रा येथून पलायन

५ - हिंदवी स्वराज्याचे पुनरुत्थान

महाराज परत आल्यानंतर, कवी परमानंद (जे शिवरायांचे राज्य कवी होते) तुरुंगात टाकण्यात आले, तुरुंगवास भोगावा लागला तरी, मिर्झा राजे यांनी परमानंदजींना ताबडतोब फाशी न देण्याचा निर्णय घेतला आणि त्यांना चार महिने तुरुंगात ठेवण्याचा निर्णय घेतला आणि नंतर त्यांची सुटका करण्यात आली.

शिवाजी महाराजांना हिंदवी स्वराज्य च्या पुनरुत्थान करण्यासाठी आग्रा – येथे तुरुंगात असलेल्या त्यांच्या कायदेशीर सल्लागार रघुनाथ पंत आणि बाक पंत यांच्याबद्दल खोल चिंता व्यक्त केली आणि त्यांनी त्यांच्या कार्यासाठी केलेल्या त्यागाची दखल घेतली आणि त्यांची सुटका सुनिश्चित करण्यासाठी मार्ग शोधण्यास भाग पाडले. अशाच एका प्रमुख व्यक्ती म्हणजे नेतोजी पालकर, ज्यांना औरंगजेबाच्या राजवटीत पकडण्यात आले आणि त्यांना धर्मांतरासह कठोर शिक्षा भोगावी लागली आणि नंतर ते मुस्लिम झाले, परंतु भविष्यात त्यांच्यासोबत चांगल्या गोष्टी घडणार होत्या.

• पुनरुत्थान :-

परत आल्यावर, शिवरायांनी परिस्थितीचा आढावा घेतला आणि पोर्तुगीज आणि मुघल सैन्याविरुद्ध सामरिक युती आणि लष्करी कारवाईची आवश्यकता ओळखली. त्यांनी या प्रदेशात आपली शक्ती आणि प्रभाव परत मिळवण्यासाठी या विरोधकांविरुद्ध लष्करी हल्ले सुरू केले आणि शिवरायांनी गमावलेले प्रदेश परत मिळवण्यासाठी आणि इतर प्रदेशांवर नियंत्रण प्रस्थापित करण्यासाठी लष्करी मोहिमा सुरू करण्यासाठी आपल्या सैन्याचा विस्तार आणि सुधारणा करण्यास सुरुवात केली. ,...

त्यांनी सामरिकदृष्ट्या महत्त्वाचा जंजिरा किल्ला ताब्यात घेण्यावर लक्ष केंद्रित केले, जो मागील शासकांनी जिंकला नव्हता. सिद्धी आणि इतर स्थानिक शक्तींकडून विरोध यासह अनेक आव्हानांना तोंड देऊनही, शिवराय किल्ला सुरक्षित करण्यासाठी दृढ राहिले. शिवरायांच्या मोहिमा केवळ लष्करी नव्हत्या, तर मुघल वर्चस्वाविरुद्ध हिंदू संस्कृती आणि धर्माचे जतन आणि संवर्धन करण्यासाठी देखील होत्या. त्यांनी मंदिरांचे नूतनीकरण केले आणि हिंदू समुदायाला पाठिंबा दिला, त्यांच्या धर्माचे रक्षक म्हणून त्यांची प्रतिमा आणखी मजबूत केली. त्यांनी त्र्यंबकेश्वर मंदिरावर बांधलेली मशीद देखील पाडली आणि ती पुनर्संचयित केली. त्यांच्या कृतींना , त्यांच्या लोकांच्या सांस्कृतिक ओळखीचे रक्षण करण्यासाठी एक दैवी कृती म्हणून पाहिले गेले.

शिवाजी महाराजांच्या नेतृत्वाने आणि लष्करी रणनीतींनी भारतातील मुघल राजवटीविरुद्ध भविष्यातील प्रतिकाराचा पाया घातला. त्यांचा वारसा मराठी लोकांमध्ये आणि इतरांमध्ये अभिमान आणि सांस्कृतिक ओळख निर्माण करत आहे. त्यांच्या कारकिर्दीशी संबंधित ऐतिहासिक घटना भारतीय इतिहासाच्या अशांत काळात शक्ती, निष्ठा आणि सांस्कृतिक जतनाच्या गुंतागुंतींवर प्रकाश टाकतात.

आणि मग त्याने पुन्हा एकदा किल्ले आणि किल्ले जिंकण्याची मोहीम सुरू केली, ज्यामध्ये त्याने प्रथम कोंढाणा (सिंहगड) जिंकून मोहीम सुरू केली...

औरंगजेब हा खूप कट्टर आणि उतावीळ व्यक्ती होता, त्यामुळे त्याने गैर-मुस्लिमांविरुद्ध, विशेषतः हिंदूंविरुद्ध दडपशाहीचे धोरण स्वीकारले. औरंगजेबाच्या राजवटीत राहणाऱ्या हिंदूंना त्यांची मंदिरे आणि सांस्कृतिक प्रथा राखण्यासाठी दुहेरी करांसह मोठ्या करांना तोंड द्यावे लागत असे.

आणि व्यवस्थेत भ्रष्टाचार मोठ्या प्रमाणात होता,
अधिकारी दंडात्मक कारवाई टाळण्यासाठी हिंदू लोकांकडून लाच मागत होते, एका इंग्रजाने औरंगजेबाच्या राजवटीत भयानक परिस्थितीची नोंद केली, ज्यामुळे काही उद्योगपती ब्रिटीशांच्या ताब्यातील मुंबईत आश्रय आणि संधी शोधू लागले.
औरंगजेबाने संगीतावर बंदी घातली, आदेश जारी केले ज्यामुळे वाद्ये आणि मंदिरे नष्ट झाली, ज्यामुळे संगीतकार आणि सामान्य जनतेमध्ये अशांतता निर्माण झाली. त्याच्या धर्मांधतेमुळे काशी आणि सोमनाथ येथील अनेक प्रमुख मंदिरे नष्ट झाली, जी हिंदूंसाठी महत्त्वाची सांस्कृतिक स्थळे होती आणि संगीतकारांनी औरंगजेबाचा निषेध केला, परिणामी औरंगजेबाच्या राजवटीत त्यांची दुर्दशा अधोरेखित करणारे सार्वजनिक निदर्शने झाली.

• *कोंढाणा किल्ले वर विजय :-*

औरंगजेबाच्या जुलूमाला विरोध करणारे आणि हिंदू हक्क आणि सार्वभौमत्वाचे समर्थन करणारे एक महत्त्वाचे व्यक्तिमत्व म्हणून शिवाजी महाराज उदयास आले, शिवाजी महाराजांच्या दृष्टिकोनात हिंदूंमध्ये अभिमान आणि ओळखीची भावना निर्माण करणे आणि मुघल वर्चस्वाच्या कथेला विरोध करणे समाविष्ट होते, त्यांचे नेतृत्व प्रदेश परत मिळवण्यासाठी आणि भारतात हिंदू उपस्थिती मजबूत करण्यासाठी धोरणात्मक लष्करी मोहिमांद्वारे वैशिष्ट्यीकृत होते, शिवाजी महाराजांचा दृष्टिकोन केवळ लष्करीच नव्हता तर सांस्कृतिक देखील होता, कारण त्यांनी हिंदू परंपरा आणि पद्धतींच्या पुनरुज्जीवनाला प्रोत्साहन दिले आणि त्यांनी कोंढाणा किल्ला जिंकून त्यांचे पुनरुज्जीवन सुरू केले, परंतु कोंढाणा (सिंहगड) तान्हाजी मालुसरे यांनी जिंकला...

तान्हाजी मालुसरे हे शिवाजी महाराजांचे बालपणीचे मित्र आणि विश्वासू सेनापती होते, जे त्यांच्या शौर्य आणि निष्ठेसाठी ओळखले जातात. त्यांना कोंढाणा काबीज करण्यासाठी पाठवण्यात आले होते आणि वैयक्तिक वचनबद्धता असूनही, तानाजींनी कोंढाणा काबीज करण्याच्या मोहिमेला प्राधान्य दिले, ज्याने शिवराय आणि हिंदवी स्वराज्याप्रती असलेले त्यांचे समर्पण दर्शविले आणि नंतर कोंढाणा किल्ल्याची लढाई झाली, ही लढाई भयंकर होती, ज्यामध्ये तानाजींचे मुघल सेनापती उदयभान यांच्याशी भयंकर द्वंद्वयुद्ध झाले आणि वेढा घालताना मुघल सैन्याने उभ्या केलेल्या आव्हानांवर मात करण्यात तानाजींच्या दृढनिश्चयाने आणि शौर्याने महत्त्वाची भूमिका बजावली, शेवटी युद्धादरम्यान तानाजी मालुसरेजी शहीद झाले आणि त्यांच्यासोबत त्यांचे भाऊ सूर्याजी देखील शहीद झाले आणि हे घडल्यानंतर, सैन्यात एक वेगळाच उत्साह निर्माण झाला आणि मग आम्ही कोंढाणा (सिंहगड) जिंकला.

तान्हाजी मालुसुरे जी

सिंहगड जिंकून शिवरायांनी पुनरुत्थान सुरू केले होते , परंतु सिंहगडावर आपल्या मावळ्यांनी दिलेल्या बलिदानाने शिवाजीला युद्ध करून आपले हिंदू स्वराज्य वाढवण्याची प्रेरणा दिली. म्हणूनच त्यांचा एक किल्ला होता, औसा किल्ला, जो औरंगजेबाच्या ताब्यात होता. मराठ्यांनी त्या किल्ल्यावर हल्ला केला. २४ जानेवारी १६७० रोजी औरंगजेबाने लिहिलेले एक पत्र सापडते ज्यामध्ये मराठ्यांनी केलेल्या लूटमारीचा उल्लेख आहे. त्यानंतर महाराजांनी आणखी किल्ले जिंकले.

२४ फेब्रुवारी १६७० रोजी शिवाजी महाराजांचे दुसरे पुत्र राजाराम महाराज यांचा जन्म झाला, जो एक विशेष कार्यक्रम होता, असे म्हटले जाते की राजारामचा जन्म उलटा झाला होता, जो मुघलांचा पाडाव होईल याचे शुभ संकेत मानले जात होते, त्यानंतर शिवाजी महाराजांनी हिंदवी स्वराज्याच्या सीमा चारही दिशांना वाढवण्याचा निर्णय घेतला, ज्यामध्ये पुरंदरचा किल्ला देखील समाविष्ट होता, त्यांनी आपल्या सेनापतींना सर्व किल्ल्यांवर हल्ला करून जिंकण्याचे निर्देश दिले, पुरंदर आणि इतर किल्ल्यांसह मुघलांवर अनेक किल्ल्यांवर यशस्वी , हल्ला केला, शिवाजी महाराजांनी मुघलांविरुद्ध आपली रणनीती राबवली आणि अनेक किल्ले जिंकण्यात यश मिळवले, त्यांनी आपल्या सैनिकांना प्रेरित केले आणि त्यांना प्रत्येक दिशेने हल्ला करण्यास प्रेरित केले, मुघलांच्या कमकुवतपणाचा फायदा घेत शिवरायांनी आपले सैन्य बळकट केले आणि इतर किल्ल्यांवर नियंत्रण प्रस्थापित केले.

छत्रपती शिवाजी महाराजांनी पुन्हा सुरत लुटण्याची योजना आखली, ज्यामुळे मुघलांचे अधिक नुकसान झाले आणि शिवरायांनी त्या पैशाचा वापर किल्ला बांधण्यासाठी केला. मुघलांमधील अंतर्गत संघर्षांचा फायदा घेत शिवरायांनी आपली शक्ती आणखी वाढवली. त्यावेळी, मोठे मुघल सरदार एकमेकांच्या विरोधात होते, ज्यामुळे शिवरायांना अधिक संधी मिळाल्या.

त्या वेळी, एकामागून एक मोहिमा चालू होत्या, शिवरायांचे घोडे जोमाने धावत होते, जे प्रतिकूल हवामानातही त्यांचे अदम्य धैर्य दाखवत होते. म्हणून ही कथा पुरंदर किल्ला ताब्यात घेण्याकडे जाते , जी शिवरायांच्या मोहिमेतील या किल्ल्याचे सामरिक महत्त्व अधोरेखित करते. त्यावेळी, दिल्लीत मराठा योद्ध्यांच्या शौर्याची चर्चा होत होती आणि त्यांच्या तरुण उत्साहाची तुलना मुजुमदार सारख्या अनुभवी सेनापतींच्या बुद्धिमत्तेशी केली जात होती. आणि सुरतच्या ताब्यात असताना, शिवाजी महाराजांनी प्रतिकूल परिस्थितीतही आपले काम केले आणि तेही हिंदवी स्वराज्यासाठी. आणि शिवाजी महाराजांच्या मोहिमांचा सांस्कृतिक प्रभाव आहे. आपण शिवाजी महाराजांच्या नेतृत्वशैलीतून शिकले पाहिजे, ज्यामध्ये शौर्य आणि त्यांच्या लोकांबद्दल करुणा होती. आपण शिवाजी महाराजांच्या त्या मूल्यांचा अवलंब करून त्यांच्या वारशाचा आदर केला पाहिजे, जसे की धैर्य, सन्मान आणि प्रामाणिकपणा, महिलांबद्दल आदर. महाराजांनी पुन्हा पन्हाळा किल्ल्यावर सर्जिकल स्ट्राईक केला, जिथे ६० मराठ्यांनी २५०० सैनिकांना ठार मारले. म्लेच्छ सैन्याला त्यांची जागा दाखवण्यात आली आणि नंतर शिवाजीने पन्हाळा किल्ला परत जिंकला आणि नंतर त्यांनी हिंदू स्वराज्याचा आणखी विस्तार केला.

• छत्रपती शिवाजी महाराज आणि छत्रसाल यांची भेट :-

म्हणून छत्रसालजी (जे मध्य प्रदेशचे राजा होते) स्वतः १६६८ मध्ये छत्रसालजी छत्रपती शिवाजी महाराजांना भेटायला आले आणि छत्रसाल स्वतः शिवाजी महाराजांना आपला आदर्श मानत होते आणि त्यांच्याबद्दल भक्ती बाळगत होते, परंतु शिवाजी महाराजांनी त्यांना परत येण्यास सांगितले आणि स्वातंत्र्य निर्माण करण्यास सांगितले.

शिवाजी महाराज जेव्हा अंतर्गत प्रदेशांवर ताबा मिळवण्यास सुरुवात करतात तेव्हा त्यांची धोरणात्मक योजना स्पष्ट होते, सीमा सुरक्षित करण्यावर आणि महाराष्ट्राला बळकटी देण्यावर लक्ष केंद्रित करतात. ते जंजिरा किल्ला समुद्री मार्गांवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी आणि लष्करी फायद्यासाठी एक महत्त्वाचा मुद्दा मानतात. जंजिरा काबीज करण्यात शिवरायांनी अनेक अडचणी आल्या, ज्यावर सिद्दींचे नियंत्रण आणि मजबूत तटबंदी होती. सिद्दींनी १५ वर्षे त्यांच्या प्रयत्नांना विरोध केला. त्यांच्या उत्तराधिकाऱ्यांसह अनेक प्रयत्नांनंतरही, बाजीरावांनी त्यानंतरच्या विजयापर्यंत हा किल्ला अजिंक्य राहिला.

महाराज जंजिरा किल्ला काबीज करू शकले नाहीत, परंतु शिवरायांनी मुघलांच्या हल्ल्यापासून नाशिकच्या संरक्षणावर लक्ष केंद्रित केले. नाशिकच्या आजूबाजूचा परिसर (ज्यामध्ये साल्हेर किल्ला समाविष्ट आहे) त्याच्या भौगोलिक महत्त्वामुळे लष्करी कारवायांचा केंद्रबिंदू बनला आणि १६७२ मध्ये महाराजांनी साल्हेर किल्ला जिंकला. नाशिकच्या या भागावर आपली पकड मजबूत करण्यासाठी मुघलांनी नाशिक काबीज करण्याचा विचार केला, ज्यामुळे शिवरायांना त्यांची सुरक्षा व्यवस्था मजबूत करण्यास प्रेरित केले. शिवरायांनी त्यांच्या सेनापतींना संभाव्य मुघल हल्ल्यांसाठी तयार राहण्याचे संदेश मोक्याच्या कामात पाठवले, जे त्यांचे सक्रिय नेतृत्व दर्शवते. यामध्ये, दादोजी कोंडदेव आणि इतर सेनापतींसारख्या प्रमुख व्यक्तींनी सैन्य संघटित करण्यात आणि मुघलांविरुद्ध प्रतिहल्ल्यांचे नियोजन करण्यात महत्त्वाची भूमिका बजावली. संख्यात्मकदृष्ट्या श्रेष्ठ सैन्याविरुद्ध यशस्वी लष्करी रणनीती राबवण्यासाठी शिवरायांच्या सेनापतींमधील समन्वय अत्यंत महत्त्वाचा आहे. साल्हेर किल्ल्याचा वेढा खूप मजबूत होता, ज्यामध्ये शिवरायांच्या सैन्याने मुघल सैन्याचा पराभव करण्यासाठी गनिमी काव्यांचा वापर केला. त्यांनी रणनीती वापरली आणि युद्ध रणनीतींमध्ये अचानक हल्ले आणि भूप्रदेशाचा त्यांच्या फायद्यासाठी वापर करणे समाविष्ट होते, जे शिवरायांचे लष्करी पराक्रमाचे प्रतिबिंबित करते.

६०

• मध्य प्रदेशातील हिंदवी स्वराज्य :-

तर प्रत्यक्षात महाराष्ट्रातील अनेक सरदार नंतर हिंदवी स्वराज्याच्या विस्ताराबरोबर इतर प्रदेशात गेले, उदाहरणार्थ -

सिंधिया (खरेतर 'शिंदे' म्हणतात) - ग्वालियर
होळकर - इंदौर
गायकवाड - बडोदा (वडोदरा)

शिवाजी महाराज तेव्हा सर्वत्र छापे टाकत होते आणि संपत्ती गोळा करत होते, आणि फक्त महाराजच नव्हे तर मोरोपंत पिंगळे (हिंदवी स्वराज्याचे पहिले पेशवे) आणि त्यांच्याशिवाय इतर अनेक सरदारही छापे टाकत होते. त्यानंतर महाराजांनी दिंडोरीजवळ हल्ला करण्याची योजना आखली आणि नंतर त्यांनी बहादुरपूरला लक्ष्य करण्याचा निर्णय घेतला, जे एक मोक्याचे ठिकाण होते जिथे संभाव्य धोका होता, त्यानंतर त्यांनी मध्य प्रदेशाजवळील अनेक भागात छापे टाकले आणि या हल्ल्यांमुळे हिंदवी स्वराज्याला खूप फायदा झाला आणि नंतर मुघलांना खूप नुकसान झाले.

• छत्रपती शिवाजी महाराज आणि छत्रसाल बुंदेला यांची युती :-

छत्रसाल आणि शिवराय मित्र झाले होते , आणि शिवरायांनी छत्रसाल ला ही प्रेरणा दिली होती स्वराज्याच्या निर्माण साठी , म्हणून ते परत बुंदेलखंड जाऊन मुघलं विरुद्ध लढले .

दोन्ही नेत्यांमधील परस्पर आदर आणि कौतुक अधोरेखित करते, ही युती केवळ राजकीय नव्हती तर मुघल राजवटीपासून स्वातंत्र्याच्या सामायिक दृष्टिकोनावर आधारित होती, हिंदवी स्वराज्याच्या भावनेला आकार देत, छत्रसाल यांना शिवाजी महाराजांनी त्यांचा प्रदेश परत मिळवण्यासाठी आणि त्यांचे राज्य स्थापन करण्यासाठी प्रोत्साहित केले.

छत्रसाल जी की सेना मध्ये हिंदवी स्वराज ही संकल्पना देखील सखोलपणे उलगडण्यात आली होती, ज्यामध्ये भारतीय इतिहासाच्या आणि वसाहतवादी शक्तींविरुद्धच्या प्रतिकाराच्या संदर्भात तिचे महत्त्व अधोरेखित करण्यात आले होते.

• हिंदवी स्वराज्यासाठी शिवरायांचे पुढील हल्ले :-

शिवराय मुघल आणि आदिलशाहीवर एकाच वेळी हल्ला करायला सुरुवात केली आणि तो दोघांनाही मारत होता. आदिलशहाचा खवास खान नावाचा एक सरदार होता जो शिवरायांवर वर रागा होता , कारण शिवरायांनी त्याला खूप शौर्याने पराभूत केले. आणि शिवाजी महाराजांच्या लष्करी प्रयत्नांची गती वाढते आणि तो महाराष्ट्रातील मुघल सल्तनतवर हल्ला करू लागतो आणि पन्हाळासारखे किल्ले जिंकण्यासह महत्त्वाचे विजय मिळवतो. यामध्ये, मराठ्यांची प्रतिमा कशी बदलली हे तुम्ही प्रामुख्याने पाहू शकता, तेही छत्रपती शिवाजी महाराजांमुळे. शिवाजींनी मराठ्यांची ओळख अधीनतेपासून अभिमान आणि शक्तीमध्ये बदलली आणि त्यांना त्यांच्या म्लेच्छांविरुद्ध खंबीरपणे उभे राहण्यास प्रोत्साहित केले. जिथे पूर्वी मराठ्यांना स्वाभिमान नव्हता, नंतर त्यांनी मुघलांना डोके टेकवायला लावायला सुरुवात केली.

• उमराणीची लढाई :-

१६७३ मध्ये विजापूर सल्तनत आणि मराठा साम्राज्य यांच्यात उमराणीची लढाई झाली, ही लढाई विजापूर सल्तनतच्या पश्चिमेला झाली, या लढाईत मराठा सैन्याचे नेतृत्व प्रतापरावजी करत होते, या लढाईत मराठ्यांनी शत्रूला रोखले, त्या खानच्या सैन्याचे मोठे नुकसान झाले आणि त्यानंतर झालेल्या भयंकर युद्धाने मराठा योद्ध्यांच्या शौर्याचे आणि संख्येने कमी असूनही शत्रूला पराभूत करण्याची त्यांची क्षमता अधोरेखित केली, या युद्धाच्या निकालाचे खोलवर परिणाम झाले, ज्यामुळे आपण शत्रूची संसाधने ताब्यात घेतली आणि मराठ्यांचे मनोबल वाढवले आणि शेवटी हा संघर्ष युद्धात लष्करी रणनीती आणि निर्णायक नेतृत्वाचे महत्त्व स्पष्ट करतो.

हे घडल्यानंतर, शिवाजी महाराजांचा राज्याभिषेक जवळ आला होता आणि महाराजांचा हा राज्याभिषेक दर्शवितो की वर्षानुवर्षे मुघल काळोखानंतर, हिंदू स्वराज्याचा सूर्य उगवला आहे आणि त्यांनी जे करायचे होते ते केले आहे. ... ।

७ – शिवराज्याभिषेख सोहळा

ज्येष्ठ शुक्ल पक्ष त्रयोदशी (६ जून १६७४) रोजी हिंदवी स्वराज्याचा सूर्य उगवला, त्यानंतर माझ्या राजाचा राज्याभिषेक झाला, त्यानंतर छत्रपती शिवाजी महाराजांचा राज्याभिषेक झाला आणि ते हिंदवी स्वराज्याचे पहिले छत्रपती झाले, आणि म्लेच्छांच्या संपूर्ण आक्रमणानंतर भारतात इतक्या मोठ्या प्रमाणात एकही सनातनी राजा शिल्लक राहिला नाही जो स्वतःचे राज्य चालवू शकेल, सर्वजण मारले गेले, लढत होते किंवा मुघलांच्या अधीन होते, त्यावेळी खरा धोका बाह्य आक्रमकांपासून नव्हता, तर आतून होता, विशेषतः खोटे नेते असल्याचा दावा करणाऱ्यांपासून आणि त्यांनी स्वतःच्या स्वार्थासाठी फसवणूक केली, राजा कृष्णदेवरायाच्या कारकिर्दीतही कपटी नेत्यांनी आदिल शाहला देवाचा अवतार घोषित केले होते (त्यांच्या स्वार्थामुळे), आणि आपल्या छत्रपती शिवाजी महाराजांनी या परिस्थितीत आपले हिंदवी स्वराज्य स्थापन केले आणि ते पहिले छत्रपती (राजा / ज्याच्या छत्राखाली लोक राहिले तो आमचे छत्रपती झाले) झाले.

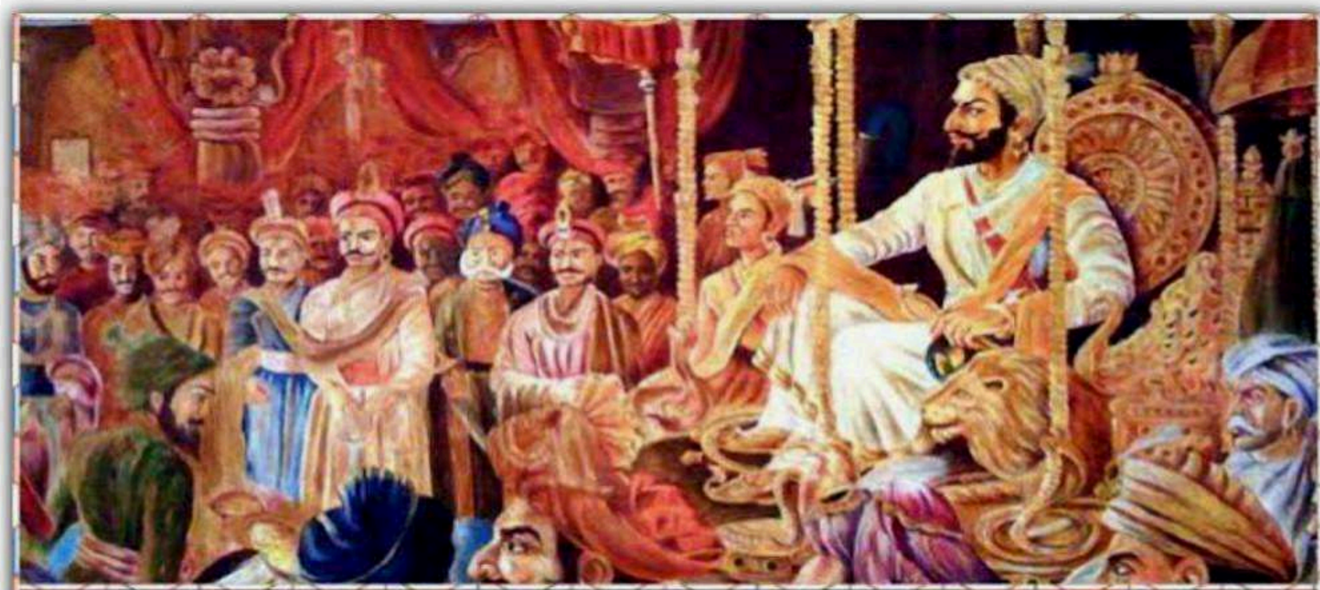
छत्रपती शिवाजी महाराजांचा राज्याभिषेक हा एक अतिशय महत्त्वाचा ऐतिहासिक कार्यक्रम आहे, जो हिंदूंच्या एकतेसाठी महत्त्वाचा होता, जेव्हा त्यांना बाह्य शक्तींकडून धोका होता, शिवाजी महाराजांच्या राज्याभिषेकाला विरोध त्यांच्याच समुदायातून झाला होता, ज्यामध्ये बनावट क्षत्रिय आणि धर्मग्रंथ (धार्मिक ग्रंथ) न वाचलेले लोक होते, शिवरायांच्या राज्याभिषेकाला अनेक लोकांचा विरोध होता (कारण ते जन्माने राजा नव्हते), अनेक सरदारांचा विरोध होताच, परंतु या विरोधामध्ये असे अनेक लोक होते ज्यांनी धर्मग्रंथ वाचले नव्हते आणि तरीही अतार्किक युक्तिवाद करायचे,...

'गगा भट्ट' जी यांनी स्वतः त्यांच्याशी वादविवाद केला आणि त्यांना तर्कात पराभूत केले, शिवाजी महाराजांच्या राजवटीला वैध ठरवण्यात गागा भट्ट जी एक महत्त्वाची व्यक्ती मानली जातात आणि राज्याभिषेक प्रक्रियेत त्यांची भूमिका अत्यंत महत्त्वाची होती, गागा भट्ट जींचा सहभाग केवळ औपचारिक नव्हता, तर जनतेच्या नजरेत शिवाजी महाराजांचा अधिकार स्थापित करण्यासाठी आवश्यक होता, गागा भट्ट जी यांनी शिवरायांच्या राज्याभिषेकावर 'शिवराज्याभिषेक कल्पतरू' नावाचे एक पुस्तक लिहिले, या पुस्तकात शिवाजीच्या राज्याभिषेकाबद्दलची सर्व माहिती आहे, जी आपल्याला त्यांची महानता दर्शवते आणि विविध आव्हानांना न जुमानता, शिवाजीचा राज्याभिषेक झाला.

शिवरायांच्या राज्याभिषेकाला ब्रिटिश अधिकारी 'हेन्री ऑक्सेंडेन' उपस्थित होते, त्यांनी छत्रपती शिवराजी महाराजांबद्दल त्यांच्या लेखात एक गोष्ट सांगितली होती, त्यांनी लिहिले होते की - "सोनेरी सिंहासनाच्या दोन्ही बाजूला ही दोन मोठे सोनेरी मुकुट पाहिले, सोनेरी भाल्याच्या टोकावर अधिकाराचे चिन्ह आणि राजेशाही वर्चस्वाचे प्रतीक होते, डाव्या बाजूला, बसवलेल्या भाल्याच्या टोकावर समान वजनाचा सोनेरी तराजू होता, हा तराजू गोरा मानला जात होता, त्यांच्या चेहऱ्यावरून त्यांची बुद्धिमत्ता आणि हुशारी सहज ओळखता येत होती, त्यांचा रंग इतर मराठ्यांपेक्षा गोरा होता आणि त्यांची दृष्टी तीक्ष्ण, नाक सरळ आणि भुवया जाड होत्या, त्यांच्या मिशा खूप चांगल्या होत्या, त्यांचे भाषण निर्णायक, स्पष्ट, पण तीक्ष्ण होते."

• शिवाजी महाराजांच्या सुवर्ण सिंहासनाला असे म्हणतात: -

छत्रपती शिवाजी महाराजांना राज्याभिषेक करण्यात आला आणि ते ३२ मण सोन्याच्या सिंहासनावर विराजमान झाले. इतिहासकार म्हणतात की ३२ माणे सिंहासन १४४ किलो सोन्याचे बनलेले होते, परंतु काही इतिहासकार असेही म्हणतात की ३२ माणे सिंहासन १२८० किलो सोन्याचे बनलेले होते, परंतु दोन्ही मोजमापे त्यांच्या स्वतःच्या पातळीवर बरोबर होती, परंतु आपण असे म्हणू शकतो की महाराज ज्या सोन्याच्या सिंहासनावर बसले होते ते स्वतःच महान होते आणि शिवराय या सोन्याच्या सिंहासनावर बसले होते, परंतु छत्रपती संभाजी महाराज स्वतः देखील या सिंहासनावर बसले होते, परंतु शंभू राजांच्या मृत्यूनंतर, या सिंहासनाचा उल्लेख कमी आहे, कारण त्यावेळी येसूबाईंनी ९ महिने रायगडाचे रक्षण केले होते, परंतु जेव्हा ती त्याचे रक्षण करू शकली नाही, तेव्हा तिने रायगड मुघलांना सोपवला, कारण तेव्हा ते किल्ल्याचे रक्षण करू शकले नाहीत, परंतु त्या परिस्थितीत जर मुघल किल्ल्यात घुसले असते तर त्यांनी राजाराम महाराजांना (जो शिवाजी महाराजांचा धाकटा मुलगा होता) मारले असते आणि शंभू राजाचा मुलगा 'शाहू महाराज' तरुण असल्याने, महाराणी येसूबाईंनी स्वतः 'राजाराम महाराज' यांना छत्रपती बनवले, म्हणून त्यांना वाचवण्यासाठी, महाराणी येसूबाईंनी त्यांना सोपवले. (मुघलांना किल्ला), आणि हे तर्कसंगत ठरेल की जर महाराणी येसूबाईंनी त्यांच्या पूर्ण संमतीने किल्ला बांधला असेल, तर त्यांनी शिवाजी महाराजांचे सुवर्ण सिंहासन लपवले असावे, आणि मुघलांनी सिंहासन नष्ट केल्याचा कोणताही स्पष्ट उल्लेख नाही, म्हणून कदाचित सुवर्ण सिंहासन अजूनही अस्तित्वात असेल, हे उत्खननात आढळून येऊ शकते आणि सध्या रायगडमध्ये उत्खनन चालू आहे (तेथे एक वाद्य सापडले होते, जे दिशानिर्देश आणि तारे देखील दर्शविते, ते एक उत्तम वास्तुकला प्रतिबिंबित करते) कदाचित सुवर्ण सिंहासनाशी संबंधित काहीतरी तेथे सापडेल.

• शिवरायांचा दुसरा राज्याभिषेक :-

असे म्हटले जाते की, शिवरायांचा दुसरा राज्याभिषेक देखील तांत्रिक पद्धतीने करण्यात आला होता, कारण पहिल्या राज्याभिषेकात काही चुका आणि त्रुटी होत्या आणि त्या चुका दुरुस्त करण्यासाठी, शिवरायांचा दुसरा राज्याभिषेक गागा भट्ट जी यांनी केला होता, राज्याभिषेकानंतर, निश्चल महाराजांनी अशुभ लक्षणांची यादी सादर केली ज्यामुळे त्यांना वाटले की समारंभ दोषपूर्ण आहे, आणि त्यांनी शिवाजी महाराजांना त्यांच्या सल्ल्याकडे दुर्लक्ष केल्यास येणाऱ्या दुर्दैवांबद्दल इशारा दिला, त्यांनी राज्याभिषेकानंतर १३, २२, ५५ आणि ६५ दिवसांनी येणाऱ्या आपत्तींचे भाकीत केले, ज्यामुळे शिवाजी महाराज अस्वस्थ झाले आणि त्यांना या इशाऱ्यांचे परिणाम विचारात घेण्यास प्रवृत्त केले, आणि नंतर त्यांचा दुसरा राज्याभिषेक गागा भट्ट जी यांनी केला, आणि निश्चल महाराजांनी शिवाजी महाराजांनी रायगडावर पाऊल ठेवल्यापासून अनेक घटनांना अशुभ म्हटले, यामध्ये राज्याभिषेकानंतर लगेचच अनेक प्रमुख व्यक्तींचा मृत्यू, त्यांनी गायत्री मंत्राच्या प्रारंभानंतर लगेचच रायगडावर एक उल्का पडल्याचे वृत्त दिले, जे येणाऱ्या दुर्दैवाचे लक्षण होते, राज्याभिषेक दरम्यान, गागा भट्टला दुखापत झाली, जी आणखी एक मानली जात होती. अशुभ चिन्ह, समारंभात दोष असल्याचे श्रद्धेला आणखी बळकटी देत, आणि राज्याभिषेकादरम्यान धनुष्याची दोरी तुटणे हे देखील एक अशुभ चिन्ह मानले जात असे, कारण ते राजाच्या अपेक्षित औपचारिक कर्तव्यांमध्ये अपयशाचे प्रतीक होते, निश्चल महाराजांनी असे प्रतिपादन केले की परिस्थिती सुधारण्यासाठी आणि पुढील आपत्ती टाळण्यासाठी शिवाजी महाराजांचा दुसरा राज्याभिषेक तांत्रिक विधींद्वारे करण्यात आला होता,...

आणि अनेक दुर्दैवांनंतर, शिवाजी महाराजांनी २३ सप्टेंबर १६७४ रोजी अशुभ शकुन दूर करण्यासाठी आणि त्यांचे राज्य बळकट करण्यासाठी दुसरा राज्याभिषेक करण्यास सहमती दर्शविली. पहिला राज्याभिषेक राजाच्या राज्याभिषेकाच्या पारंपारिक अपेक्षांनुसार नव्हता या विश्वासामुळे हा निर्णय घेण्यात आला. दुसऱ्या राज्याभिषेकात राज्याभिषेकाच्या संदर्भात प्रचलित असलेल्या अर्पण आणि बलिदानांसह विस्तृत विधींचा समावेश होता. हा समारंभ शिवाजी महाराजांच्या शासक म्हणून वैधतेला बळकटी देण्यासाठी आणि त्यांच्या राज्य करण्याच्या त्यांच्या दैवी अधिकाराबद्दल त्यांच्या प्रजेच्या मनातील कोणत्याही शंका दूर करण्यासाठी होता. अशा विधींना सुरुवातीला विरोध असूनही, त्यांच्या प्रजेचे कल्याण सुनिश्चित करण्याच्या त्यांच्या वचनबद्धतेमुळे अखेर त्यांनी राजपदाशी संबंधित पारंपारिक पद्धती स्वीकारल्या आणि नंतर त्यांचा दुसरा राज्याभिषेक झाला आणि शिवाजी महाराजांचा दुसरा राज्याभिषेक त्यांच्या कारकिर्दीतील एक ऐतिहासिक घटना बनली. त्यांच्या वैधतेबद्दल आणि अधिकाराबद्दलच्या कोणत्याही शंका दूर करण्यासाठी हा एक महत्त्वाचा क्षण होता, त्यांच्या राज्याभिषेकाच्या सभोवतालच्या घटना शकुन आणि विधींबद्दलच्या सांस्कृतिक श्रद्धेशी जोडल्या गेल्या होत्या, त्यांच्या कारकिर्दीतील शासन आणि अध्यात्म यांच्यातील गुंतागुंतीच्या परस्परसंबंधांचे प्रतिबिंब होते आणि कथा शिवाजी महाराजांच्या कारकिर्दीच्या ऐतिहासिक संदर्भात आणि त्यांनी सत्ता एकत्रित करण्यासाठी अवलंबलेल्या धोरणांमध्ये अंतर्दृष्टी देते.

• राजमाता जिजाबाई यांचे निधन:-

छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या राज्याभिषेकानंतर काही दिवसांनी १७ जून १९७४ रोजी मासाहेब जिजाबाई यांचे निधन झाले. त्यांचे चारित्र्य आणि मूल्ये घडवण्यात माता जिजाबाईंनी महत्त्वाची भूमिका बजावली आणि लहानपणापासूनच शिवाजीमध्ये शौर्य आणि नेतृत्वाची भावना निर्माण केली. शिवरायांच्या सुरुवातीच्या काळात, विशेषतः त्यांचे वडील शहाजी राजे यांच्या एकाकीपणाच्या काळात माता जिजाबाईंचा दृढनिश्चय आणि कुटुंबाप्रती असलेली निष्ठा महत्त्वाची होती. शिवरायांच्या पाठिंबा मिळवणात आणि स्थानिक समुदायांमध्ये विश्वास निर्माण करण्यात, त्यांना आपल्या मुलाच्या मागे एकत्र येण्यास प्रोत्साहित करण्यात माता जिजाबाईंनी महत्त्वाची भूमिका बजावली. हिंदवी स्वराज्याच्या कार्यात त्यांचे योगदान नेहमीच अमूल्य राहिले आहे.

८ - शिवराज्याभिषेक नंतर

महाराजांच्या राज्याभिषेकाच्या एक महिन्यानंतर, औरंगजेबाने दख्खनचा मुघल शासक दिलार खान याला परत बोलावले (बरेच लोक म्हणतात की "संभाजी महाराज दिलेर खानला भेटले होते आणि शिवरायांच्या मृत्युनंतर राज्य ताब्यात घेण्यासाठी आले होते", परंतु हे खोटे आहे कारण प्रत्यक्षात शंभू राजे दिलेर खानला भेटले होते, हा शिवरायांच्या राजनैतिकतेचा एक भाग होता, त्यांना या म्लेच्छांमध्ये युद्ध सुरू करायचे होते, म्हणून शंभू राजे स्वतः तिथे गेले आणि राज्य नष्ट केले आणि परतले), जे एक महत्त्वपूर्ण राजकीय चाल होती, आणि दख्खनमधील मुघल सेनापती बहादूर खानला विश्वास होता की तो युद्धात शिवाजी महाराजांना पराभूत करू शकेल, जरी शिवाजीच्या सिंहासनावर आरोहणामुळे पोर्तुगीज आणि इतर प्रादेशिक शक्तींसह विविध लोकांमध्ये चिंता निर्माण झाली होती, हा राज्याभिषेक मुघल साम्राज्य आणि इतर प्रादेशिक शासकांसाठी एक मोठा धोका मानला जात होता आणि त्यापैकी एक बहादूर खान होता, ज्याच्या संसाधनांची माहिती शिवाजी महाराजांना होती त्यांनी त्यांची संपत्ती आणि घोडे लुटण्यासाठी एक धोरणात्मक हल्ला करण्याची योजना आखली होती, त्यानंतर जुलैमध्ये शिवरायांची सेना, जी प्रामुख्याने पावसाळ्यात शेतीच्या कामात गुंतलेली होती, मोहिमेसाठी सज्ज होती, नंतर पाऊस असूनही, शिवरायांची सेना गोळा करण्यासाठी यशस्वी झाला. बहादूर खानवर हल्ला करण्यासाठी या मोहिमेसाठी सुमारे , ९०००० सैनिक होते आणि बहादूर खानवरील हल्ला अतिशय काळजीपूर्वक आखण्यात आला होता, ज्यामध्ये सामरिक हल्ल्यासाठी सैन्याचा एक विभाग देखील समाविष्ट होता, त्यानंतर शिवरायांची सैन्याने अचानक हल्ला केला, जो त्यांच्या नेहमीच्या रात्रीच्या हल्ल्यांपेक्षा वेगळा होता, या हल्ल्यात एक सामरिक कपट वापरली गेली. ,....

ज्यामध्ये मराठ्यांनी बहादुर खानच्या सैन्याला आमिष दाखवण्यासाठी माघार घेण्याचे नाटक केले आणि नंतर हल्ला केला, त्यानंतर मराठ्यांनी बहादुर खानकडून घोडे आणि इतर मौल्यवान वस्तूंसह मोठ्या प्रमाणात संपत्ती यशस्वीरित्या हस्तगत केली आणि अशा प्रकारे बहादुर खानच्या सैन्याचे मोठे नुकसान केल्यानंतर, ही मोहीम शिवरायांच्या सैन्याच्या यशस्वी माघारीने संपली आणि यालाही 'सर्जिकल स्ट्राईक' म्हणता येईल, म्हणून बहादुर खानविरुद्धच्या यशस्वी मोहिमेनंतर, शिवाजी महाराजांनी सुरतची संपत्ती हस्तगत करण्यासह पुढील आक्रमणांची योजना आखली, मराठ्यांनी सुरतवरील तिसऱ्या आक्रमणाची तयारी केली, त्यांच्या वाढत्या आत्मविश्वास आणि लष्करी क्षमतेचे प्रदर्शन केले, शिवरायांच्या सैन्याला स्थानिक राज्यकर्त्यांकडून आव्हानांना तोंड द्यावे लागले आणि त्यांच्या मोहिमांमध्ये त्यांना प्रतिकार करावा लागला, त्यानंतर शिवाजी महाराजांनी विविध कल्लो (किल्ले/गड) वेढा घालण्यास सुरुवात केली आणि त्यांना फोंडा किल्ला देखील ताब्यात घ्यावा लागला, ज्याचे नेतृत्व एका मोहम्मद खानने केले होते, तो किल्ला ताब्यात घेण्यात आपल्याला तीव्र प्रतिकार करावा लागला, शेवटी फोंडा किल्ला ताब्यात घेण्यात यश मिळाले, जो शिवाजी महाराजांना मराठा साम्राज्यासाठी हा एक महत्त्वाचा विजय असला तरी, शिवाजी महाराजांच्या या मोहिमांनी दख्खनमध्ये त्यांची शक्ती मजबूत केली आणि मुघल सैन्यांविरुद्ध त्यांचे लष्करी पराक्रम दाखवले, हे हा काळ सतत युद्ध, धोरणात्मक नियोजन आणि मराठा साम्राज्याच्या भविष्याला आकार देणाऱ्या युतींच्या निर्मितीचा काळ होता आणि अशा प्रकारे शिवाजी महाराजांनी पुनरुत्थान चे नेतृत्व केले

शिवाजी महाराजांनी फोंडा किल्ला यशस्वीरित्या जिंकला, जो त्यांच्या मोहिमेतील एक महत्त्वाचा विजय होता, या विजयानंतर त्यांनी कारवार प्रदेश जिंकण्यासाठी कूच केली आणि त्यांचा प्रदेश आणखी वाढवला, याआधी त्यांनी कान्हदेश (खानदेश) प्रदेशातील एका इंग्रजी कारखान्यावर लूट केली, ज्यामुळे परकीय शक्तींविरुद्ध त्यांचे लष्करी पराक्रम दिसून आले. म्हणून कारवार जिंकल्यानंतर, शिवराय रायगडावर परतले, जिथे त्यांना ब्रिटिशांकडून राजनैतिक आव्हानाचा सामना करावा लागला आणि नंतर ऑस्टिन नावाच्या एका इंग्रजी वकिलाला त्यांच्या कारखान्याच्या लुटीमुळे झालेल्या नुकसानाबद्दल शिवरायांशी वाटाघाटी करण्यासाठी पाठवण्यात आले, ब्रिटिशांनी भरपाईच्या बदल्यात भेटवस्तू दिल्या, परंतु शिवाजी महाराज ठाम होते की ते फक्त त्यांच्या प्रदेशाचे रक्षण करत आहेत, आणि शिवाजी महाराज जंजिरा परत मिळवण्याचा दृढनिश्चयी होते, जे त्यांच्या प्रयत्नांना न जुमानता अधिक कठीण होत चालले होते, नंतर त्यांनी पद्मदुर्ग बांधला, जो या क्षेत्राचे रक्षण करण्यासाठी धोरणात्मकरित्या बांधला गेला होता, जिथून मराठा सैन्य जंजिराविरुद्ध मोहीम करू शकत होते, आणि या किल्ल्यावरून समुद्रकिनाऱ्याचे रक्षण केले जात असताना (आणि या संरक्षणासाठी महाराजांनी नौदल बांधले होते, आणि यासाठी त्यांना अजूनही 'भारतीय नौदलाचे जनक' म्हणून ओळखले जाते), शिवरायांचे उद्दिष्ट होते. मराठा नौदल वर्चस्व पुन्हा स्थापित केले आणि जंजिऱ्यावर नियंत्रण मिळवण्यासाठी त्याने अनेक हल्ले सुरू केले. सिद्दींनी या प्रदेशाचा काही भाग ताब्यात घेतला होता आणि शिवरायांच्या सैन्यावर प्रतिहल्ला केला होता, त्यामुळे मराठ्यांना प्रतिकार करावा लागला आणि दोन्ही बाजूंनी वारंवार हल्ले होत असल्याने संघर्ष वाढत गेला, ज्यामुळे जंजिऱ्याभोवती मोठ्या प्रमाणात लष्करी चकमकी झाल्या.

जानेवारी १६७६ मध्ये, शिवाजी महाराज गंभीर आजारी पडले, ज्यामुळे त्यांच्या मृत्यूच्या अफवा पसरल्या, विशेषतः त्यांच्या शत्रूंमध्ये. ब्रिटिशांनी त्यांच्या अधिकाराला कमकुवत करण्यासाठी आणि त्यांच्या राज्यात अस्थिरता निर्माण करण्यासाठी या अफवा पसरवल्या. त्यांच्यावर विषप्रयोग केल्याचे आरोप झाले, ज्यामुळे राजकीय परिस्थिती आणखी गुंतागुंतीची झाली. तरुणपणापासूनच लष्करी मोहिमांमध्ये गुंतलेल्या वर्षानुवर्षे सततच्या युद्धांमुळे आणि विश्रांतीच्या अभावामुळे शिवरायांच्या आरोग्याच्या समस्या आणखी बिकट झाल्या. आजार असूनही, शिवाजींनी लष्करी रणनीती आखणे आणि मराठा सैन्यावर त्यांचे नेतृत्व कायम ठेवणे सुरू ठेवले आणि एका नवीन मोहिमेचा (दक्षिणा दिग्विजय) विचारही केला.

त्या काळातील राजकीय वातावरण मुघल साम्राज्याशी संघर्ष आणि आदिल शाही राजघराण्यातील अंतर्गत वादांसह स्पर्धांनी भरलेले होते. शिवरायांचे आग्रा येथून परतणे हे औरंगजेबाच्या सैन्याशी झालेल्या महत्त्वपूर्ण संघर्षाने चिन्हांकित होते, ज्याने मुघल अधिकाराचा त्यांचा अवमान दर्शविला. शिवरायांचे धोरणात्मक कौशल्य जटिल राजकीय परिदृश्यांमधून मार्ग काढण्याची आणि भयंकर विरोधकांविरुद्ध त्यांचे सार्वभौमत्व राखण्याची त्यांची क्षमता स्पष्ट होती. नेतोजी पालकर सारख्या उल्लेखनीय व्यक्तींनी मराठा मोहिमांमध्ये, विशेषतः सिद्दींविरुद्ध शिवरायांच्या लष्करी मोहिमांमध्ये महत्त्वाची भूमिका बजावली होती. परंतु पालकर यांचे इस्लाम धर्म स्वीकारणे आणि त्यानंतर शिवरायांच्या गोटात (त्यांची घरवापसी) परतणे या अशांत काळात निष्ठा आणि ओळखीच्या गुंतागुंतीचे प्रतिबिंबित करते आणि पालकरांच्या घरवापसीवर कोणताही वादविवाद झाला नाही परंतु छत्रपती संभाजी महाराजांनी नेतोजी पालकर यांच्या बाजूने युक्तिवाद केला, त्यानंतर त्यांना घरी परतण्यात आले,...

तो जन्माने मुस्लिम नसल्यामुळे, त्याला इस्लाम स्वीकारण्यास भाग पाडण्यात आले ज्यामुळे तो सनातनी बनू शकला असता आणि अशा प्रकारे तो घरी परतला.

• शिवाजी महाराजांच्या जीवनावर संतांचा प्रभाव: -

छत्रपती शिवाजी महाराज सर्व संतांचा आदर करत असत आणि त्यांना त्यांच्या श्रद्धेचा अभिमान होता, आणि शिवाजी महाराज विविध संतांसाठी मंदिरे आणि स्मारके बांधण्यासाठी ओळखले जात होते, जे त्यांच्याबद्दलच्या आदराचे प्रतीक आहे आणि शिवाजी महाराजांनी संत ज्ञानेश्वरांच्या समाधीचे नूतनीकरण केले, जे संतांच्या आदराप्रती त्यांची समर्पण दर्शवते. शिवाजी महाराज आणि संत तुकाराम यांच्यातील संबंध अजूनही प्रसिद्ध आहेत, विशेषतः जेव्हा संत तुकारामांनी शिवरायांना 'छत्रपती' ही पदवी दिली तेव्हाची भेट, जी भविष्यात संरक्षक आणि नेता म्हणून त्यांच्या भूमिकेचे प्रतीक होती ('छत्रपती' ही पदवी म्हणजे जगाला आश्रय आणि संरक्षण देणारा, जो शिवाजीच्या आकांक्षांशी सुसंगत होता).

छत्रपती शिवाजी महाराज आणि रामदास स्वामी यांचेही खूप चांगले संबंध होते, ते त्यांचे पारंपारिक गुरु नव्हते, तर त्यांचे आध्यात्मिक मार्गदर्शक होते, हे लक्षात घेण्यासारखे आहे की दोघांमध्ये वयाचा खूप फरक होता आणि शिवाजी रामदास स्वामींना अनेक वर्षांनंतर भेटले, रामदास स्वामींनी शिवाजींना आध्यात्मिक मार्गदर्शन केले, विशेषतः अफजलखानाच्या हल्ल्यासारख्या महत्त्वाच्या क्षणी, आणि रामदास स्वामींनी त्या अशांत काळात 'सुखकर्ता दुखहर्ता' लिहिले, जे शिवाजीच्या जीवनात त्याचे महत्त्व अधोरेखित करते, म्हणून संत रामदास जी आधीच शिवाजीचे गुरु नव्हते,...

नंतर त्यांनी शिवरायांना अध्यात्म आणि धर्म शिकवले आणि जर ते आधी त्यांचे गुरु असते तर त्यांनी शिवरायांनची स्तुतीत इतके श्लोक लिहिले नसते (आणि त्यांनी शिवरायांवर 'मनोबोध' नावाचे पुस्तक देखील लिहिले) -

"निश्चयाचा महामेरू ! बहुत जनांसी आधारू
अखंड स्थितीचा निर्धारु ! श्रीमंत योगी ॥
यशवंत, कीर्तिवंत ! सामर्थ्यवंत, वरदवंत
पुण्यवंत, नीतिवंत ! जाणता राजा ॥
शिवरायाचे आठवावे रूप ! शिवरायाचा आठवावा प्रताप
शिवरायाचा आठवावा साक्षेप ! भूमंडळी ॥
शिवरायाचे कैसे बोलणे ! शिवरायाचे कैसे चालणे
शिवरायाचे सलगी देणे ! कैसी असे ॥
सकळ सुखाचा केला त्याग ! करुनी साधिजे तो योग
राज्यसाधनाची लगबग! कैसी केली ॥"

आता तुम्ही विचार करा, जर संत रामदास सुरुवातीपासूनच शिवरायांचे गुरु असते तर त्यांनी या कवितेत त्यांना इतक्या गोष्टी सांगितल्या नसत्या, पण हे खरे आहे की नंतर त्यांनी शिवरायांच्या आयुष्यात गुरुची भूमिका बजावली आणि त्यांनी शिवरायांना अनेक गोष्टी शिकवल्या.

• संत तुकारामांसोबत शिवराय

• संत रामदासजींसोबत शिवराय

छत्रपती शिवाजी महाराज शाकाहारी होते :-

'हेन्री ऑक्सेंडेन' नुसार, जेव्हा छत्रपती शिवाजी महाराजांचा राज्याभिषेक झाला तेव्हा काही इंग्रज त्यांच्या राज्याभिषेकासाठी आले होते. त्यांना मांस खाण्याची इच्छा होती पण त्यांना रायगडावर मांस मिळाले नाही, म्हणून त्यांना रायगड किल्ल्याच्या खालून मांस मागवावे लागले. यावरून हे स्पष्ट होते की रायगड किल्ल्यावर मांस उपलब्ध नव्हते आणि छत्रपती शिवाजी महाराज किल्ल्यावर कोणत्याही प्राण्याची हत्या करू नये असा आदेश देऊ शकले असते.

छत्रपती संभाजी महाराजांनी लिहिलेल्या 'बुद्धभूषण' या पुस्तकात मांस खाणे पाप आहे असा उल्लेख आहे, त्यामुळे यावरून आपल्याला कळते की त्यांनी मांस खाल्ले नसते.

–

श्लोक क्र. ४१

द्युतं च मसं च सुरा च वेश्य पापभिचौर्य परदारसेवा।

एतानि सप्तम अद्यकणी सप्तम नरम सुघोराम नरकम नयंती।

अर्थ~कोणती सात प्रकारची व्यसने केल्याने मनुष्याला घोर नरकाची प्राप्ती होते ते या श्लोकांत संभाजी महाराजांनी सांगितले आहे.

दयूत(जुगार/लॉटरी/सट्टा) खेळणे, मांसभक्षण करणे, दारू अथवा अन्य व्यसनाच्या पदार्थांचे सेवन करणे, वेश्यागमन करणे, पापाने अथवा भ्रष्ट मार्गाने संपत्ती गोळा करणे, चोरी करणे आणि परस्त्रीची सेवा करणे(व्यभिचार) ही सात प्रकारची व्यसने केल्यास मनुष्य नरकांत पडतो.

संभाजी महाराजांनी सांगितलेली ही व्यसने माणसाला मृत्यूनंतरच नव्हे तर जिवंतपणी देखील नरकयातना देतात असे पाहायला मिळते.

लॉटरी, सट्टा खेळणे हे व्यसन नरकात टाकणारे आहे असे संभाजी महाराज सांगतात.

मांसभक्षण करण्याने नरक प्राप्त होतो असे सांगणारे संभाजी महाराज निश्चितच शाकाहारी असले पाहिजेत.

ज्या संभाजी महाराजांनी दारू आणि अन्य अंमली पदार्थांच्या सेवनाने नरक प्राप्त होतो असे म्हटले आहे त्यांनाच काही लोकांनी अभ्यासाअभावी म्हणा अथवा अन्य कारणाने व्यसनी ठरविले हे किती दुर्दैव!

व्यभिचार आणि अनैतिक संबंधांना निषिद्ध मानणाऱ्या संभाजी महाराजांचे विचार आजच्या काळात आचरणात आणण्याची नितांत आवश्यकता आहे.

बुद्धभूषण - अध्याय 3, श्लोक 41

९ – दक्षिण दिग्विजय

छत्रपती शिवाजी महाराजांनी पंतप्रधान मोरोपंतांच्या नेतृत्वाखाली जंजिऱ्यावर आणखी एक मोहीम सुरू करण्याचा निर्णय घेतला होता. मोरोपंतांची मागील मोहीम यशस्वी झाली आणि ऑगस्ट १६७६ मध्ये परतल्यावर त्यांना जंजिरा मोहीम सोपवण्यात आली. जंजिऱ्याजवळील मोक्याचा भाग असलेल्या राजापुरी दंडाचा वापर करून सिद्दींच्या नियंत्रणाखालील किल्ल्यावर हल्ला करण्याची रणनीती होती. हल्ला करण्यासाठी मोरोपंतांनी १०,००० मराठ्यांची फौज जमवली, जी या महत्त्वाच्या मोहिमेसाठी संसाधनांची जमवाजमव दर्शवते. या योजनेत जंजिरा किल्ल्यावर थेट बॉम्बफेक करण्यासाठी तोफांची व्यवस्था करण्यासाठी लाकडी प्लॅटफॉर्म बांधणे समाविष्ट होते, जे नाविन्यपूर्ण लष्करी रणनीतीचे प्रदर्शन होते. तथापि, तोफांना त्यांच्या लक्ष्यांपर्यंत पोहोचण्यात अडचणी आल्या, ज्यामुळे प्रभावी तोफखाना समर्थन सुनिश्चित करण्यासाठी सामरिक समायोजन आवश्यक होते. मराठ्यांनी जंजिऱ्यावर अचानक हल्ला करण्यासाठी शिड्यांचा वापर करण्याची योजना आखली, जी किल्ल्याच्या संरक्षणामुळे निर्माण झालेल्या आव्हानांना तोंड देण्याची त्यांची अनुकूलता दर्शवते. हल्ला यशस्वी झाला. होळीच्या सणादरम्यान वेळ धोरणात्मकपणे ठेवण्यात आली होती, ही एक महत्त्वाची बाब होती ज्यामुळे सिद्दीकीच्या सैन्यासाठी आश्चर्याचा धक्का बसला आणि मोरोपंतने सुरुवातीच्या हल्ल्यातील अपयशाची संपूर्ण जबाबदारी घेतली, पराभवानंतरही लष्करी कारवायांमध्ये नेतृत्व आणि जबाबदारी दाखवली....

पण नंतर मोरोपंत आणि पाटील यांना भविष्यातील हल्ल्यांमध्ये चांगल्या अंमलबजावणीसाठी एक नवीन योजना तयार करण्याचे काम सोपवण्यात आले, जे भूतकाळातील चुकांमधून शिकण्याची त्यांची वचनबद्धता दर्शवते, त्यानंतर सैनिकांमधील मनोबल आणि शौर्याची ओळख यांचे महत्त्व यावर देखील चर्चा करण्यात आली, ज्याने मोहिमेदरम्यान त्यांचा दृढनिश्चय टिकवून ठेवण्यात अविभाज्य भूमिका बजावली आणि शिवाजी महाराजांची नेतृत्वशैली, विशेषतः त्यांच्या सेनापतींमध्ये आणि सैनिकांमध्ये आत्मविश्वास आणि निष्ठा निर्माण करण्याची त्यांची क्षमता प्रचंड होती, या मोहिमेनंतर, शिवाजी महाराजांनी पाटील यांच्या प्रयत्नांचे कौतुक केले आणि त्यांना एक अद्वितीय सन्मान प्रदान केला, ज्यामुळे त्यांच्या प्रशासनात शौर्य आणि वचनबद्धतेचे महत्त्व आणखी दृढ झाले, त्यानंतर चर्चेत शिवाजी महाराजांनी त्यांच्या सेनापतींना दिलेल्या आदर आणि मान्यताचा विचार करण्यात आला, ज्यामुळे लष्करी नेतृत्वात मनोबलाचे महत्त्व अधोरेखित झाले.

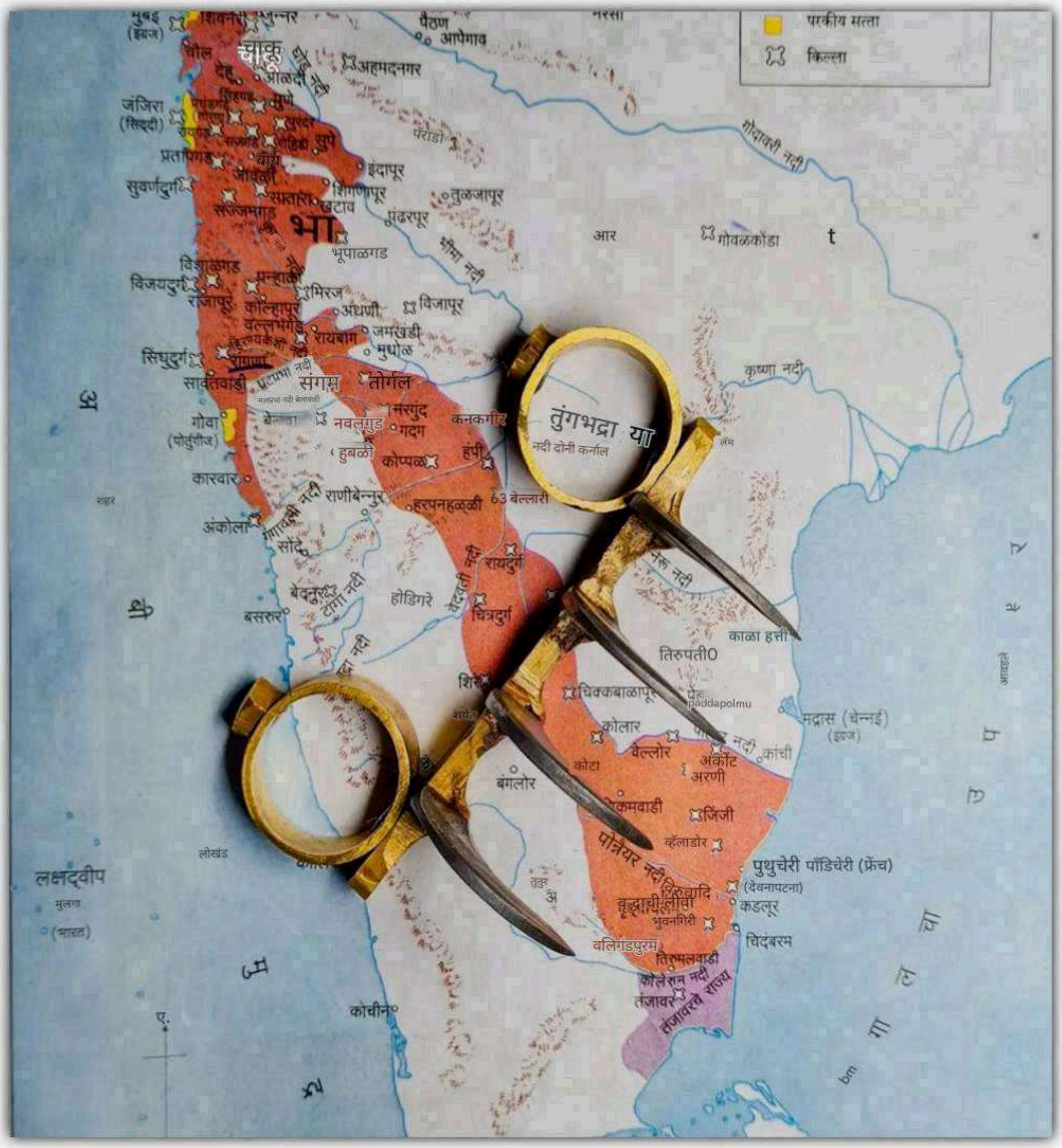
म्हणून शिवाजी महाराजांच्या धोरणात्मक दृष्टिकोनात केवळ लष्करी विजयच नव्हता तर त्यांच्या साम्राज्याच्या स्थिरतेसाठी अत्यंत महत्त्वाचे असलेले एक मजबूत आणि निष्ठावंत प्रशासन स्थापन करणे देखील समाविष्ट होते आणि नंतर त्यांनी हिंदवी स्वराज्याच्या पुढील विस्तारासाठी 'दक्षिण दिग्विजय' मोहीम सुरू केली, म्हणून ही मोहीम कर्नाटकपासून सुरू झाली आणि नंतर हिंदवी स्वराज्य तामिळनाडूपर्यंत पोहोचले.

शिवराय ने 'दक्षिण दिग्विजय' से हिंदवी स्वराज्य कर्नाटक ,
आंध्र प्रदेश आणि भाग्यनगर (हैदराबाद) हे विजय होते, जे
जर खूप ऐतिहासिक महत्त्व असेल तर छत्रपती शिवाजी महाराजांचे
भाग्यनगरचा प्रवास ५ फेब्रुवारी १६७७ च्या सुमारास सुरू झाला,
जिथे तो सुमारे एक महिना राहिला, तिथे पोहोचल्यावर शिवराय
कुतुबशाहाला त्याच्या उद्दिष्टाची जाणीव करून दिली आणि त्याला राजा म्हणून प्रस्तावित केले.
आदरयुक्त स्वरात, आपली भूमिका स्पष्टपणे सांगताना
सुरुवातीच्या तणाव असूनही, कुतुबशहाने शिवाजीला पाठिंबा दिला.
त्याने त्यांचे स्वागत करण्यासाठी आपले मंत्री पाठवले, ज्यामुळे दोन्ही बाजूंमध्ये शांतता निर्माण झाली.
भाग्यनगरसाठी या बैठकीचे महत्त्व दर्शवते
येथील नागरिक शिवाजी महाराजांच्या आगमनाची आतुरतेने वाट पाहत आहेत.
शतकानुशतके चाललेल्या अत्याचाराविरुद्धच्या संघर्षाचे प्रतीक असलेला नेता कोण होता?
त्यातून हिंदू आणि 'हिंदूपदपादशाही' बद्दलचा त्यांचा आदर दिसून आला.
बांधकाम व्यावसायिक म्हणून शिवरायांच्या प्रतिष्ठेमुळे लोकांमध्ये विस्मय निर्माण झाला.
जे या क्षणी त्याला प्रत्यक्ष पाहण्यास उत्सुक होते
इतिहासातील एक महत्त्वाचा टप्पा होता कारण तो वर्षांच्या अधीनतेचा शेवट होता
१९०८ नंतर हिंदू अभिमानाच्या पुनरुज्जीवनाचे ते प्रतीक होते आणि शिवाजी
कुतुबशाहला मुघल आणि पठाण सारख्या भयंकर शत्रूंचा सामना करावा लागला.
कुतुबशहाने शिवाजी महाराजांना त्यांच्या विरुद्धच्या लष्करी मोहिमांचे संचालक म्हणून नियुक्त केले.
मदत करण्यासाठी संसाधने प्रदान करण्यास सहमती दर्शविली
ते धोरणात्मक भागीदारीचे एक उदाहरण होते.

शिवरायांना सांस्कृतिक आणि धार्मिक स्थळांबद्दल खूप प्रेम होते, म्हणूनच त्यांनी त्यांच्या भेटींमध्ये श्री शैलम मंदिराच्या नूतनीकरणासाठी आर्थिक मदत केली, हे कृत्य केवळ त्यांच्या हिंदू वारशाचे प्रतिबिंबित करत नाही तर आंध्र प्रदेशातील श्री शैलम येथे त्यांच्या सन्मानार्थ 'श्री शिवाजी स्फूर्ती केंद्र' नावाचे मंदिर देखील स्थापन करण्यात आले.

शिवरायांच्या लष्करी रणनीतीमध्ये जिंजी किल्ल्यासारखे किल्ले ताब्यात घेणे समाविष्ट होते, जे दक्षिणेकडील प्रदेशांवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी महत्त्वाचे होते. त्यांच्या नाविन्यपूर्ण रणनीतींमध्ये अनेकदा कपट (धर्मासाठी केलेले) आणि मुत्सद्देगिरीचा समावेश होता. जिंजी किल्ल्याचा यशस्वी वेढा हा शिवरायांच्या लष्करी पराक्रमाचे आणि धोरणात्मक दूरदृष्टीचे प्रदर्शन करणारा एक महत्त्वाचा विजय होता.

शिवाजी महाराजांचा प्रभाव तामिळनाडूपर्यंतही पसरला (त्यांनी तिथे भेट दिली आणि प्रवास केला आणि त्यांची चित्रे तिथे काढली गेली) विशेषतः तंजावर जिथे मराठा साम्राज्य आणि त्या प्रदेशातील त्यांच्या मोहिमांमुळे क्रांती झाली आणि शिवरायांचे सावत्र भाऊ वेंकोजीराजे भोसले यांनी तंजावरमध्ये मराठा राज्य स्थापन केले आणि शिवरायांनी स्वतः एका मोहिमेचे नेतृत्व केले ज्यामुळे १६७७ मध्ये जिंजी किल्ला ताब्यात आला, शिवाजी महाराजांचा दक्षिणेतील विजयनगर साम्राज्याच्या वंशजांशीही संपर्क होता आणि शिवरायांनीही मद्रासला जाऊन किल्ले ताब्यात घेतले आणि त्यांची दक्षिण दिग्विजय मोहीम फलदायी ठरली.

परकीय सत्ता
किल्ला
अहमदनगर
पैठण
आपेगाव
गोदावरी नदी
जंजिरा (सिद्दी)
प्रतापगड
सुवर्णदुर्ग
इंदापूर
तुळजापूर
पंढरपूर
भूपाळगड
भीमा नदी
गोवळकोंडा
विशाळगड
विजयदुर्ग
मिरज
अथणी
विजापूर
जमखंडी
मुधोळ
रायबाग
सिंधुदुर्ग
सावंतवाडी
संगम
तोरगल
कृष्णा नदी
गोवा (पोर्तुगीज)
नवलगुंड
नरगुंद
गदग
कनकगीर
तुंगभद्रा
हुबळी
कोप्पळ
हंपी
कारवार
अंकोला
राणीबेन्नूर
हरपनहळ्ळी
बेल्लारी
सोंदे
रायदुर्ग
बेदनूर
होडिगरे
चित्रदुर्ग
बसरूर
काळा हस्ती
तिरुपती
चिक्कबाळापूर
कोलार
मद्रास (चेन्नई) (इंग्रज)
वेल्लोर
अर्काट
अरणी
कांची
कोटा
बंगलोर
जिंजी
लक्षद्वीप
पुथुचेरी पाँडिचेरी (फ्रेंच)
पोन्नैयर नदी
(देवनापटना)
कडलूर
भुवनगिरी
चिदंबरम
वलिगंडपुरम
तिरुमलवाडी
कोलेरून नदी
तंजावर
तंजावरचे राज्य
कोचीन

• दक्षिण दिग्विजय

उसळली
भूपाळगड
नासुंद
आत
आर
आत्महत्या
तुगोन नदी
भरपूर
कालिकाती
पुदुच्चेरी (पांडी)
देवनपट्टण
भूवनशास्त्र
narcissus
मारणे
उ.
120

• दक्षिण दिग्विजय

• शिवरायांचा मृत्यू :-

खरंतर ते दक्षिण दिग्विजयला जाण्यापूर्वीच आजारी होते, पण जेव्हा शिवाजी दक्षिण दिग्विजयहून परतले तेव्हा त्यांची तब्येत आणखी बिघडली, आणि त्यांची तब्येत सतत खालावत गेली आणि कोणीही काहीही करू शकले नाही, आणि शेवटी ३ एप्रिल १६८० रोजी छत्रपती शिवाजी महाराजांचे निधन झाले, जे त्यांच्या आजारामुळे झाले (त्यांची समाधी रायगडमधील जगदीश्वर भगवान मंदिराजवळच बांधण्यात आली होती), आणि त्यांना विषबाधा झाली नाही, शिवराय नंतर छत्रपति संभाजी महाराजांचे राज्य आले, ज्यांनी केवळ त्यांच्या वडिलांचा वारसा सांभाळला नाही तर त्याचा विस्तारही केला. ... ।

१० - शिवरायांबद्दल पसरलेल्या काही मिथक

• शिवराय धर्मनिरपेक्ष होते का?

तर नाही, शिवाजी कधीच धर्मनिरपेक्ष नव्हते, ते कट्टर हिंदू होते, म्हणूनच त्यांचे पुत्र छत्रपती संभाजी महाराज यांनी त्यांच्या पुस्तकात शिवाजी महाराजांना 'म्लेच्छ क्षय दीक्षित' म्हणून वर्णन केले आहे, आणि महाराष्ट्रात ३६५ किल्ले आहेत आणि ते सर्व किल्ले हिंदवी स्वराज्यात समाविष्ट आहेत, म्हणून त्या सर्व किल्ल्यांमागे एक कथा आहे, मावळ्यांनी तिथे कसे लढले, म्हणून त्या सर्वांच्या इतिहासात मुस्लिमांचे एकही नाव नाही, सर्व हिंदू आहेत, मग ते धर्मनिरपेक्ष कसे झाले.. ... ।

इतकाही प्रसंग श्रीकृपें सिद्ध जाला. यावर येवनाक्रांत राज्य आक्रमावें, अवनीमंडल निर्यावनी करावे, हा निगूढ चित्ताभिप्राय प्रगट करून, पूर्व, पश्चिम, दक्षिण या प्रांती यवनस्तोमे बध्यमूल जाहली होती, त्यांवरी सेनासमुदाय प्रेरून मारून काढिले. सालेरी-अहिवंतापासून चंजीकावेरीतीरपर्यंत गतराज्य संपूर्ण अक्रमिलें. विज्यापूर, भागानगरादि प्राचीन महास्थलें यांजवरी खासा स्वारी चालोन जाऊन तेथील यवनसंमंधी सेनानायकास हतसैन्य करून मारून काढून ते स्थलें व तत्समंधी देशदुर्गेसहित स्वशासनवस्य केली. अनुपदें औरंगाबाद, बुऱ्हानपूर म्हणजे या दक्षिण प्रांती येवनेशाचें[१०] मुख्य गुल्म. त्यावरी चालोन घेतलें आसतां अपरिमित यावनी सेना समरोन्मुख जाहली. तुमुल युध्धप्रसंग प्राप्त जाले. यवनानी जीविताशा सोडून अतिशइत पराक्रम दर्शविला. तथापि त्यांचा नाश व स्वामीचा[१] विजयप्रभाव वर्धिष्णु व्हावा, हे श्रीइच्छा बलवत्तर. तदनुसार स्वामीच्या[१] प्रतापानलें आशेष यावनी सेना शलभन्यायें[१२] विदग्ध होऊन पराजय पावली. कितेक सैनिक यमसदनास गेले. कितेक परान्मुख जाहले. कितेक हस्तवस्य

74 डिक्री

• शिवराय का आज्ञापत्र

छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या काळापासूनचा हा आदेश आहे, जो स्वतः छत्रपती शिवाजी महाराजांनी लिहिला होता, यामध्ये शिवाजी महाराजांनी लिहिले आहे की - "आपल्याला यवनांशी (मुस्लिमांशी) लढायचे आहे, आणि त्यांना सर्व बाजूंनी पराभूत करायचे आहे (त्यांना हाकलून लावायचे आहे)."

चला सर्व लोकांना एकत्र करूया आणि आमची लोकनवारी पत्रे वाचूया. ते वालगोडपुरास आले. तुमचे लोक चालों आल्यावरी तुम्हां हमारे लोकांत थोर छाडा जाला. तुमचे लोक पराभूत झाले, पावले. प्रतापजी राजे, भिवजी राजे आणि शिवाजी दबीर, तिघे धरिले आणि किती-आयेक लोक मारिले असे अनेक लोक उदारपणे गेले. मनी न्यूज आयकिला. तो एक अतिशय उदात्त व्यक्ती आहे आणि त्याने असा विचार केला आहे, के. महाराज, तुम्ही त्यांचे पुत्र आहात, एक अतिशय ज्ञानी व्यक्ती आहात, कोणीही असा विचार करत नाही. आणि धर्मांचा विचार केला जात नाही. येसे असतों कस्ती व्हाल याचे नवल काये? तुम्ही ते सांगितले, मी याबद्दल का विचार करू? तुम्हाला असे विचार करण्यास भाग पाडले गेले असते की तुमचे संपूर्ण राज्य अधर्मामुळे नष्ट होईल. जर कोणी येऊन अर्धे वाटून मागितले तर तो ते त्याला देतो; आणि तुम्ही आनंदी राहा. असा विचार करायला लावला पाहिजे होता. दुसरे विचार करा. असे घडते की श्रीदेवाची आणि श्रीचीची कृपा पूर्णपणे बनावट आहे. धूळ तुर्कला ते मारितात. आपले सैन्य कसे लोकांनी भरलेले असेल; आणि तुर्की लोक हे कसे वाचतील, हे मला विचार करायला लावले असते. आणि युध्याची घटना पडावा नव्हती. पण, दुर्योधन, युध्या केला आणि लोक मारविल सारखी बुद्धिमत्ता असणे. हे जाळे जाळे आहेत. पुढे जाऊ नका. तुमच्या वर्षात तुम्ही सर्व राज्ये नष्ट कराल. या-अपर किटेक आमचे आमहे लिये असे. अरणी, बंगळुरू, कोल्हार, होस्कोट, सिरलकाटे आणि किरकोल जागे झाले आणि चांजौर असे जागे झाले, तुमचे हृदय आमच्या हृदयात येईल. आणि रोख पॅक आणि जब, हत्ती आणि घोडे यांचे अर्धे मूल्य द्या. पैशाचा विचार करून तात्पुरता करार करा. जर तुम्ही अशी संधी साफ केली तर आम्ही तुम्हाला तुंगभद्रे आलाद पनाले प्रांते तिनही लक्ष्य होनाची संपत्ती देऊ; किंवा

- शिवाजी महाराजांनी त्यांचे सावत्र भाऊ एकोजीराजा यांना लिहिलेली पत्रे

शिवरायांनी त्यांचा सावत्र भाऊ एकोजीराजा यांना लिहिलेल्या पत्रात म्हटले आहे की - "तुर्क (मुस्लिम) सैन्यात ठेवून विजय कसा मिळवता येईल!!"

शिवाजी महाराजांच्या सैन्यात इतके मुस्लिम होते असे सांगणारा कोणताही कागदपत्र किंवा उल्लेख नाही, प्रत्यक्षात त्यांच्या सैन्यात फक्त १% मुस्लिम होते, ते देखील त्यांचे मावळे नव्हते (ते त्यांचे सैनिक नव्हते), आणि त्यांनी हिंदू स्वराज्यासाठी रक्त सांडले नाही, ते प्रत्यक्षात राजनैतिक स्वरूपात उपयुक्त होते (आणि प्रत्यक्षात ते आधी हिंदू होते, परंतु नंतर त्यांचे मुस्लिम धर्मांतर झाले), आणि 'म्लेंछक्ष्य दीक्षित शिवाजी' नावाचे एक पुस्तक आहे, या पुस्तकात त्या काळातील अनेक कागदपत्रे आहेत जी सांगतात की महाराज कधीही धर्मनिरपेक्ष नव्हते आणि त्यांच्या सैन्यातही जास्त मुस्लिम नव्हते.

निकोलाओ मनुचीच्या अल्बममधील मीर मुहम्मदचा फोटो खूप महत्त्वाचा आहे, या चित्राच्या सुरुवातीला दिलेले फ्रेंच वर्णनही तितकेच महत्त्वाचे आहे, त्या फ्रेंच वर्णनातील एक वाक्य उल्लेखनीय आहे, ते वाक्य खालीलप्रमाणे आहे. –

"तोच सर्वात जास्त मशिदी पाडणारा माणूस होता"

या ओळीचा अर्थ असा आहे - "हे शिवाजी महाराज आहेत, किंवा हे शिवाजी महाराजांचे चित्र आहे जे मुस्लिम मशिदींबाहेर डुकरांची कत्तल करतात (म्हणजेच शिवाजी मशिदी नष्ट करणारा आहे)."

आणि हे 'बिब्लिओथेक नॅशनल' आहे.
मध्ये नमूद आहे

• छत्रपती शिवाजी महाराजांनी अनेक मशिदी पाडल्या उल्लेख :-

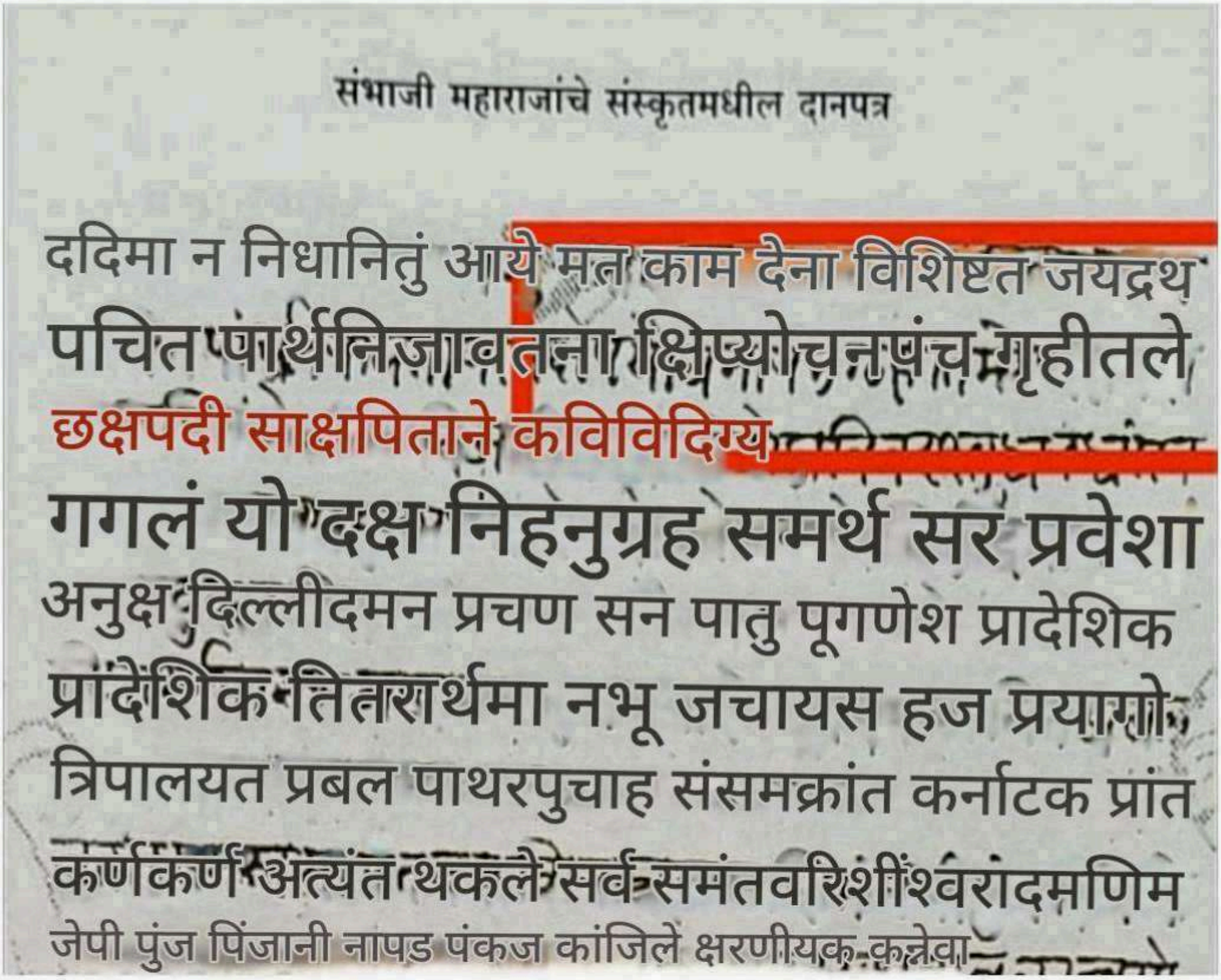
त्व्येदं चंद्रराजस्य गधामन्यदुरासदम्
। अभिक्रम्य च विक्रम्य प्रज्यम् राज्यं ह्रतम हातत ॥
५१ ॥ 51 शतुश्रीना आगदी अजिंक्य आशा चंद्रराजछाया, विशाल राज्यावर हल्ला करा आणि शौर्य गाजवा, फक्त तुम्हीच गुलामांचा
पराभव करू शकता. त्वया गृहित्वा
कल्याणम् आणि भीमपुरिमपि । यवननाम महासिद्धिनिलयः
किल पतितः ॥ ५२ ॥ 52 कल्याण आणि भीमपुरी (भिवंडी) घेऊन त्यांनी यवांची मशिदी जमीनदोस्त केली.

• संदर्भ: शिवभारत - कवींद्र परमानंद

या आकर्षक जाती; त्यांच्या सातत्यतेसाठी एकमेव गोष्ट म्हणजे सेवागी, एक जेंटू म्हणून त्यांना नष्ट करण्यास प्रवृत्त आहे; तरीही त्यांना देणगीदारांच्या वापरापासून आणि संस्थापकांच्या हेतूपासून विचलित करण्यासाठी, त्यांना धान्याच्या कोठारांमध्ये रूपांतरित करण्याचा आदेश देते, विशेषतः शहरातील.

• संदर्भ: पूर्व भारत आणि पर्शियाचे नवीन लेखांकन खंड.
– १ (पूर्व भारत आणि पर्शियाचा नवीन लेखा खंड - १)

- ## छत्रपती शिवाजी महाराजांसाठी छत्रपती संभाजी महाराजांचे वर्णन :-

संभाजी महाराजांचे संस्कृतमधील दानपत्र

ददिमा न निधानितुं आये मत काम देना विशिष्टत जयद्रथ
पचित पार्थनिजावतना क्षिप्योचनपंच गृहीतले
छक्षपदी साक्षपिताने कविविदिग्य
गगलं यो दक्ष निहनुग्रह समर्थ सर प्रवेशा
अनुक्ष दिल्लीदमन प्रचण सन पातु पूगणेश प्रादेशिक
प्रादेशिक तितरार्थमा नभू जचायस हज प्रयागो
त्रिपालयत प्रबल पाथरपुचाह संसमक्रांत कर्नाटक प्रांत
कर्णकर्ण अत्यंत थकले सर्व समंतवरिशींश्वरांदमणिम
जेपी पुंज पिंजानी नापड पंकज कांजिले क्षरणीयक कन्नेवा

"यौवनर्मभग्रहितमालेचाक्षयादीक्षा"

“यौवनरंभ (यौवन+आरंभ) म्हणजे तारुण्याच्या सुरुवातीला आणि तरुण वयात, ज्याने मुस्लिमांच्या विनाशात दीक्षा घेतली आहे” हे – शंभू राजे यांनी शिवरायांसाठी म्हटले होते आणि यावरून तुम्हा सर्वांना कळले असेलच की शिवराय धर्मनिरपेक्ष नव्हते किंवा त्यांच्या सैन्यात मुस्लिम नव्हते.

• हेन्रीचे शिवरायांना लिहिलेले पत्र:-

(४)

एफ.आर. राजापूर} **हेन्री रेविंग्टन ते शिवजी** { दिनांक राजापूर 13 फेब्रुवारी 1659/60.

हेंडू फोर्सेसचे जनरल सेवागी यांना.

दांडा राजापूर किल्ल्याविरुद्ध तुमच्या वृतीने कारवाई करण्यासाठी मेगप्रोमॅम्पने किती प्रयत्न केले, तुमचे नोकर डोरोगी इत्यादी. आम्हाला वाटते की आम्ही तुम्हाला कळवले आहे; परंतु त्यांच्याकडून आम्हाला किती दुखापत झाली आहे हे सांगण्यास आम्हाला लाज वाटते. फक्त एवढेच समजून घेण्यास मधमाशी आनंदी आहे: कारण आम्ही राजापूर नदीत असलेल्या मधमाश्यांना आणि मधमाश्यांच्या शत्रूंना आमच्या मित्रांना घेऊन जाणार नाही म्हणून आमचा दलाल आणि एक इंग्रज आहे.

डंडा राजापुरीचे इंग्रज अधिकारी हेन्री रेव्हिंग्टन यांनी १३ फेब्रुवारी १६६० रोजी छत्रपती शिवाजी महाराजांना एक पत्र लिहिले (जे तुम्ही पाहू शकता). त्या पत्रात त्यांनी राजापुरीतून पकडलेल्या इंग्रजी सैनिकांची सुटका करण्याची मागणी केली होती. यातील विशेष म्हणजे त्यांनी महाराजांना "हिंदू सैन्याचे सेनापती" असे संबोधून पत्राची सुरुवात केली होती, आणि इंग्रजांनाही हे समजले, पण आम्हाला ते समजले नाही.

- हेन्रीचे शिवरायांना लिहिलेले पत्र:-

गोव्यातील हडकोलन प्रांतातील अंतरुज येथे एक शिलालेख आहे, हा शिलालेख शंभू राजे यांनी बनवला होता, या शिलालेखात लिहिले आहे की "आता ते हिंदू राज्यात आहे", हे त्यांच्या हिंदूत्वाच्या संकल्पनेबद्दल सांगते जे शिवरायांचा वारसा आहे, तर प्रत्यक्षात कथा अशी होती की - छत्रपती संभाजी महाराजांनी २२ मार्च १६८८ रोजी फोंडाचे अधिकारी धर्मजी नागनाथ यांना कळवले की आता ते "हिंदू राज्य" झाले आहे, म्हणून सर्व कर ताबडतोब बंद केले पाहिजेत, आणि हे घडले, म्हणून हा त्याचा शिलालेख होता, म्हणून या सर्व पुराव्यांवरून तुम्हाला समजले असेल की दोन्ही महाराज १% देखील पंथनिरपेक्ष नव्हते, उलट ते कट्टर हिंदू होते.

• विनायक दामोदर सावरकर आणि छत्रपती संभाजी महाराज :-

बरेच लोक म्हणतात की सावरकरांनी संभाजी महाराजांबद्दल वाईट लिहिले होते, परंतु कोणीही सांगितले नाही की त्यावेळी हे प्रकरण दुरुस्त केले गेले नव्हते आणि सावरकरांच्या काळात असे मानले जात होते की संभाजी महाराज इतके मद्यधुंद होते की त्यांची बदनामी होऊ शकते, परंतु सावरकरांनी छत्रपती संभाजी महाराजांबद्दल आणखी काय म्हटले (जी चांगली गोष्ट आहे) ते कधीच सांगितले गेले नाही, म्हणून त्यांनी म्हटले की हे त्यांच्या पुस्तकात देखील आहे:-

> ानांच्या धर्मविडाला ते बळी पडले पण त्यांनी हिंदुजातीला अक्षय्य उज्
> दिली! ह्या एका आत्यंतिक आत्मयज्ञाच्या कृत्याने संभाजीमहा
> धर्माचे - हिंदु पुनरुज्जिवनाच्या पवित्र चळवळीचे - आत्मस्वरूप जसे
> दाखविले तसे दुसरे कशानेही दाखविणे शक्य नव्हते! लुटारुंचा पुढारी
> ा रीतीने वागला असता. शिवाजीमहाराजांनी संपादिलेली सर्व भौतिक
> नष्ट झाली होती; त्यांचा द्रव्यकोश रिता पडला होता; त्यांचे गड उ

इथे सावरकर जी स्वतः शंभूराजेंसाठी चांगल्या गोष्टी लिहितात , तर वास्तव असे आहे की 'शिवपुत्र संभाजी' कमल गोखले , जेव्हा हे पुस्तक लिहिले जात होते , तेव्हा कमल गोखले स्वतः सावरकरांना भेटले आणि मग जसे आज पॉडकास्ट केले जातात , तसेच त्यांनी सावरकरांशी झालेले संभाषण एका पुस्तकात लिहिले , ज्याचे नाव "सावरकांशी सुखसंवाद" आहे , या पुस्तकात , सावरकरांनी संभाजी महाराजांबद्दल जे काही सांगितले ते देखील लिहिले आहे , म्हणून तिथे सावरकर त्यांना सांगतात की ....

"आजच्या युगात संभाजी महाराजांना मद्यधुंद दाखवले जाते, पण माझ्या मते हे शक्य नाही, कारण जर ते प्रत्यक्षात असे असते तर छत्रपती शिवाजी महाराजांनंतर त्यांच्या वारशात ते इतके मोठे हिंदू स्वराज्य चालवू शकले नसते", म्हणून आपल्याला याबद्दल संपूर्ण माहिती असायला हवी.

आहेच आहे; पण हे हेतूही असावे असे वाटते. झाली ही आपल्या इतिहासातली एक अत्यंत वाईट व लाजिरवाणी गोष्ट झाली यात शंकाच नाही. ते काहीही असले तरी, हे जे धैर्य नि शौर्य राजांनी दाखवले ते काही एखाद्या गोम्यागणेशाचे काम नाही, हे विसरू नको. संभाजी जर दारुडा असता आणि इतिहासात आपण वाचतो तितका स्त्रीलंपट असता तर हे धैर्य त्याने दाखविले असते असे वाटत नाही. बाई आणि बाटली बाळगणाऱ्या व्यसनी माणसाच्या हातून हिंदूंच्या इतिहासात चिरंतन स्थान मिळावे असे दिव्य होणारच नाही., उघड्या डोळ्यांनी हौतात्म्याचा स्वीकार करणे हे येरागबाळाचे कामच नाही.'

" हेच विचार माझ्याही मनात येत असत; म्हणून तर मी संभाजी महा-

ते आहे; पण हा देखील हेतू असल्याचे दिसते. आपल्या इतिहासात ही एक अतिशय वाईट आणि लज्जास्पद गोष्ट बनली आहे यात शंका नाही. ते काहीही असो, या राजांनी दाखवलेले धाडस आणि शौर्य हे काही गोम्यगणेशांचे काम नाही हे विसरू नका. इतिहासात आपण वाचतो तसे जर संभाजी मद्यपी आणि महिलाविरोधी असते तर मला वाटत नाही की त्यांनी हे धाडस दाखवले असते. हिंदू इतिहासात एका महिलेला आणि बाटली वाहून नेणाऱ्या व्यसनी व्यक्तीला शाश्वत स्थान मिळावे हे दैवी ठरणार नाही. उघड्या डोळ्यांनी हौतात्म्य स्वीकारणे हे मूर्खाचे काम नाही.

"माझ्या मनात तेच विचार येत असत; म्हणून मी संभाजी महा-

11 – छत्रपती संभाजी महाराज

शिवाजीने परकीय आक्रमकांना पराभूत केले आणि मग सर्व शत्रू त्याला घाबरू लागले आणि म्हणूनच शिवाजी महाराजांच्या काळात औरंगजेब कधीही महाराष्ट्रात (दक्षिण) आला नाही. त्यानंतर शिवाजी महाराजांच्या मृत्युनंतर औरंगजेब महाराष्ट्र जिंकण्यासाठी आला, पण तो त्याचा सामना करणार होता. –

वयाच्या १३ व्या वर्षी १३ भाषांचे ज्ञान होते, तो एक शक्तिशाली आणि बुद्धिमान राजा होता, ज्याने अगदी लहान वयातच धनुर्विद्या, तलवारबाजी, घोडेस्वारी यासारख्या अद्भुत कला शिकल्या होत्या आणि त्याने २३ व्या वर्षी औरंगजेबाचा पराभव केला आणि तेही एकदा नाही तर वारंवार, वारंवार नाही तर सतत, ज्याची छोटी सेना मुघलांच्या प्रचंड सैन्याला तोडून टाकत असे, ज्याने ९ वर्षे औरंगजेबाच्या सैन्याला महाराष्ट्रात पुन्हा पुन्हा नाचवायला लावले आणि औरंगजेबाची ८ लाखांची सेना देखील त्याच्याकडून समोरासमोरच्या युद्धात पराभूत झाली, हो मी सिंहाच्या माणसाबद्दल बोलत आहे, तो म्हणजे 'छत्रपती संभाजी महाराज', 'छत्रपती शिवाजी महाराजांचे पुत्र.'"

तर शिवाजी महाराजांच्या मृत्यूनंतर औरंगजेब हिंदवी स्वराज्य नष्ट करण्यासाठी महाराष्ट्रात आला, पण मी तुम्हाला सांगितल्याप्रमाणे संभाजी महाराजांनी औरंगजेबाच्या 8 लाखांच्या सैन्याला हुसकावून लावले, आणि छत्रपती संभाजी महाराज कधीही एकही युद्ध हरले नाहीत, आणि शंभूराजांनी त्यांच्या संपूर्ण आयुष्यात 200 हून अधिक युद्धे लढली, आणि त्या सर्व युद्धांमध्ये त्यांनी छत्रपती संभाजी महाराज कधीही जिंकले नाहीत.

आणि औरंगजेब कधीही छत्रपती संभाजी महाराजांविरुद्ध जिंकला नाही, मग छत्रपती संभाजी महाराजांचे पराक्रम पाहून औरंगजेब थक्क झाला, कारण शंभू राजे यांनी यापूर्वी बुरहानपूर लुटले होते (जे त्यावेळी लुटणे अशक्य होते), आणि त्यांनी गोव्यात पोर्तुगीजांना हाकलून लावले होते आणि पोर्तुगीजांनाही खूप वाईट रीतीने पराभूत केले आणि त्यांना ठार मारले, त्याचप्रमाणे त्यांनी औरंगजेबाचा खूप वाईट रीतीने पराभव केला, मग औरंगजेबाला कळले की जोपर्यंत छत्रपती संभाजी महाराज जिवंत आहेत तोपर्यंत ते दख्खन काबीज करू शकणार नाहीत, आणि त्यांना असेही वाटले की जर संभाजी महाराजांनी पुढे राज्य केले तर ते भारतातून औरंगजेबाची मुघल सल्तनत हाकलून लावतील आणि हे खरोखर खरे होते.

मग औरंगजेबाने विचार केला की युद्धात संभाजी महाराजांना पराभूत करणे अशक्य आहे, म्हणून त्याने दुसरी युक्ती खेळण्याचा विचार केला, मग छत्रपती संभाजी महाराजांचे मेहुणे 'गणोजी शिर्के' होते, जे संभाजी राजे यांच्या पत्नी येसूबाई यांचे भाऊ होते, मग काय झाले की गणोजी शिर्के यांनी शंभू राजे यांच्याकडून 'वैतनदारी' मागितली परंतु शंभू राजे यांनी वैतनदारी देण्यास नकार दिला आणि औरंगजेबाला हे कळले, मग औरंगजेबाने गणोजी शिर्के यांना बेईमान घोषित केले आणि नंतर शिर्के औरंगजेबासाठी काम करू लागले, मग १६८९ चा काळ आला, जेव्हा गणोजी शिर्के यांनी छत्रपती संभाजी महाराजांचा विश्वासघात केला, तर काय झाले की शंभू राजे आणि त्यांचे मित्र कवी कलश (जो त्यांचे सल्लागार देखील होते) दोघेही गुप्त बैठकीसाठी संगमेश्वरला जात होते, आणि गणोजी शिर्के औरंगजेबला सांगण्यात आले की ते लोक कुठे जात आहेत, आणि औरंगजेबला ही बातमी मिळताच त्याने त्यांना पकडण्यासाठी २००० जणांची छोटी फौज पाठवली, परंतु ८ लाख लोक त्यांना पराभूत करू शकले नाहीत. शंभूराजे, पण त्यांना २ हजार लोकांपासून हार पत्करावी लागली, कारण त्यांची फसवणूक झाली होती, म्हणजेच गणोजी शिर्के बेईमान झाले होते, आणि म्हणूनच आपण असे म्हणू शकतो की "गणोजी शिर्के यांनी आपल्याला लुटले, औरंगजेबाकडे ताकद नव्हती, त्यांची बोट जिथे कमी पाणी होते तिथे बुडाली."

त्यानंतर, २००० जणांचे सैन्य तिथे पोहोचले आणि तिथे पोहोचताच त्यांनी विश्वासघाताने शंभूराजे आणि कवी कलश यांना पकडले. आणि अजूनही आठवते की "८ लाख लोक एकत्र येऊन त्यांच्याशी लढू शकले नाहीत, पण त्यांना विश्वासघाताने पकडण्यात आले."

औरंगजेब संभाजी महाराजांवर खूप रागावला होता, म्हणून त्याने कवी कलश आणि संभाजी महाराजांना उंटावरून उलटे लटकवले, आणि त्यांना उलटे लटकवल्यानंतर त्यांना शहरात फिरवण्यात आले, आणि त्यांना धर्मवीर गडावर नेण्यात आले, आणि तिथे त्यांना खूप छळण्यात आले, त्यांना खूप मारहाण करण्यात आली, आणि नंतर औरंगजेबाने त्याच्या लोकांना त्यांच्यावर लघवी करण्यास सांगितले आणि त्यांच्यावर दगडफेक करून त्यांना मारण्यास सांगितले, आणि मग लोकांनीही तसेच केले.

त्यानंतर संभाजी महाराज आणि कवी कलश यांना तुरुंगात टाकण्यात आले आणि औरंगजेबाने त्यांना जिवंत ठेवण्यासाठी ३ अटी घातल्या, औरंगजेब म्हणाला होता की "(१) मराठा साम्राज्य माझ्या स्वाधीन करा, (२) तुम्ही लपवलेले सर्व सोने आणि संपत्ती मला द्या, (३) तुमचा धर्म बदला आणि मुस्लिम व्हा, आणि जर संभाजी महाराजांनी या अटी मान्य केल्या असत्या तर औरंगजेबाने संभाजी महाराजांना 'उत्तरदरी राजपुत्र' बनवले असते, परंतु तरीही छत्रपती संभाजी महाराज आणि कवी कलश यांना चिमूटभर भीती वाटली नाही आणि त्यांनी ही अट मान्य केली नाही, आणि मग शंभूराजे औरंगजेबाला म्हणतात, "मी मृत्यू स्वीकारेन, पण सनातन धर्म सोडणार नाही, १००० वेळा मेल्यानंतरही, मी सनातन धर्मात जन्म घेईन, पण सनातन धर्म कधीही सोडणार नाही."

मग छत्रपती संभाजी महाराज आणि कवी कलश यांनी अन्न आणि पाणी सोडले आणि मग दोघांचेही शरीर सुन्न झाले, मग औरंगजेबाच्या लोकांनी संभाजी महाराज आणि कवी कलश यांचे नखे उपटायला सुरुवात केली आणि ते त्यांच्या डोळ्यात मिरची पावडर घालत राहिले...

त्यानंतर औरंगजेबाने संभाजी महाराज आणि कवी कलश यांच्या डोळ्यात जळत्या काठ्या घालण्याचा आदेश दिला, त्यानंतर जळत्या काठ्यांनी त्यांचे दोन्ही डोळे काढण्यात आले, त्यानंतर औरंगजेब पुन्हा त्या ३ अटींबद्दल बोलला, परंतु शंभू राजेंनी त्याचे उत्तर दिले नाही, आणि दोघांनीही खूप त्रास सहन केला पण त्यांनी झुकले नाही, त्यानंतर मुघलांनी संभाजी महाराज आणि कवी कलश यांची बोटे कापली, नंतर त्यांच्या पायांची बोटे कापली, नंतर त्यांचे पाय कापले, नंतर त्यांचे हात कापले, नंतर ते त्यांचे केस फाडत राहिले, त्यानंतर त्यांनी दोघांची कातडी काढायला सुरुवात केली आणि हे सर्व करण्यापूर्वी औरंगजेब त्या ३ अटी प्रत्येक वेळी सांगायचा, परंतु संभाजी महाराजांनी हे सर्व केल्यानंतरही काहीही सांगितले नाही (फक्त देवाचे नाव घेत राहिला), आणि हे सर्व ४० दिवस चालले, मग शेवटी औरंगजेब छत्रपती संभाजी महाराजांना म्हणाला - "मी तुमच्यासमोर पराभव स्वीकारला आहे संभाजी, माझे ४ मुलगे आहेत, पण जर माझा एक मुलगाही तुमच्यासारखा असता तर आम्ही संपूर्ण भारताला मुघल सल्तनत बनवले असते", आणि हे सांगितल्यानंतर औरंगजेब तो आपल्या सैनिकांना संभाजी महाराज आणि कवी कलश यांचे शिरच्छेद करण्याचा आदेश देतो, त्यानंतर त्याच्या सैन्याने त्या दोघांचेही तुकडे केले, त्यानंतर मुघलांनी छत्रपती संभाजी महाराज आणि कवी कलश यांचे मृतदेह तुकडे केले आणि ते छोटे तुकडे नदीत फेकले, त्यानंतर मराठ्यांना छत्रपती संभाजी महाराजांच्या कापलेल्या शरीराचे तुकडे सापडले आणि त्यानंतर संभाजी महाराजांच्या कापलेल्या शरीरावर सुई आणि धाग्याने सीलबंद करण्यात आले आणि त्यांचे अंत्यसंस्कार करण्यात आले.

मग औरंगजेबाने विचार केला की छत्रपती संभाजी महाराजांच्या मृत्युनंतर मराठा साम्राज्य संपेल, पण उलट घडले, मग मराठा साम्राज्यातील प्रत्येक घर जागरूक झाले, आणि मग प्रत्येक महिला मराठा सैन्यात सामील झाली, आणि त्यानंतर, मराठा सैन्याची संख्या ३ लाखांहून अधिक झाली, आणि मग एक क्रांती झाली.

१२ - शंभूराजेंवर खोटे आरोप

कमलाबाई, मुंजालाबाई, गोदावरी आणि हंसबाई यांचे छत्रपती संभाजी महाराजांशी संबंध होते असा प्रसार केला जात आहे, परंतु या सर्व काल्पनिक घटना होत्या. तर आपण सत्य जाणून घेऊया - हिंदवी स्वराज्याविरुद्धच्या गुन्ह्यांसाठी संभाजी महाराजांनी बालाजी अवजी चिटणीस यांना हत्तींच्या जोडीखाली चिरडले होते. त्यांचे पणतू मल्हार रामराव चिटणीस यांनी संभाजी महाराजांची प्रतिमा बदनाम करण्यासाठी या काल्पनिक कथा बनवण्यास सुरुवात केली. त्यांनी त्यांच्या पुस्तकात (जे खोटे होते) या महिलांचे संभाजी महाराजांशी असलेल्या संबंधांचा उल्लेख केला होता आणि त्या आधारे संभाजी महाराजांवर पुढील पुस्तके आणि नाटके लिहिली गेली. मोरेश्वर आत्माराम पठारे यांनी तुळसाबाई (काल्पनिक पात्र) निर्माण करणाऱ्या संभाजी महाराजांवर पहिले नाटक लिहिले आणि हीच तुळसाबाई निबंधशाही नाटकातही होती, जिथे या नाटकाच्या सादरीकरणात लिहिले आहे की "या नाटकातील तुळसाची भूमिका ही पूर्णपणे कल्पनारम्य आहे, तिचा इतिहासाशी काहीही संबंध नाही." कोणताही संबंध नाही, परंतु नाटकाने उलट दाखवले आणि सर्वांनी संभाजी महाराजांच्या प्रतिमेवर प्रश्नचिन्ह उपस्थित केले, तर या महिला अस्तित्वात नव्हत्या आणि सत्य हे होते की शंभू राजे फक्त त्यांच्या पत्नी येसूबाईंवर प्रेम करत होते आणि याचा पुरावा शिवचरित्र, शिवभारत, शिवपुत्र संभाजी सारख्या खऱ्या ऐतिहासिक पुस्तकांमध्ये आढळतो, ज्यामध्ये असे म्हटले आहे की ती स्त्री कल्पनारम्य होती आणि संभाजी महाराज फक्त येसूबाईंशी एकनिष्ठ होते.

६ जून १६७४ रोजी शिवाजी महाराजांनी सिंहासनावर आरूढ होऊन छत्रपती बनले, जेव्हा त्यांनी संभाजी महाराजांना युवराज म्हणून अभिषेक केला आणि ९ सप्टेंबर १६५७ रोजी ब्रिटिश अधिकारी 'सॅम्युअल ऑस्टिन' शिवाजी महाराजांना भेटायला आला, त्यावेळी संभाजी राजे छत्रपतींच्या शेजारी बसले होते, म्हणजेच ते थेट राजकारणात सहभागी होते आणि छत्रपतींकडून शिक्षण घेत होते, म्हणजेच १७ वर्षांच्या वयापर्यंत शंभूराजांवर एकही वाईट शब्द किंवा आरोप केला गेला नाही ज्यामुळे त्यांचे चारित्र्य बदनाम होईल, उलट, अबे केरी सारख्या फ्रेंच प्रवाशाने शंभूराजेंचे कौतुक केले आणि ते म्हणाले की शिवाजी महाराजांनी त्यांचा मुलगा संभाजी महाराजांना दहा हजार शूर सैनिकांची तुकडी दिली, ज्याचा उल्लेख खालीलप्रमाणे आहे -

त्याने त्याच्या दहा हजार सर्वात धाडसी सैनिकांची एक तुकडी तयार केली आणि त्याच्या मुलाला त्यांच्या प्रमुखपदी बसवले. तो एक तरुण राजपुत्र होता, जो धाडसी होता आणि त्याच्या वडिलांच्या प्रतिष्ठेला पात्र होता. त्याने त्याच्या विजयांमध्ये त्याच्यासोबत काम केले होते आणि त्याला युद्धाच्या व्यवसायात इतक्या चांगल्या [20] 'गुरु'कडून प्रशिक्षण देण्यात आले होते, जिथे तो सर्वात वयस्कर कर्णधारांशी स्पर्धा करू शकत होता. तो उत्तम बांध्याचा होता आणि त्याच्या सौंदर्यामुळे त्याचे सद्गुण अधिक तेजस्वी आणि प्रेमळ झाले. त्याचे सैनिक त्याला सेवागीइतकेच मानत असत आणि वडील आणि मुलगा यांच्यात कोणताही फरक करत नव्हते. त्यांना सेवागीच्या हाताखाली लढायला आवडायचे आणि त्याच्या मते जे काही साध्य झाले त्याबद्दल त्यांना सन्मान मिळाला.

म्हणून लिहिले होते की - संभाजी महाराज, जरी तरुण असले तरी, त्यांच्या वडिलांच्या कीर्तीला पात्र असलेले एक शूर आणि धाडसी योद्धा होते, आणि शिवाजी महाराजांसारख्या कुशल योद्ध्याच्या सहवासात असल्याने, संभाजी महाराज युद्धकलेत प्रशिक्षित आहेत आणि इतक्या प्रमाणात तयार आहेत की ते जुन्या सेनापतींपैकी सर्वोत्तमांशीही लढू शकतात, ते मजबूत बांधेसूद आणि देखणे आहेत, सैनिक त्यांच्यावर प्रेम करतात आणि त्यांना शिवाजी महाराजांसारखाच आदर देतात, फरक एवढाच आहे की हे सैनिक संभाजी महाराजांच्या नेतृत्वाखाली लढण्यात विशेष आनंद घेतात.

तर त्यांच्यासारखेच अनेक प्रवासी शंभूराजेंची स्तुती करायचे, मग अपमानाचा हा खोटारडा प्रत्यक्षात कसा सुरू झाला? तर जानेवारी १६७६ मध्ये शिवरायांची तब्येत बिघडली, महाराजांना असह्य डोकेदुखी होत होती आणि यावेळी महाराजांच्या शत्रूंनी एक कट रचला आणि ते दुसरे तिसरे कोणी नसून इंग्रज होते, त्यांनी शंभूराजेंचे चारित्र्य वाईट पद्धतीने दाखवले, जेणेकरून दोघांमध्ये मतभेद होतील आणि हे हिंदवी स्वराज्य संपेल, म्हणून इंग्रजांनी १७ जानेवारी १६७६ रोजी एका पत्रात म्हटले की "शंभूराजेंचे एका प्रमुख ब्राह्मणाच्या मुलीशी प्रेमसंबंध होते, शंभूराजे यांनी व्यभिचार केला आणि तिला भेटण्यासाठी त्यांना किल्ल्याच्या खाली जावे लागले, म्हणजेच संभाजी महाराजांनी तिला सोडले नाही", आणि अशाप्रकारे त्यांनी अफवा पसरवली की शिवरायांना विष देण्यात आले होते, परंतु त्यावेळी शिवाजी महाराज आजारी होते आणि त्यांचा आजार मुख्यतः त्यांच्या डोक्यात असलेल्या भयानक ट्यूमरमुळे होता कारण या सततच्या युद्धांमुळे त्यांच्या मेंदूला विश्रांती मिळाली नव्हती आणि इंग्रजांनी शिवरायांवर त्यांच्या डोक्यात विष टाकल्याचा आरोप केला. महाराजांच्या आजारपणामुळे त्यांनी जंजिऱ्याच्या सिद्धीला आलिंगन देऊन संभाजी महाराजांची आणखी बदनामी करायला सुरुवात केली, तर हे सर्व खोटे होते.

छत्रपती संभाजी महाराजांनी आपल्या कष्टाने स्थापन केलेल्या हिंदू स्वराज्याचा विस्तार केला , १६८१ मध्ये औरंगजेब दक्षिणेत येऊन स्वराज्यावर हल्ला केल्यानंतर , युद्धभूमीवर रात्रंदिवस रक्त सांडणारे छत्रपती संभाजी महाराज यांना सुखसोयींसाठी वेळ कुठून मिळणार होता? (बाजीराव पेशवेही असेच होते , ते ४० वर्षे जगले आणि एकही लढाई न गमावता १५०+ लढाई लढले. शिवाय, मस्तानी त्यांच्या आयुष्याच्या शेवटच्या काही वर्षांत आली आणि तरीही , त्यांच्या प्रचारामुळे, ते त्यांच्या कुटुंबासाठी जास्त वेळ देऊ शकले नाहीत. तथापि, काही चित्रपटांमध्ये त्यांना मस्तानीच्या प्रेमात पडले असल्याचे दाखवण्यात आले, जे चुकीचे होते.) परंतु हे लक्षात न घेता, त्यांच्या शत्रूंनी युद्धभूमीवर या अपराजित योद्ध्याला बदनाम करण्याचा आणि अपमानित करण्याचा सतत प्रयत्न केला. दुर्दैवाने, आजही, जेव्हा छत्रपती संभाजी महाराजांच्या बदनामीमुळे महाराष्ट्रात कोणताही वाद निर्माण होतो तेव्हा आपण आपापसात भांडत राहतो, या ब्रिटिश-मुघल आणि तत्सम लोकांकडे डोळेझाक करत राहतो. पण आम्ही तुम्हाला हे सांगत नाही की छत्रपती संभाजी महाराजांच्या बलिदानाने पेटलेल्या महाराष्ट्राने क्रूर औरंगजेबाला याच महाराष्ट्रात गाडले.

म्हणून आपण महाराजांच्या इतिहासाबद्दल प्रामाणिक पुस्तके वाचली पाहिजेत...

शिवरायांसाठी पुस्तक :-

(१) श्री राजा शिवछत्रपति – गजानन भास्कर महेंदले
(२) छत्रपती शिवाजी महाराज - वासुदेव सीताराम बेंद्रे
(३) राजा शिवछत्रपति - बाबासाहेब पुरंदरे
(४) शिव भारत - कवी परमानंद
(५) हेन्री ऑक्सेंडेन यांचे प्रवासवर्णन / इतर प्रवासवर्णने

• शंभूराजे यांच्यावरील पुस्तक:-

(1) शिवपुत्र संभाजी - कमल गोखले

(२) राजा शंभू छत्रपती - विजयराव देशमुख

(3)ज्वलज्वलंतेजस संभाजीराजा डॉ.सदाशिव

• **शिवरायांचे पूर्वज कोण होते: -**

छत्रपती शिवाजी महाराज हे भोसले कुळातील सूर्यवंशी क्षत्रिय मराठा होते आणि महाराष्ट्रात निकुंभ, अश्मक सारखी अनेक सूर्यवंशी राज्ये स्थापन झाली होती, अश्मक हे १६ महाजनपदांपैकी एक होते, जिथे श्री रामाचे वंशज जन्माला आले होते, त्यांना भास्वत्कुलमवरून भोसले आडनाव मिळाले, याचा एक शिलालेख देखील आहे आणि राजपूतांच्या मते, भोसले यांना हे आडनाव सिसोदिया राजवंशातील भोसजींकडून मिळाले, ।

१३ – शंभूराजेंनंतरचे हिंदवी स्वराज्य

शंभू राजेंच्या मृत्युनंतर, राणी येसूबाईंनी ९ महिने रायगडाचे रक्षण केले आणि नंतर तिने स्वतः राजाराम महाराजांना छत्रपती बनवले आणि नंतर राजाराम महाराज रायगड सोडून गेले कारण जर ते रायगडात राहिले तर त्यांच्या जीवाला धोका होता, परंतु नंतर ती किल्ला वाचवू शकली नाही आणि नंतर रायगड मुघलांना द्यावा लागला, त्यानंतर राणी येसूबाई आणि त्यांचा मुलगा शाहू महाराजांना तुरुंगात टाकण्यात आले, परंतु नंतर राजाराम महाराजांनी त्यांच्या स्वातंत्र्यासाठी लढा दिला आणि त्यांनीही मुघलांशी लढा दिला, परंतु नंतर राजाराम महाराजांचा १७०० मध्ये मृत्यू झाला, त्यानंतर त्यांची पत्नी राणी ताराराणीबाई हिंदवी स्वराज्याची सूत्रे हाती घेतली आणि नंतर मराठे खूप आक्रमक झाले आणि नंतर मराठे कधीही औरंगजेबावर हल्ला करायचे, त्यानंतर संताजी वारंवार औरंगजेबाच्या छावणीत जाऊन लूट करायचे आणि नंतर मराठ्यांनी औरंगजेबावर विषारी खंजीराने हल्ला केला, ज्यामुळे औरंगजेब ३ महिन्यांनंतर कुत्र्यासारखा मरण पावला.

संताजी आणि धनाजी हे भाऊ स्वराज्यासाठी खूप महत्वाचे होते. दोघेही लुटमार करून दिल्लीपर्यंत येत असत आणि औरंगजेबाच्या छावण्यांमध्ये सहजपणे पराभूत करत असत आणि लुटमार करून पळून जात असत. त्या काळात भावांचे वेगळ्या प्रकारचे वर्चस्व होते. परंतु वैचारिक मतभेदांमुळे दोन्ही भाऊ वेगळे झाले. यामुळे काही बाबतीत हिंदू स्वराज्याचे नुकसान झाले. परंतु यशस्वी शासकामुळे हिंदू स्वराज्य मजबूत झाले.

त्या वेळी नौदल पुन्हा मजबूत झाले आणि कान्होजी आंग्रेजी यांचे यामध्ये मोठे योगदान होते, कारण ते तत्कालीन हिंदवी स्वराज्याचे एक प्रसिद्ध नौदल प्रमुख होते, ज्यांना नौदल प्रमुख ही पदवी देण्यात आली होती, त्यांनी पश्चिम किनाऱ्यावर मराठा नौदलाला बळकटी दिली आणि ब्रिटिश, पोर्तुगीज आणि डच जहाजांविरुद्ध यशस्वीपणे लढा दिला आणि त्यानंतर हिंदवी स्वराज्याने केवळ मुघल सल्तनत हाकलून लावली नाही तर ब्रिटिश आणि पोर्तुगीजांनाही पराभूत केले.

या क्रांतीत महाराणी ताराराणीबाईंचा मोठा हात होता आणि त्यांच्यामुळेच हिंदू स्वराज्य वाढले होते, पण शाहू महाराजही तोपर्यंत मोठे झाले होते, जे छत्रपती पदाचे दावेदार होते, पण नंतर ताराराणीबाईंना त्यांच्या लहान मुलाला, जो छत्रपती होता, छत्रपती बनवावे लागले, त्यामुळे फक्त शाहू महाराजच छत्रपती होण्यास पात्र होते, पण ताराराणीबाईंनी हे मान्य केले नाही, त्यामुळे दोघांमध्ये युद्धही झाले आणि नंतर बाळाजी विश्वनाथ जी (पेशवे) स्वतः शाहू महाराजांसोबत आले आणि शेवटी शाहू महाराज जिंकले आणि नंतर ताराराणीबाईंना कोल्हापूरमध्ये राज्य करण्याची परवानगी देण्यात आली आणि येथे शाहू महाराजांना सातारा येथून छत्रपती म्हणून राज्य करायला लावण्यात आले, म्हणून शाहू महाराजांनीही त्यांच्या कारकिर्दीत अनेक मंदिरे बांधली, युद्धे लढली, त्यांनी हिंदू स्वराज्य राखले आणि बाळाजी विश्वनाथांच्या सल्ल्याने त्यांनी हिंदू स्वराज्याचा विस्तार केला, मग शाहू महाराजांनंतर आलेले छत्रपती इतके सक्षम नव्हते, त्यामुळे पेशव्यांच्या हातात सत्ता आली आणि नंतर पेशवाई झाली.

बाजीराव पहिले , ज्यांना बाजीराव बल्लाळ म्हणूनही ओळखले जाते, तो मराठा साम्राज्याचा सातवा पेशवा (पंतप्रधान) होते , आणि त्यांचे लष्करी नेतृत्वासाठी आणि भारतीय उपखंडात मराठा साम्राज्याचा प्रभाव वाढविण्यात त्यांची महत्त्वाच्या भूमिकेसाठी प्रसिद्ध आहे. वयाच्या १९ व्या वर्षी, त्याच्या वडिलांच्या मृत्यूनंतर, छत्रपती शाहू महाराजांनी त्यांना पेशवा म्हणून नियुक्त केले. संभाजी महाराजांनंतर बाजीराव हे मराठा इतिहासातील सर्वात करिष्माई आणि गतिमान नेत्यांपैकी एक मानले जातात. बाजीराव पहिला एक प्रतिभावान लष्करी रणनीतीकार आणि रणनीतीकार होता. त्याने अनेक युद्धे लढली पण संभाजी महाराजांसारखी एकही युद्ध तो हरला नाही. दख्खन प्रदेशात, भाग्यनगर (हैदराबाद) चा निजाम एक प्रमुख शक्ती म्हणून उदयास आला. १७२५ मध्ये फतेहसिंग भोसले यांच्या नेतृत्वाखालील मराठ्यांनी कर्नाटकवर आक्रमण केल्यानंतर, जे निजामाच्या प्रभावाखाली आले होते, दोन्ही राज्यांमधील संबंध बिघडले. या आक्रमणांमुळे घाबरून, निजामाने मराठा साम्राज्याची राजधानी स्थापन केली. १७१८-१७१९ च्या मुघल-मराठा कराराद्वारे दख्खनमध्ये मराठ्यांना मिळालेल्या कर अधिकारांना आव्हान देण्याचा निर्णय बाजीरावांनी घेतला आणि पुण्यावर आक्रमण केले. प्रत्युत्तरादाखल, बाजीरावांनी निजामाविरुद्ध मोहीम सुरू केली आणि पालखेडच्या लढाईत निजामाचा निर्णायक पराभव केला. या विजयामुळे दख्खन प्रदेशात मराठ्यांचे अधिकार बळकट झाले आणि निजाम मूलतः करदाते बनले. बुंदेलखंडात, त्यांनी बुंदेलाचा शासक छत्रसाल याला मुघलांच्या वेढ्यातून वाचवले आणि बुंदेलखंडचे स्वातंत्र्य मिळवून दिले. कृतज्ञता म्हणून, छत्रसालने त्यांच्या प्रदेशाचा एक तृतीयांश भाग त्यांना दिला. १७२० च्या उत्तरार्धात, बाजीरावांनी गुजरातमध्ये मराठा कर अधिकारांवर दावा केला. त्यांनी दाभोई येथे बंडखोर त्र्यंबकराव दाभाडे यांचा पराभव केला आणि १७३७ पर्यंत कर्णावती (अहमदाबाद) वगळता संपूर्ण प्रांत मराठा राज्याला जोडला.

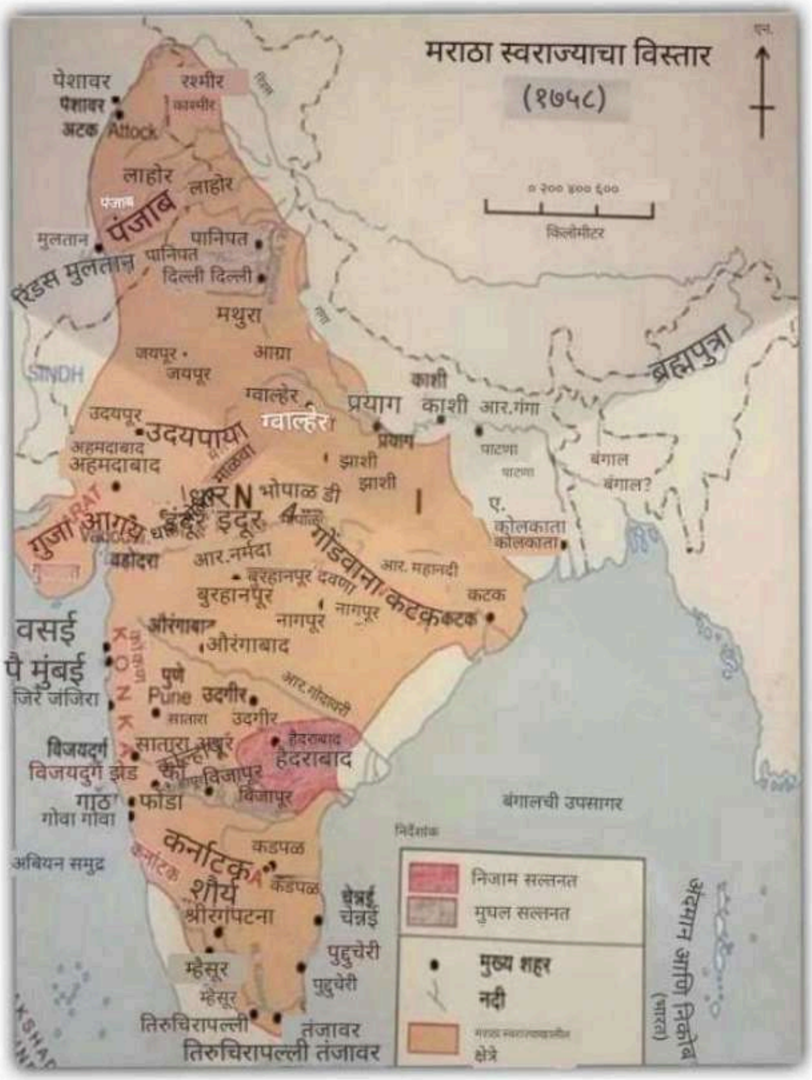
आणि त्यांनी राजपूत शासकांसोबत यशस्वी राजनैतिक मोहिमांमध्येही भाग घेतला आणि उत्तरेत मराठ्यांचे स्थान स्थापन करण्यासाठीही गेला, ते दिल्लीवरील आक्रमणासाठी (१७३७) जबाबदार होता, आणि असे त्यांचा लष्करी कारकिर्दीचा शिखर म्हणता येईल, आणि नंतर त्याने दिल्ली लुटली आणि तिथेही त्याचे राज्य स्थापन केले, भोपाळच्या लढाईत (१७३७) मुघल, अवध आणि निजाम-उल-मुल्क यांच्या एकत्रित सैन्याचा पराभव करून त्याने अधिकृतपणे मालवा हा महत्त्वाचा प्रदेश सुरक्षित केला आणि अटॉकपासून कटकपर्यंत 'हिंदवी स्वराज्य' वाढविण्यात त्याचे मोठे योगदान होते आणि म्हणूनच त्याने दिल्ली देखील जिंकली, आणि १७४० मध्ये तीव्र तापाने ग्रस्त झाल्यानंतर त्याचे निधन झाले आणि त्यांचे मोठे मूल होते 'बालाजी बाजीराव' गादीवर आला.

नाना साहेब पहिले म्हणून ओळखले जाणारे बालाजी बाजीराव हे मराठा साम्राज्याचे ८ वे पेशवे होते. त्यांचे वडील पेशवे बाजीराव पहिले यांच्या मृत्यूनंतर १७४० मध्ये त्यांना पेशवे म्हणून नियुक्त करण्यात आले. त्यांच्या कारकिर्दीत छत्रपती हे नाममात्र होते. त्याच वेळी, मराठा साम्राज्य एका संघराज्यात रूपांतरित होऊ लागले, ज्यामध्ये होळकर, सिंधिया आणि नागपूर राज्यातील भोंसले असे वैयक्तिक सरदार अधिक शक्तिशाली झाले. बालाजी राव यांच्या कारकिर्दीत, मराठा प्रदेश शिगेला पोहोचला. तथापि, या विस्ताराचा मोठा भाग मराठा साम्राज्याच्या वैयक्तिक सरदारांनी चालवला. बालाजी बाजीरावांच्या प्रशासनाने त्यांचे चुलत भाऊ 'सदाशिवराव भाऊ' यांच्याशी जवळून काम केले आणि राज्यात नवीन कायदेविषयक आणि आर्थिक व्यवस्था सुरू केल्या. त्यांच्या नेतृत्वाखाली, हिंदवी स्वराज्याच्या (मराठा साम्राज्य) सीमा सध्याच्या पाकिस्तानमधील पेशावर, कर्नाटकातील श्रीरंगपट्टण आणि पश्चिम बंगालमधील मेदिनीपूरपर्यंत पसरल्या.

आणि मग त्यांनी 'अटॉक ते कटक' पर्यंत हिंदवी स्वराज्य घेतले आणि नानासाहेबांच्या काळात पुणे ही राजधानी होती आणि त्यांनी मराठा साम्राज्याच्या इतर भागातील प्रवाशांसाठी कालवे, पूल, मंदिरे आणि निवास व्यवस्था बांधली आणि पेशवे म्हणून त्यांच्या २० वर्षांच्या कारकिर्दीत, नानासाहेबांनी उत्तरेकडील मुघल, दक्षिणेकडील निजाम आणि बंगाल सल्तनत या तीन प्रमुख शक्तींना वश केले. यासोबतच त्यांनी पंजाबवरील अफगाणांचे नियंत्रण कमकुवत केले आणि दिल्लीवरील त्यांचे वारंवार होणारे हल्ले थांबवले आणि राजपूत आणि रोहिल्लांना वश केले आणि अवध राज्य निष्प्रभ केले आणि अविभाजित भारतावर राज्य केले.

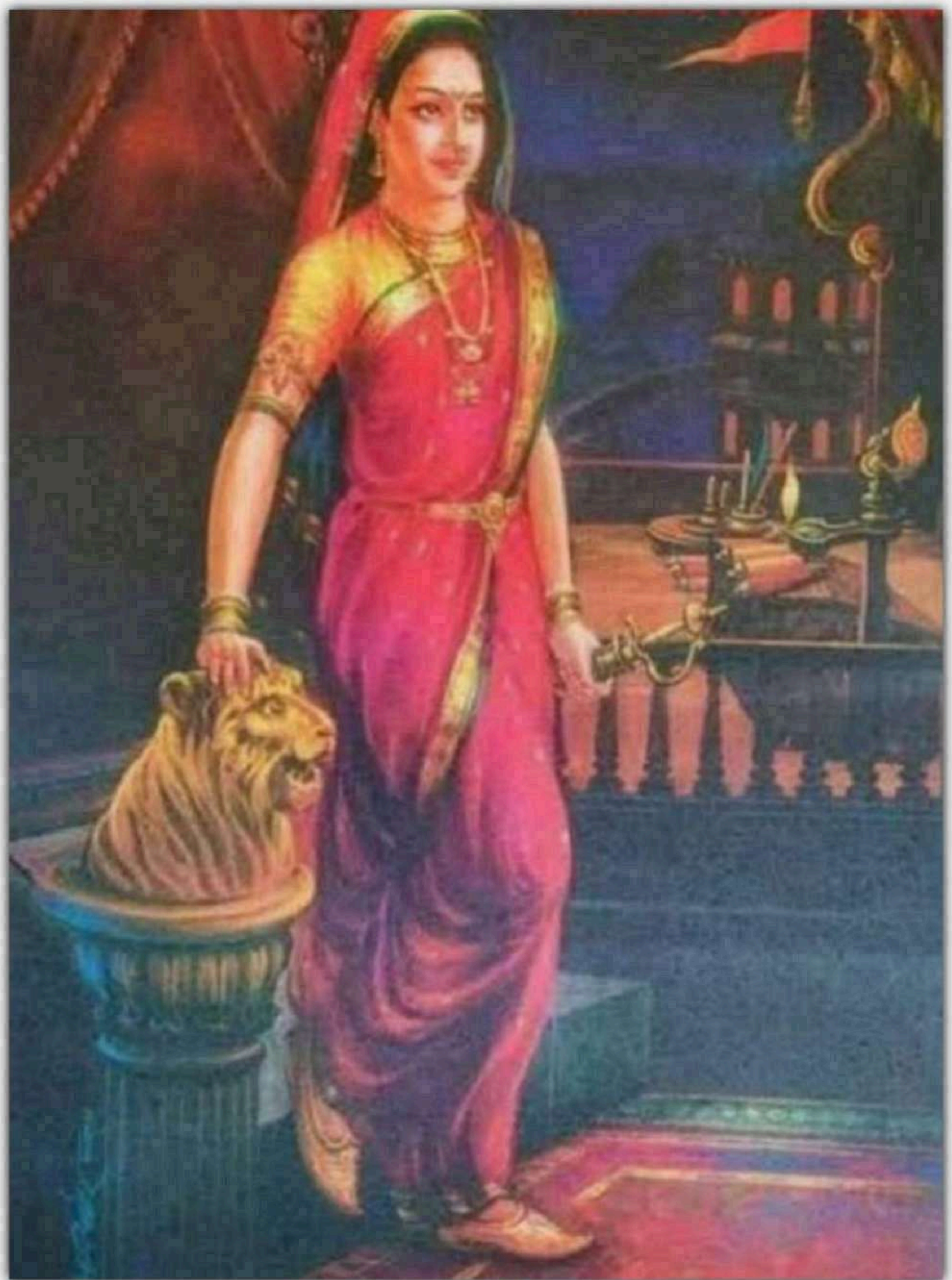

• बालाजी बाजीराव का साम्राज्य

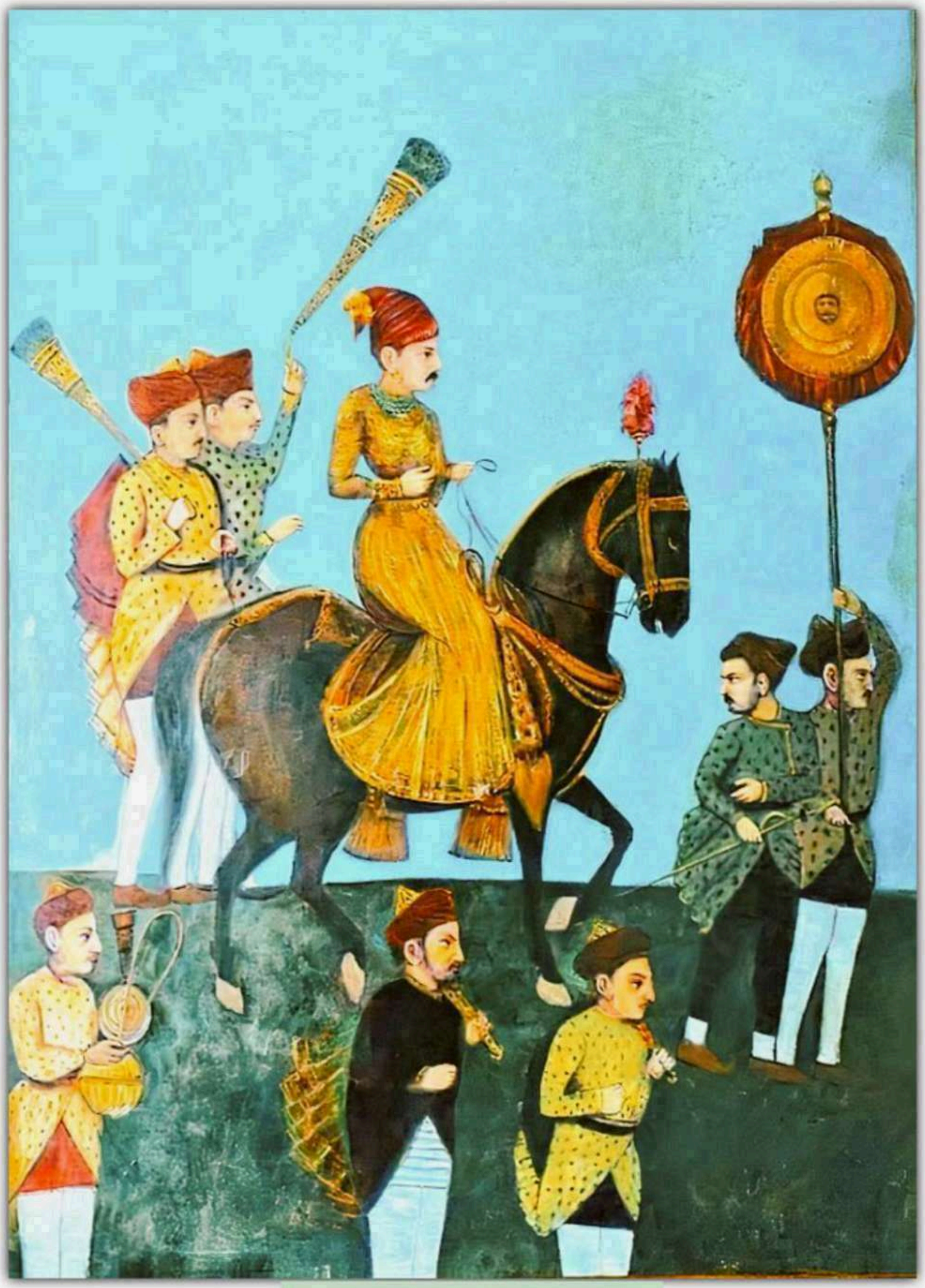

पानिपतची तिसरी लढाई १४ जानेवारी १७६१ रोजी दिल्लीच्या उत्तरेस सुमारे ९७ किलोमीटर अंतरावर असलेल्या पानिपत शहराच्या आसपास आणि आसपास मराठा साम्राज्य आणि दुर्राणी साम्राज्याच्या आक्रमणकर्त्या सैन्यादरम्यान लढली गेली. अफगाणिस्तानला भारतातील तीन प्रमुख मित्रपक्षांचा पाठिंबा होता, नजीब उद-दौला ज्यांनी रोहिल्ला सरदारांची युती, अधोगती पावत चाललेल्या मुघल साम्राज्यातील घटक आणि शुजा-उद-दौलाच्या नेतृत्वाखालील अवध राज्याचा पाठिंबा मिळवण्यात आला, मुघल साम्राज्यातील अनेक उच्चपदस्थांनी मुघल साम्राज्याचे जुने हिमालयीन मित्र कुमाऊँ राज्याचे महाराजा दीप चंद यांना युद्धात अफगाण बाजूने पाठिंबा देण्यास राजी केले आणि मराठा सैन्याचे नेतृत्व सदाशिवराव भाऊ करत होते आणि मराठा सैन्याचा एक , मोठा भाग पेशव्यांसोबत दख्खनमध्ये तैनात होता, आणि युद्ध झाले परंतु युद्धादरम्यानच आपला खूप विश्वासघात झाला, ज्यामुळे आपण पानिपतची लढाई हरलो, आणि जर आपला विश्वासघात झाला नसता तर आपण ते युद्ध नक्कीच जिंकले असते, या युद्धात विश्वासरावजींना गोळ्या घालण्यात आल्या आणि त्यांच्यासोबत सदाशिवराव भाऊ आणि शमशेर बहादूर सारखे महान योद्धे मृत्युमुखी पडले.

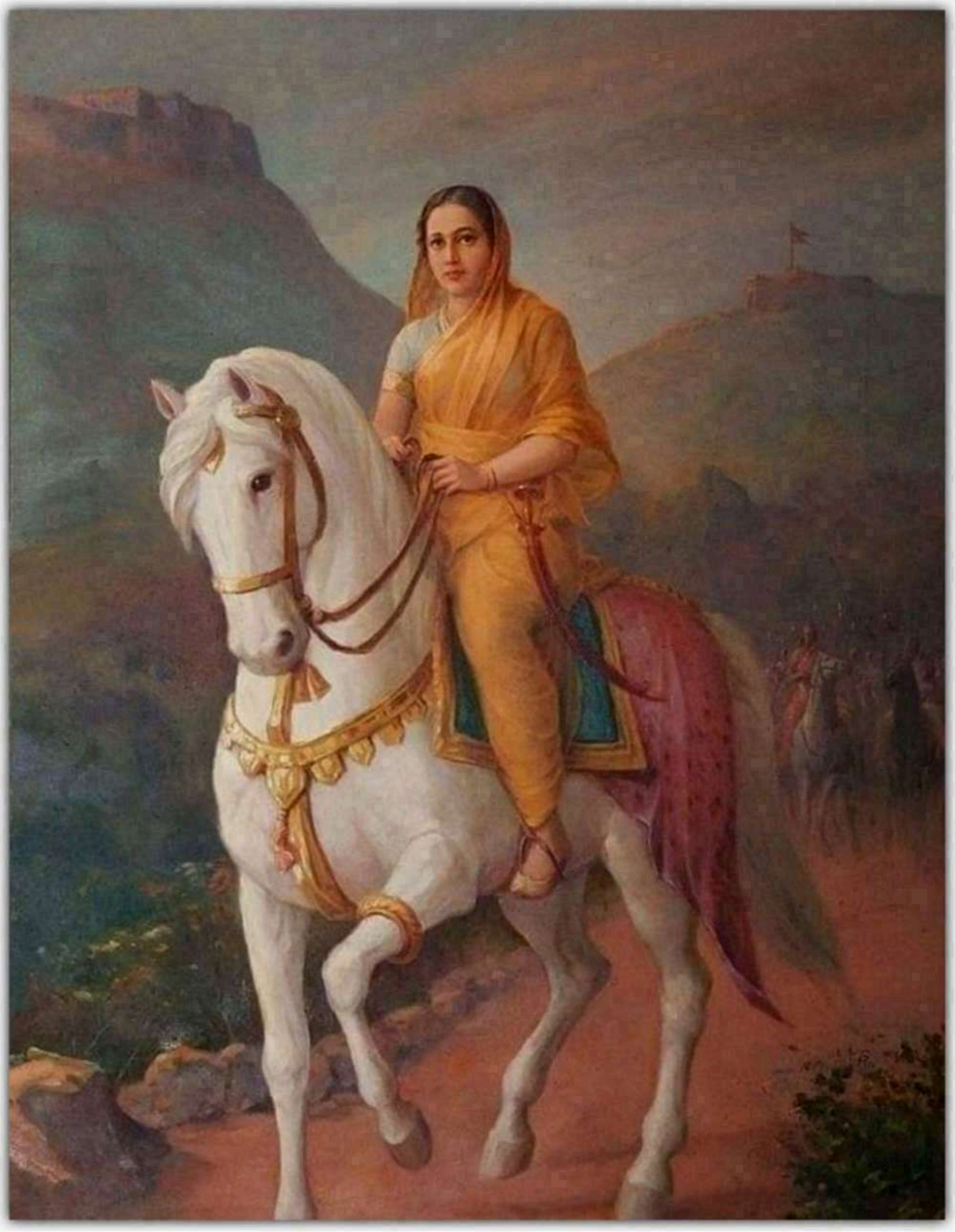
या युद्धापेक्षाही मोठा धक्का तेव्हा बसला जेव्हा बाळाजी बाजीराव या युद्धानंतर काही महिन्यांनी मरण पावले. जेव्हा त्यांनी आपल्या प्रजेवरील नियंत्रण गमावले तेव्हा आपले साम्राज्य आकुंचित होऊ लागले. त्यांच्यानंतर माधवराव पेशवे बनले (पण त्यांचे काका रघुनाथ राव पेशवे होणार होते, ज्यामुळे त्यांचे त्यांच्याशी मतभेद झाले). त्यांनी हिंदू स्वराज्य पुन्हा स्थापित करण्याचा प्रयत्न केला आणि काही प्रमाणात ते यशस्वी झाले, परंतु माधवरावांच्या मृत्यूनंतर त्यांचे धाकटे भाऊ नारायण राव यांना पेशवे बनवण्यात आले. यामुळे त्यांचे काका रघुनाथ राव नाराज झाले आणि त्यांनी त्यांच्याविरुद्ध कट रचण्यास सुरुवात केली, म्हणून त्यांना तुरुंगात टाकण्यात आले. दरम्यान, त्यांच्या पत्नीने सैनिक विकत घेतले आणि नारायण रावांना मारण्यासाठी त्यांना पैसे दिले. शनिवार वाड्याचा चौकीदार, जो त्यावेळी मराठा नव्हता, त्याने नारायण रावांना मारले आणि रघुनाथ राव यांनी त्यांना हे करण्यापासून रोखले नाही. यामुळे आजही नारायण रावांचा आत्मा शनिवार वाड्यात फिरतो आणि म्हणतो की "काका मला वाचवा (काका मला वाचवा)", त्यांच्या मृत्यूनंतर साम्राज्य आपल्या हातातून निसटले आणि मग हिंदवी स्वराज्य कोसळताच, ब्रिटिश भारतातील प्रमुख शक्ती म्हणून उदयास आले आणि त्यांनी भारत लुटला, येथील सर्वांना आपले गुलाम बनवले, देशाचे विभाजन केले आणि नंतर त्यांच्या मित्रांना म्हणजेच काँग्रेसच्या मार्गावरील गांधी-नेहरूंना सत्ता दिली आणि नेहरूंच्या राजवटीने सत्याच्या देशाचे आणखी नुकसान केले, परंतु आता परिस्थिती चांगली होत आहे, परंतु आताही आपण जागरूक राहण्याची गरज आहे, कारण जर आपण जागरूक झालो नाही तर हा देश अस्तित्वात राहणार नाही, म्हणून "सनातनवाद्यांनो जागरूक राहा".

• महारानी येसुबाई

• राजाराम महाराज

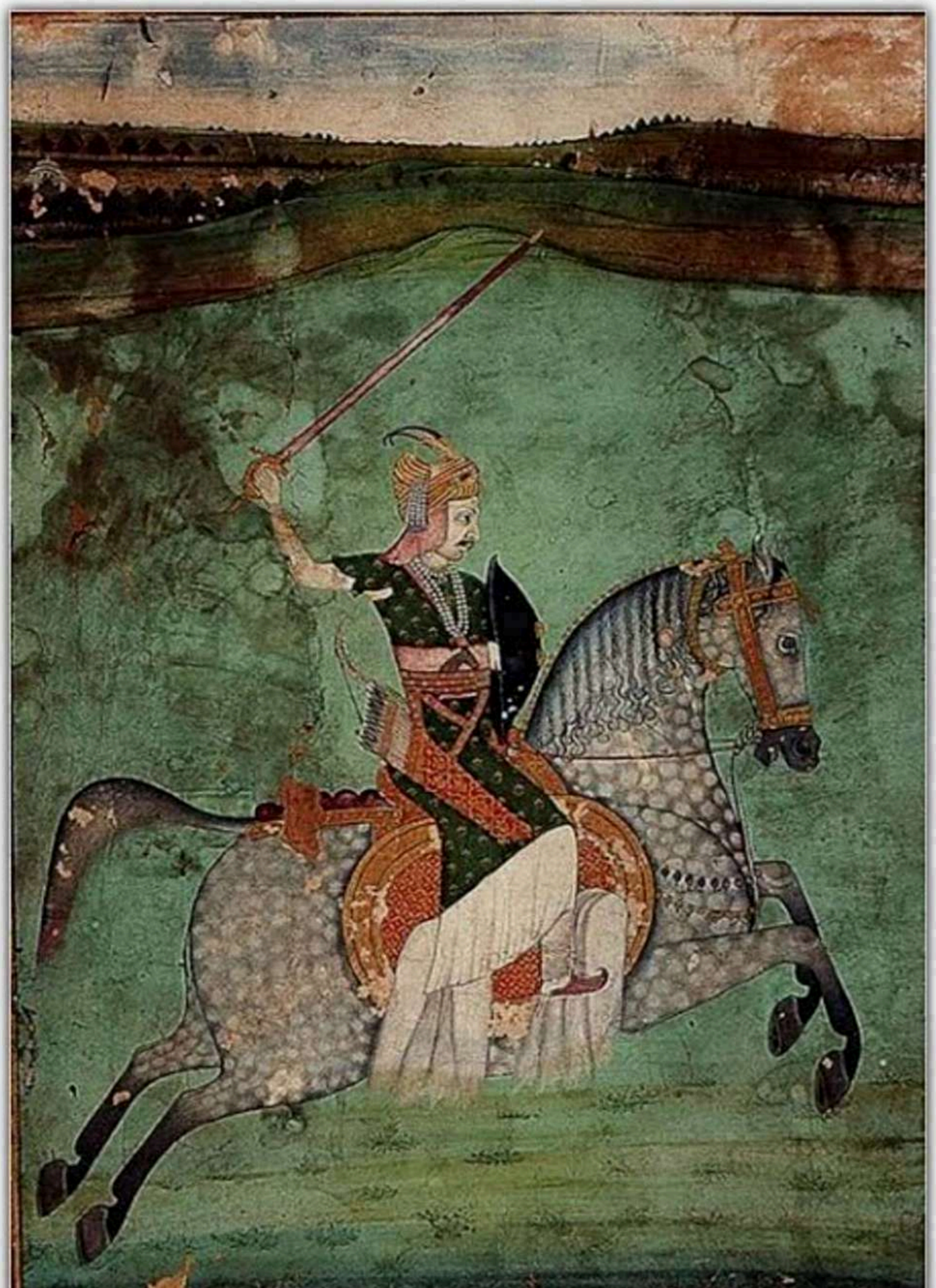
• महारानी ताराराणी बाई

• छत्रपति शाहू महाराज

• बालाजी विश्वनाथ

• बाजीराव प्रथम

• बालाजी बाजीराव

• माधव राव

• नारायण राव

लेखक परिचय

हे पुस्तक 'हर्षित मनोज जगताप' यांनी लिहिले आहे, हे पुस्तक लिहिण्यापूर्वी त्यांनी 'सनातन संहिता' नावाचे पुस्तक लिहिले होते, ते भारताच्या खऱ्या इतिहासावर आणि सनातन संस्कृतीच्या इतिहासावर आधारित आहे, त्यात 'एक लाख पंचाहत्तर हजार (१७५०००)' शब्द आहेत आणि या पुस्तकात ७८५ पृष्ठे आहेत, हे पुस्तक भारतीय इतिहासाबद्दल खरी माहिती देते, हे हर्षित मनोज जगताप यांनी वयाच्या १५ व्या वर्षी लिहिले होते आणि त्यांनी वयाच्या १३ व्या वर्षी पुस्तक लिहिण्यास सुरुवात केली आणि वयाच्या १५ व्या वर्षी त्यांचे पुस्तक प्रकाशित केले आणि या पुस्तकामागे त्यांनी २ वर्षे इतिहासावर संशोधन केले आणि नंतर पुस्तकात इतिहासाची माहिती दिली.

छत्रपती शिवाजी महाराज आणि छत्रपती संभाजी महाराज आणि इतर अनेक वीरांमुळे, आज आपण अस्तित्वात आहोत, आणि आपल्याला त्यांना माहितही नाही, बरेच लोक छत्रपती शिवाजी महाराजांना विसरले आहेत, त्यांच्या खऱ्या कथा विसरले आहेत आणि त्यांचा इतिहास विसरला आहेत आणि यामुळे, आजकाल बरेच चित्रपट खोटे बोलतात, उदाहरणार्थ, 'खालिदचा शिवाजी' हा चित्रपट सध्या येत आहे, जिथे शिवाजीला पंथनिरपेक्ष दाखवण्यात आले आहे आणि तिथे अनेक खोटे दाखवण्यात आले आहेत, आणि म्हणूनच, हर्षित मनोज जगताप यांनी छत्रपती शिवाजी महाराज आणि त्यांच्या हिंदवी स्वराज्याचे सत्य उघड करण्यासाठी हे पुस्तक लिहिले आहे आणि या पुस्तकातील प्रत्येक भाग आणि प्रत्येक वाक्य

• हर्षित मनोज जगताप